

PIKKUPORVARIT

ANNA KONTULA

PIKKU-
PORVARIT

Pohdintaa aikamme hengestä

into

Suomen tietokirjailijat ry on tukenut
tämän kirjan kirjoittamista.

© Anna Kontula & Into Kustannus 2021

into

Into Kustannus Oy
Kalevankatu 43, 00180 Helsinki

www.intokustannus.fi
facebook.com/intokustannus
twitter.com/intokustannus
instagram.com/intokustannus

Kansi: Emmi Kyytsönen

ISBN: 978-952-351-657-1
Paino: Livonia Print, Riika 2021

”Hauskasti ja hyvällä maulla muttei ylellisesti kalustettu huone. Oikealla, taka-alalla oleva ovi vie eteiseen; toinen vasemmalla taka-alalla Helmerin työhuoneeseen. Molempien ovien välissä piano. Vasemmalla on keskellä seinää ovi ja taempana ikkuna. Ikkunan edessä pyöreä pöytä, nojatuoleja ja pieni sohva. Oikealla sivuseinällä, hiukan taempaa, ovi ja samalla seinällä, lähempänä etualaa kaakeliuuni, jonka edessä pieni nojatuoli ja keinutuoli. Uunin yläpuolella ja sivuoven välissä pieni pöytä. Seinillä on kuparipirroksia. Kalustona on vielä teline porsliini- ja taide-esineineen, pieni kirja-kaappi korukansiin sidottuine kirjoineen. Permanolla matto. Uunissa palaa valkea. On talvipäivä.”

ALOITUS HENRIK IBSENIN NÄYTELMÄSTÄ
NUKKEKOTI VUODELTA 1879.¹

SISÄLLYS

Johdanto	9
Pikkuporvarillisuuden kritiikin historiaa	15
Taiteilijat kritiikin pioneereina	17
Kritiikin politisoituminen	24
Kurjistuva pikkuporvaristo loi fasismin?	31
Pikkuporvarillisuus tänään	41
Mikä on luokka?	42
Keskiluokan pikkuporvarillisuus	49
Keskiluokan kunniallisuus	59
Keskiluokan kurjistumisen pelko	64
Hallinnan harha	71
Kaipuu turvallisuuteen	75
Lokeroinnin tarve	80
Itsensä hallinta	87

Ulkokultaisuus	95
Julkisivu	97
Välineellisyys	104
Raha	108
 Mukavuudenhalu	115
Häiriötön elämä	117
Keskinkertaisuus	125
Tukahduttavuus	133
 Pikkuporvarillisuuden ekspansio	141
 Pikkuporvarillisuuden veto	161
 Viitteet	169
Kirjallisuus	183

JOHDANTO

Pikkuporvarillisuus elää kultakauttaan. Hyvinvointivaltioon kyllästynyt aikamme ripustautuu siihen kiihkolla, joka uhkaa rapauttaa yhteiskunnan perustan.

Lihavien vuosikymmenten jälkeen on keskiluokka alkanut kutistua. Sen oma sosiaalinen lokero on katoamassa. Vaihtoehtoiksi näyttää jäävän vähittäinen häviäminen tai herruus.

Ja siksi pikkuporvarillisuus on käymässä ankaraan taisteluun olemassaolostaan.

Tämä kirja ei kerro keskiluokasta, vaan demonista, jonka se herätti. Kerron mielenmaisemasta, joka otteen saatuaan määrittelee yksilön arkea, mielipiteitä, arvostuksia ja suhtautumista muihin. Elämänasenteesta, jossa järjestys ja kontrolli tulee ennen muita, jossa huonekalujen kulmia ei voi pehmustaa liikaa, jossa ylivakuuttamista ei tunneta eikä omaa ruumistaan ja käyttäytymistään voi koskaan koulia liian paljon. Ajattelusta, jossa ihminen on ongelma, jos hän kieltäytyy osallistu-

masta loputtomaan elämän ja sen riskien hallinnan projektiin.

Pikkuporvarillisuudella tarkoitan ilmiötä, jossa mukavuudenhalu ja häiriöttömän elämän tavoittelu kasvavat ainoaksi siedettäväksi olotilaksi. Arjen vaivattomasta soljumisesta muodostuu niin tärkeää, että se saa karttamaan normaaliin elämään kuuluvia tunnekuohuja ja vähitellen jopa kulttuurin representaatiota niistä: ihminen alkaa kuvitella, että elämä parhaimmillaan on tauotonta hissimusiikkia.

Pikkuporvari ei kykene erottamaan sovinnastapaa moraalista ja asettaa siksi ulkoisten normien noudattamisen eettisen harkinnan edelle. Vallitseva ja hyvänä pidetty on hänelle yhtä kuin oikein. Hän ei vaivaa päättään sellaisilla seikoilla kuin asioiden itsenäinen punninta. Niinpä pikkuporvarillinen suuruus mitataan hierarkioissa, statuksissa ja kunniamerkeissä, ei ihmisten mahdollisuudessa suoraselkäisyyteen, oivallukseen ja toistensa kunnioittamiseen.

Ennen kaikkea on pikkuporvari puhdas materialisti, joka arvostaa korkealle kaiken, mitä rahalla saa. Hän on altis aherrukseen rahan eteen ja uhraa rahalle elämästään paljon välttämätöntä suuremman osan. Vaikka hän kieltää pontevasti politiikan ja luokkaintressien olemassaolon,

on hän valmis hyökkäämään kuin poikasiaan puolustava leijonaemo, jos joku yrittää kajota hänen omaisuuteensa.

Kirja sekoittaa tekstejä yli ajan, paikan ja genren. Se ei tarkoita, että olettaisin pikkuporvarillisuuden historiallisesti muuttumattomaksi. Päinvastoin, se tarrautuu tiukasti kuhunkin yhteiskunnalliseen hetkeen ja sopeutuu ympäristöstä toiseen. Silti ajattelen, että pikkuporvarillisuudella on jokin pysyvä ydin, eräänlainen sielu, joka mahdollistaa viittaukset ajan ja paikan yli ja joka käy ymmärrettäväksi vain lukemalla kauno- ja tietokirjallisuutta rinnakkain.

Pikkuporvarillisuuden käsitteen koherenssia särkee, että kirjassa hyödynnetään paljon myös lainauksia eri aikakausina ja eri keskusteluihin kirjoitetuista teksteistä. Niissä sellaisia nimikkeitä kuin ”porvaristo”, ”pikkuporvaristo” ja ”keskiluokka” käytetään vaihtelevissa merkityksissä, välillä toistensa synonyymeina ja toisinaan taas eri merkityssisällöillä. Myös eri kielialueilla käsitteiden sisällöt vaihtelevat ja niitä käännetään eri tavoin. Ongelmaa on mahdotonta ratkaista tyydyttävästi. Päädyin siihen, että käytän lainauksia sellaisenaan, mutta pyrin omassa tekstissäni kirjoittamaan yhdenmukaisesti pikkuporvarillisuudesta silloinkin, kun aikalaistekstissä on käytetty jotakin rinnakkaiskäsitettä.

Pikkuporvarillisuudella tarkoitan ensisijaisesti ajattelu-tapaa, en mitään tiettyä ihmisryhmää. Vaikka ilmiöllä on oleellinen yhteys alemman keskiluokan olosuhteisiin, voi pikkuporvarilliseen katsantoon sortua kuka tahansa taloudelliseen ja ammatilliseen asemaan katsomatta.

Toisaalta, kuten kirjassa myöhemmin tuon esiin, ei opettajan, sekatavarakauppiaan tai pikkukunnan sosiaali-toimenjohtajan tehtävä millään väistämättömyydellä sido ihmistä pikkuporvarillisuuteen. Kyse ei ole joihinkin nimettävissä oleviin henkilöihin tai ryhmiin paikannet-tavasta kulttuurianalyysistä, vaan yleisemmästä aikamme hengen kuvauksesta. Jos lukija ei koe tämän kirjan krii- tiikin millään tavoin kohdistuvan itseensä, silloin se ei sitä tee.

Kirja alkaa taustoituksella. Ensimmäisessä sisältö-luvussa kertaan, millaisia muotoja ja motiiveja pikku-porvarillisuuden kritiikki on historiallisesti saanut. Toisessa pohdin keskiluokan asemaa, sen muutosta ja yhteiskunnallista vallankäyttöä, koska juuri keskiluokan kautta kulttuurinen pikkuporvarillisuus kiinnittyy talou- den rakenteisiin.

Seuraavaksi siirryn kuvaamaan pikkuporvarillisuu- den keskeisiä tunnusmerkkejä meidän ajassamme. Kol- mas sisältöluku käsittelee pikkuporvarillisuuden suhdetta

riskeihin ja turvallisuuteen. Neljännessä osoitan, miten pikkuporvarillinen elämäntapa ja siihen liittyvä moraalisen mielikuvituksen puute johtavat eräiden sellaisten ominaisuuksien korostumiseen, joita länsimaisessa perinteessä on pidetty halveksuttavina: hierarkiauskollisuuteen, tyhmyyteen ja ulkokultaisuuteen. Viidennessä avaan pikkuporvarin mieltymystä häiriöttömään ja helppoon elämään.

Kahdessa viimeisessä luvussa perustelen, miksi pikkuporvarillisuus ei ole elämäntapavalinta muiden joukossa. Valaisen siihen liittyvää ekspansiivista pyrkimystä taivuttaa kaikki muut omaan muottiinsa. Tästä syystä pikkuporvarillisuutta ei voida pitää yksityisasiana, elämäntapavalintana muiden joukossa. Väitän sen olevan pikemminkin ilmiö, jonka tulisi huolettua jokaista valveutunutta kansalaista ja jota meistä jokaisen tulisi valppaasti varoa.

Pikkuporvarillisuuden arvostelun perinne on vanha ja rikas, ja tämä kirja pyrkii tietoisesti asettumaan sen osaksi. Genrelle on tyypillistä pitkälle viety liioittelu ja demonisointi, joka tyyliänsä asettuu melko kauas nykyaikaisesta yhteiskuntatieteellisestä tietokirjallisuudesta. Mielenmaisemien, suhtautumistapojen ja arvojen aukoton dokumentointi ei ole sillä tavoin mahdollista, että

tässä kirjassa esitetyjä väitteitä olisi syytä arvioida tosi-seikkoina.

Sen sijaan pyrin kyllä tavoittamaan jotakin todellista ajan hengestä, käyttäytymistaipumuksista ja hegemoniasta, joita pidän ongelmallisina ja joihin haluan tehdä eroa. Sellaisesta, jota on hyvin vaikea kuvata ja vielä vaikeampi todistaa. Jota ei oikeastaan voi tutkia tai tarkasti panna paperille.

Tällaisia aikalaiskuvia varten on kuitenkin yksi toimivaksi havaittu mittari – aikalaislukijan kokemus. Kirjan relevanssin määrittää se, kuinka se onnistuu herättämään keskustelua, luomaan uutta näkökulmaa ja antamaan asioille nimiä.

Jos siis tunnistat tekstin ilmiön ja se alkaa sinussa soida, olen osunut oikeaan.

PIKKUPORVARILLISUUDEN KRITIIKIN HISTORIAA

Nykyisin pikkuporvarillisuudella on tapana viitata ulkokultaiseen, materialistiseen ja turvallisuushakuiseen toimintatapaan. Aina näin ei ole ollut.

Alkujaan porvari ilmestyi kieleen kuvaamaan keskiaikaista kaupunkilaista. 1700-luvulla sillä ymmärrettiin nousevia yhteiskuntaryhmiä, jotka kehittivät ja kannattivat valistusajattelua sekä vaalivat talouden ja muun yhteiskunnan liberalisointia ja ihmisten tasa-arvoa. Ranskan suuri vallankumous oli radikaalin porvariston vallankumous. Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistus oli vanhaa valtaa haastavan porvariston manifesti.

Sitten kävi niin kuin menestyksellä vallankumouksellisille usein tuppaa käymään: valta saatiin ja valta tuhosi. Vielä 1700-luvulla radikaalina uudistajana näyttäytynyt porvaristo vakiinnutti asemiaan 1800-luvun kuluessa kaikkialla teollistuvassa Euroopassa. Samalla se siirtyi yhteiskunnallisesta muutosvoimasta konservatii-

viseksi rakenteiden puolustajaksi. Vapaan ja vastuullisen yksilön symboli alettiin vähitellen liittää materialismiin ja moraaliseen pelkuruuteen.

Porvaristosta tuli nyt vuorostaan uusien nousevien yhteiskuntaryhmien ja ajattelutapojen arvostelun kohde. Ja sitä kritiikkiä sitten riitti: yli sadan vuoden ajan merkittävä osa länsimaisesta älymystöstä innostui porvarillisuuden, poroporvarillisuuden ja pikkuporvarillisuuden pilkasta niin, että se läpäisi tekstejä kaikkialla, missä pohdittiin etiikan tai elämän ehtoja.

Erotan tästä vuosisataisesta pikkuporvarillisen elämäntavan paheksunnan vuosta kolme virtausta, jotka alkoivat, kukoistivat ja vähenivät limittäin toistensa kanssa.² Ensimmäinen näistä on kulttuuriväen kritiikki, jonka kärki oli pikkuporvarillisuuden materialismissa ja pinnallisuudessa. Kirjailijat, säveltäjät ja taiteilijat loivat kymmenien vuosien utteralla panettelulla perustan näkemykselle, jonka mukaan säällisen ja nuhteettoman elämäntavan ihannoinnissa itsessään oli jotakin epäilyttävää, omaisuuden keräämisestä nyt puhumattakaan. Etenkin kaunokirjallisuuden kautta levinneiden mielikuvien perustalta ponnisti hieman myöhemmin myös vasemmistolaisen liikehännän kritiikki, jonka ydin oli kapitalistista tuotantotapaa tukevien ja uusintavien ideaalien arvostelussa.

Kolmanneksi käyn läpi keskustelua, jossa pohdittiin pikkuporvarin roolia fasismissa. Teemasta kirjoitettiin jonkin verran jo ennen toista maailmansotaa, mutta korkeimmillaan keskustelu lainehti, kun sodasta toipuva läntinen yhteisö yritti muodostaa suhdetta keskuudessaan tapahtuneeseen kansanmurhaan.

Kaikkia kolmea aaltoa yhdistää pejoratiivinen suhtautuminen pikkuporvarilliseen elämäntapaan. Vaikka pikkuporvarillisuutta kuvattiin niissä hieman eri tavoin, sen hegemoninen asema nähtiin kaikissa rakenteellisena ongelmana, uhkana ja esteenä yhteiskunnan myönteiselle kehitykselle.

TAITEILIJAT KRITIIKIN PIONEEREINA

”Kaikki ne, jotka pitivät vanhasta kamasta ja runoista, halveksivat poroporvarillista laskelmallisuutta, uneksivat rakkaudesta ja kunniasta, muodostivat hänen silmissään ihmiskunnan valiot. Heidän ei välttämättä tarvinnut tuntea näin, kunhan vain väittivät tuntevansa; jostain miehestä, joka oli tunustanut hänelle illallispöydässä kuljeskelevansa mielellään vanhoissa pölyisissä kaupoissa sormiaan

tuhrimassa, ja että tämä kaupallinen vuosisata ei koskaan arvostaisi häntä, koska hän oli toisen aikakauden lapsi eikä ajanut omaa etuaan, Odette sanoi jälkeen päin: 'Mikä ylevä sielu ja niin herkkätunteinen, en ikinä olisi uskonut!' ja tunsii vierasta kohtaan äkillistä ja ääretöntä hengenheimolaisuutta.”³

MARCEL PROUST

Pikkuporvarillisuuden paheksunta hallitsi 1800-luvun loppupuolen ja seuraavan vuosisadan alun läntistä kulttuurielämää. Eritoten monet ranskan- ja saksankieliset taiteilijat asemoivat itseään sen kautta. Pikkuporvari kuvattiin omaisuuden kasvattamiseen keskittyvänä, ulkokultaisena ja sentimentaalisena hahmona, liiaksi rahaan ja käytöstapoihin kiinnittyneenä kyetäkseen yleämpään ihmisyyteen – intohimoon, sankaruuteen tai hyveeseen.

Pikkuporvaria paheksuivat lähestulkoon kaikki, jotka laskivat itsensä kulttuuriälymystöön. Émile Zola (1840–1902) piti porvarilliseksi nimittämistä loukkauksena ja Victor Hugo (1802–1885) ilmoitti, että hänelle porvaristo ei suinkaan ole edistyksellinen voima, vaan ”ahne vatsa”.⁴ Monet kirjailijat menivät niin pitkälle, että kuvasivat pikkuporvarillisuuden aidon taiteen vastakohdaksi.

Tyypillisenä ranskalaisen kirjallisuuden pikkuporvariston kuvauksena voi pitää 1800-luvun lopussa ilmenyneessä Émile Zolan *Naisten aarraitassa* esiintyvää kangaskauppias Baudua perheineen. Henkilöhahmo taistelee huonolla menestyksellä nousevien tavaratalojen mittakaavaetua ja kulutuskulttuuria vastaan. Heikkenevää yhteiskunnallista asemaansa herra Baudu kompensoi esiintymällä perheelleen käskävän mahtailevasti. Hän ymmärtää rahan arvon ja pitää taloudellista hyötyä erinomaisena perusteena niin liikesuhteen solmimiselle kuin naimakaupallekin. Baudun tyttären ja tämän samassa liikkeessä työskentelevän sulhasen suhdetta Zola kuvaa harmaana ja intohimottomana:

”Heidän lempensä oli syttynyt ja kasvanut vanhan Pariisin ummehtuneessa ilmassa. Se oli kuin kellarissa puhjennut kukka. Kymmenen vuoden aikana Geneviève oli seurustellut vain tämän yhden miehen kanssa. Päiväkaudet tyttö oli hääriinyt hänen seurassaan verkapakkapinojen takana pimeässä puodissa; aamuin ja illoin he olivat istuutuneet samaan pöytään toistensa viereen, aina samassa kaivomaisen kolkossa ruokasalissa.”²⁵

Pikkuporvarillisuuden kritiikin varhaisista nimistä tunnetuin lienee kuitenkin Gustave Flaubert (1821–1880), joka suorastaan omistautui porvariston paheksunnalle. Hän muun muassa signeerasi erään kirjeen ystävälleen ”*Bourgeoisophobus*” eli ’porvariskammoinen’ ja valitti toisessa, miten kotiseudun porvarillisten piirien kanssa seurustelu oli saanut hänet haluamaan ”oksentaa ja itkeä samanaikaisesti”. Flaubertin teksteissä porvari oli pelokas, väritön, tukahduttava, sentimentaalinen ja kavala; nautinnoiltaan iljettävä, mielipiteissään typerys ja materialisti kiireestä kantapäähän.⁶

Flaubertin *Valmiiden ajatusten sanakirjasta* tuli suosittu intellektuellin kulttuuriväen keskuudessa. Pilkkakirjan ideana oli tarjota henkeviä ajatuksia ja lauseita porvaristolle, joka ihannoi yläluokkaa mutta jolta puuttui uskottavaan salonkikeskusteluun vaadittu sivistys. Tätä kautta se arvosteli porvarillisen keskustelukulttuurin lattea, sovinnasta ja sivistymätöntä maisemaa. Samalla se tietenkin rakensi siitä vastakohtaa omille hyvän elämän ja ihmisyyden ideaaleilleen.⁷

Myös Flaubertin tunnetuin romaani *Rouva Bovary* on tutkielma pikkuporvarillisesta mielenmaisemasta, jossa arkea muokkasi tiukka tapakoodisto, syvä tietoisuus hierarkioista ja pyrkimys matkia ylempien yhteiskunta-

luokkien käytöstä ja makua. Tämä riippuvaisuus ulkoa tulevista vaikutteista teki kirjan päähenkilöstä kykenemättömän muodostamaan omaa identiteettiä tai ohjaamaan elämäänsä.

”Naisessa yhdistyivät saamattomuus ja mukautuvaisuus, hänellä olivat vastassaan ruumiillisen voiman puute ja lain rajoitukset. Hänen tahtonsa oli kuin hatun harso, jota nauha pitelee paikoillaan ja kaikki tuulet liehuttavat: aina on jokin halu johdattamassa, jokin sopivaisuussääntö pidättelemässä.”⁸

Monien muiden ajan kulttuurivaikuttajien tapaan oli Flaubertin hyökkäys kuitenkin enemmän esteettistä kuin poliittista. Armoton suhtautuminen pikkuporvarillisuuteen ei voimistanut myötätuntoa työväestöä kohtaan toisin kuin myöhemmin marxilaisessa kritiikissä. Pikemminkin ajatus kulki niin, että pikkuporvariston antaessa aikakaudelle surkean ja häpeällisen luonteen se samalla ikään kuin saastutti koko yhteiskunnan rikkaista köyhimpään. Vain rohkeilla ja älykkäillä kulttuuriälymystön edustajilla (kuten hän itse) oli kyky asettua sen yläpuolelle.⁹

1800-luvun loppua kohti tultaessa monet pikkuporvarillisuuden kritiikin ydinkeskustelut yhdistyivät uuden-

lasiin naiskuviin ja sitä kautta heräilevän feminismin teemoihin. Kun pikkuporvarillisuus nähtiin sovinnaisuutta ja perinteistä perhemallia korostavana ajatteluna, naisten muuttuva asema sattui väistämättä sen kanssa poikkiteloin. Niinpä esimerkiksi tämän kirjan alussa siteerattu Henrik Ibsenin (1828–1906) *Nukkekot*i herätti skandaaleja Yhdysvalloista Australiaan, vaikka kirjoittaja itse vaikuttaa olleen enemmän kiinnostunut voimakkaista ihmiskuvista kuin kannan ottamisesta yhteiskunnallissopliittisiin kysymyksiin.¹⁰ Pohjoismaiseen keskusteluun ja osin itäiseen Eurooppaan koko kysymys pikkuporvarillisuudesta oikeastaan saapui vasta vuosisadan vaihteessa Ibsenin töiden herättämän keskustelun myötä.

Pikkuporvarillisuuden kulttuurikritiikin keskeinen rooli taiteen kielessä jatkui pitkälle 1900-luvulle, esimerkiksi Thomas Mannin (1875–1955) ja Hermann Hessen (1877–1962) tuotannoissa. Se levisi myös kielellisesti ja maantieteellisesti laajalle. Puolassa sen puhtaimpana edustajana voidaan pitää norjalaisilta ja saksalaisilta boheemeilta vaikutteita saanutta ryhmää, joka kokosi kulttuuriväkeä Krakovan kahviloihin ja kutsui itseään ”Nuoreksi Puolaksi”. Sen piirissä syntyneistä teksteistä on laadittavissa kattava listaus pikkuporvariston vioista, sellaisena kuin 1900-luvun alun kypsä kulttuurikritiikki ne näki:¹¹

- a) Tavoitteiden keskinkertaisuus eli käsitys, että onnellisuus syntyy kylläisyydestä, vakaudesta ja pysyvyydestä.
- b) Kyvyttömyys ottaa rennosti ja pitää hauskaa. Aina on jotain, josta kantaa huolta tai jota pitää varoa.
- c) Ihmisten arvottaminen rahan kautta ja tästä syntyvä tarve pyrkiä vaikuttamaan itsekin vauraammalta kuin onkaan.
- d) Yltiöproosallisuus, joka estää tunnistamasta ja arvostamasta kauneutta sen itsensä vuoksi.
- e) Ahdasmielinen suhde seksiin. Avioliiton ymmärtäminen taloudellisena järjestelynä.
- f) Moukkamaisuus, erityisesti suhteessa taiteeseen.

Pikkuporvarillisuuden kritiikki on säilynyt eurooppalaisissa taidepiireissä näihin päiviin saakka, vaikka sen muodot ovat vaihdelleet historiallisesti ja paikallisesti. Tähän samaan virtaan astui vaivattomasti myös 1970-luvun punkin myötä Suomeen rantautunut kulutus-, elämäntapa- ja kansankotikritiikki. ”Pikkuporvaristolle pyllistely” ei ollut punkin sivujuonne, vaan sen oleellinen pohjavire.¹²

Oleellista kuitenkin on, että taiteilijoiden kritiikillä ei ollut suoraa suhdetta yhteiskunnan taloudellisiin

rakenteisiin, eikä se edes pyrkinyt olemaan kattava ja oikeudenmukainen kuvaus aikansa porvariston kulttuurista. Syytös pikkuporvarillisuudesta saattoi kohdistua myös henkilöihin, jotka sijoittuivat selkeästi muihin yhteiskuntaluokkiin, ja toisaalta näkyvimvät pikkuporvarillisuuden kritikat tulivat usein itse porvarisperheistä.

Itsekin porvariskodissa kasvanut Mann pohtii tätä ristiriitaa novelleissaan:

*”Sillä loppujen lopuksi juuri porvarillinen omatunto saa minut näkemään taiteilijuudessa, tai missä tahansa poikkeuksellisuudessa tai neroudessa, jotakin perustavalla tavalla kyseenalaista, arveluttavaa ja epäilyttävää. Se myös saa minut niin hupusti hullaantumaan yksinkertaisesta ja naiivista; ihastuttavan tavallisesta, kunnianarvoisesta ja keskinkertaisesta.”*¹³

KRITIIKIN POLITISOITUMINEN

1800-luvun loppupuolella pikkuporvarillisuuden kritiikkiin yhtyi heräilevä työväenliike. Tässä vaiheessa porvaristo oli jo ajat sitten muuttunut radikaalista uudistajasta

konservatiiviseksi ja monien mielestä tukahduttavaksi voimaksi. Myös kulttuuriväen porvarilliseen elämäntapaan kohdistama halveksunta oli niin laajalle levinnyttä, että ainakin kaikki lukeneiston jäsenet tunsivat sen. Sosialistien porvarillisuuspaheksunnassa olikin paljon taiteilijoilta omaksuttuja aineksia. Työväenliikkeen piiristä nousevissa teksteissä porvarillisen elämäntavan kritiikki kuitenkin politisoitui ja sai tummempia sävyjä. Aikaisempaa enemmän korostuivat nyt rahan turmeleva vaikutus sekä moraalin ja ihmissuhteiden välineellistyminen.

Marxilaisessa perinteessä pikkuporvaristolla viitattiin sosioekonomisessa merkityksessä varsinaista pääomaa kasaavaa porvaristoa vähäisempiin yrittäjiin, jotka saattoivat palkata työntekijöitä ja siten kasvattaa vaurauttaan toisten työllä, mutta jotka eivät omistaneet tuotantovälineitä ja joiden oli toimeen tullakseen usein itsekin työskenneltävä.¹⁴ Karl Marxin (1818–1883) johdolla muotoillussa teoriassa ryhmän rooli oli toissijainen – se tulisi vähitellen jauhautumaan oikean porvariston ja proletariaatin vastakkainasettelussa:

”Keskiluokan alempi kerros – pikku liikemiehet, rihkamakauppiaat ja syrjässä olevat liikkeen harjoittajat yleensä, käsityöläiset ja talonpojat – kaikki

nämä vaipuvat vähitellen köyhälistön joukkoon, osaksi koska heidän pienoinen kapitaalinsa ei riitä sillä asteikolla, missä nykyistä teollisuutta harjoitetaan, vaan hukkuu kilpailussa suurten kapitalistien kanssa, osaksi koska heidän erikoistaitonsa uusien tuotantomuotojen kautta käypi arvottomaksi.”¹⁵

Asemasta häviävänä luokkana seuraa, että pikkuporvariston mielenmaisema eroaa oleellisesti porvaristosta. Kommunistisessa manifestissaan Marx tekee ystävänsä Friedrich Engelsin (1820–1895) kanssa selvän mentaalisen eron porvariston ja pikkuporvariston välille – siinä missä porvari on vallankumouksellinen, jatkuvasti yhteiskuntaa uuteen asentoon mylläävä toimija, on pikkuporvari ailahteleva ja varovainen konservatiivi:¹⁶

”Alempi keskiluokka, pikku tehtailija, rihkama-kauppias, käsityöläinen, talonpoika, kaikki nämä taistelevat porvaristoa vastaan pelastaakseen perikadosta olemassaolonsa keskiluokan osana. He eivät takia ole vallankumouksellisia, vaan vanhoillisia. Vieläpä enemmänkin, he ovat taantuvaisia, sillä he koettavat kiertää taaksepäin historian pyörää.”¹⁷

Porvaristo ja pikkuporvaristo ovat marxilaisessa teoriassa siis ensisijaisesti konkreettisia yhteiskuntaryhmiä, joiden olemassaolo ja luonne määräytyy suhteessa vallitsevaan tuotantotapaan. Silti sanoja ”porvarillinen”, ”pikkuporvarillinen” ja ”poroporvarillinen” käytettiin myös saman tyyppisessä merkityksessä kuin aiemmilla kulttuurikriitikoilla, kuvaamaan halveksittavia ajattelu- ja toimintatapoja. Kirjeessään Pavel Annenkoville (1813–1887) Marx avaa, miten pikkuporvarin (sosiaalisen ryhmän jäsenenä) puolinen asema kahden vahvan ja toisilleen vastakkaisen yhteiskuntaluokan välissä kytkeytyy pikkuporvarillisuuteen (mentaliteettina tai mielenmaisemana). Itselleni katkelma tuo mieleen viime vuosien some-keskustelut ”tolkun ihmisistä”:

”Hra Proudhon on kiireestä kantapäähän pikkuporvariston filosofi ja taloustieteilijä. Kehittyneessä yhteiskunnassa pikkuporvarista tulee jo asemansa vuoksi toisaalta sosialisti, toisaalta taloustieteilijä, toisin sanoen häntä häikäisee suurporvariston loisto ja hän on myötätuntoinen kansaa kohtaan sen kärsimysten vuoksi. Hän on samaan aikaan sekä porvari että kansa. Sisimmässään hän on ylpeä puolueettomuudestaan ja siitä, että on löytänyt todellisen

tasapainon, joka on eroavinaan parempaan päin kultaisesta keskitiestä. Tällainen pikkuporvari tekee ristiriidasta jumalan, sillä ristiriita on hänen olemuksensa perusta.”¹⁸

Marxin ja monen muun sosialistisen kirjoittajan teksteissä pikkuporvariston elämäntapaa kuvattiin toistuvasti taantumuksellisena, pelokkaana ja ulkokultaisena. Kieli on usein tarkoituksellisen leimaavaa, kuten taiteilijoidenkin kritiikki, ja sen funktio enemmän yhteydessä sanojan omaan identiteettityöhön kuin objektiivista yhteiskunta-analyysiä. Esimerkiksi anarkososialisti Emma Goldman (1869–1940) kirjoitti ”itsetyytyväisestä yhteiskuntaluokasta” sekä ”lihavasta ja rasvaisesta porvaristosta”.¹⁹

Näissä kuvauksissa pikkuporvarin ajatukset täytti raha: hän arvotti kaiken rahassa ja oli valmis rahasta mihin tahansa. Tästä syystä, rahan erottamana, oli hän kykenemätön liittymään yhteisöihin ja jäi itsekkeiseksi ja atomisoituneeksi yksilöksi. Kulttuurikriitikoiden tapaan vasemmistoajattelijat arvostelivat pikkuporvaria toki myös keskinkertaisuudesta, moukkamaisuudesta, pikkusievästä sentimentaalisuudesta sekä liiallisesta kunioituksesta hierarkioita kohtaan.²⁰

Pikkuporvarillisuuden halveksunta sujahti nopeasti ja helposti osaksi vasemmistoälymystön puhetapaa. Se oli yleiskäsite, jolla mikä tahansa yksittäinen toimi, tyyli tai tapa sidottiin osaksi laajempaa ymmärrystä polarisointuneesta ja läpipoliittisesta luokkarakenteesta. Kuvaavan esimerkin porvarillisuuden kritiikistä vakiintuneena diskurssina antaa George Orwell (1903–1950) kommentaarissaan 1930-luvun brittikeskustelusta, eritoten käsitellessään taustaltaan työväenluokkaisten intellektuellien puhetapaa:

”Toisinaan porvaristo näyttää hänestä pelkiltä näyttämönukeilta, suonissaan veren sijasta rahaa ja vettä. Näin hän ainakin sanoo, ja miltei jokainen proletaarissyntyinen korkeakirjallisten piirien nuorukainen iskee tämäntapaista tarinaa. Tästä syntyvät nyt riesanamme olevat ’proletaariset’ fraasit. Jokainen tuntee ne, tai ainakin jokaisen tulisi ne näihin päiviin tuntea: porvaristo on ’kuollutta’ (nykyajan suosikkisoiimuksia, ja hyvin käyttökelpoinen, koska ei merkitse mitään), porvarillinen kulttuuri on vararikossa, porvarilliset arvot ovat halveksittavia, ja niin pois päin ja niin pois päin; joka tahtoo esimerkkejä, tutkikoon mitä tahansa Left Reviewin numeroa taikka jotakin Alec Brownin,

*Philip Hendersonin tms. kaltaista kommunistista kirjailijaa.*²¹

Puhetavan kukoistuskausi alkoi olla ohi 1970-luvulla, mutta siihen voi törmätä edelleen ainakin pienempien kommunististen ja vasemmistoanarkististen ryhmien teksteissä.

Perinne tuotti myös identiteettipoliittikkaa ja kieli-pelejä materialistisempaa pikkuporvarillisuuden analyysii. Pari kirjoittajasukupolvea Marxia myöhemmin V. I. Lenin (1870–1924) käsitteli pikkuporvaristoa jo varsin toisenlaisissa olosuhteissa. Nouseva työväenliike oli johtanut monessa Euroopan maassa valtion ja sen hallinnon kasvuun. Kehityksen myötä entiset pikkukauppiaat ja käsityöläiset olivat saaneet rinnalleen pikkuvirkamiehiä, työnjohtajia, opettajia ja toimitsijoita. Tällaiset ammatit tarjosivat alemman keskiluokan vesoille verraten vakaan, mukavan ja kunniallisen aseman ja tekivät heistä sosialistien liittolaisia näiden pyrkimyksissä turvata työntekijöiden etuja valtion kautta.²²

Lenin kuitenkin varoitti luottamasta tähän liittolaisuussuhteeseen: koska pikkuporvaristo hyötyi käynnissä olevasta kehityksestä, ei sillä olisi intressiä lähteä varsinaiseen vallankumoustoimintaan. Se tavoitteli pikemminkin

mahdollisimman vakaata yhteiskuntaa ja oli perimmäiseltä olemukseltaan vanhaa säilyttävä voima.

KURJISTUVA PIKKUPORVARISTO LOI FASISMIN?

”Itse asiassa tietyt piirteet ovat olleet tyypillisiä tälle keskiluokan osalle sen koko historian ajan: heidän rakkautensa voimakkaita kohtaan, heidän vihansa heikkoja kohtaan, heidän pikkumaisuutensa ja penseytensä sekä säästeliäisyytensä niin tunteissa kuin rahassakin, ja ennen kaikkea heidän asketisminsä. Heidän elämänkatsomuksensa on kapea. He epäilevät ja vihaavat muukalaista ja ovat uteliaita ja kateellisia tuttaviaan kohtaan, oikeuttaen kateutensa moraalisella närkästyksellä. Heidän koko elämänsä perustuu niukkuuteen – sekä taloudellisesti että psykologisesti.”²³

ERICH FROMM

Pikkuporvarillisuuden kritiikin kolmantena vaiheena voidaan pitää toisen maailmansodan jälkeistä aikaa, eritoten suurten ikäluokkien aktivoitumista 1960-luvulla. Vanhat puhetavat elivät edelleen, mutta nyt arvostelu yhdistyi

sodan jälkipuintiin ja pikkuporvaristoa käsiteltiin osana fasismin analyysiä.

Yhteys ei syntynyt tyhjästä. Jo ennen toista maailmansotaa oli ilmestynyt lukuisia analyysejä, joissa fasismin nousun taustavoimana nähtiin kurjistuva tai kurjistumista pelkäävä pikkuporvaristo. Näistä tunnetuimpia oli ilmeisesti jo vuonna 1935 julkaistu *Why Fascism?*, jonka mukaan keskeinen Italian ja Saksan fasismia yhdistävä tekijä oli pikkuporvariston pelko asemansa heikkenemisestä ja sosiaalidemokraattien kyvyttömyys vastata tähän. Laajentuva fasistinen liike lupasi juuri sitä, mitä pikkuporvari pelkäsi menettävänsä – järjestystä, kunnioitusta ja uramahdollisuuksia.²⁴

Sodan jälkeen kaivettiin esiin myös Lev Trotskin (1879–1940) tulkinta fasismista pikkuporvariston reaktion järjestäytyvää työväestöä ja ailahtelevia markkinoita vastaan tilanteessa, jossa tavanomaiset ”porvarillisen diktatuurin virkavalta- ja sotilasorganisaatiot yhdessä niiden parlamentaarisen verhon kanssa” eivät kyenneet pitämään yhteiskuntaa tasapainossa:

”Luonnollisesti pienomistaja pitää järjestystä parempana, niin kauan kuin liiketoiminta sujuu hyvin ja huomispäivä lupaillee vielä parempaa menestystä.

Mutta kun tämä toivo on kadonnut, hän on helposti raivostuva ja valmis antautumaan kaikkein äärimmäisimpiinkin keinoihin. Muuten, miten hän olisi voinut syöstä demokraattisen valtion ja nostaa fasismen valtaan Italiassa ja Saksassa? Epätoivoinen pikkuporvari näkee fasismen ennen kaikkea taisteluvoimana suurpääomaa vastaan, ja uskoo – toisin kuin työväenluokan puolueet, jotka pyörittelevät vain pelkkiä sanoja – fasismen käyttävän voimaansa saadakseen aikaan lisää ”oikeudenmukaisuutta”. Talonpoika ja käsityöläinen ovat omalla tavallaan realisteja. He ymmärtävät, ettei mitään tapahdu ilman voimankäyttöä.”²⁵

Marxin tavoin Trotski pitää pikkuporvaristoa väli-ryhmänä, joka olosuhteista riippuen saattaa liittoutua kumpaan tahansa suuntaan. Fasismi saa mahdollisuuden, jos yhteiskunnasta ei löydy sille riittävän vahvaa kommunistista vaihtoehtoa – ja tällöin se saattaa vetää mukaansa merkittävän osan myös työväenluokkaa.

Historiantutkimuksen valossa keskiluokalla todella näyttää usein olleen keskeinen asema fasistisissa liikkeissä, joskin niiden menestyksen selittäminen 1930-luvun Italiassa ja Saksassa edellyttää monen muunkin

tekijän huomioimista.²⁶ Kuvaa pikkuporvariston roolista etenkin saksalaisen kansallissosialismin taustalla sumentaa osaltaan se, että myös natsijohto käytti kielessään porvarillisuutta kielteisessä merkityksessä, osin hyödyntäen aikaisemman pikkuporvarillisuuden kritiikin repertuaaria. Adolf Hitler (1889–1945) itse valitteli ”porvarillista pasifismia” ja keskitysleirijärjestelmän perustajiin kuulunut Theodor Eicke (1892–1943) harmitteli joidenkin alaistensa taipumusta nurista annettuja määräyksiä vastaan – syyksi hän arveli porvarillisten asenteiden aiheuttamaa pehmeyttä.²⁷

Populaarissa sodanjälkeisessä keskustelussa pikkuporvarillisuus (sekä yhteiskuntaryhmänä että mielenmaisemana) ja fasismi kytkeytyivät kuitenkin melko pian yhteen. Siinä missä pikkuporvarillinen elämäntapa oli kulttuurikritiikin aikaan näyttäytynyt ikävystyttävänä ja myöhemmässä vasemmistokirjoittelussa halveksittavana, nyt käsitteeseen liittyi myös totalitarismin kumea kaiku: päivällisen syöminen aina samaan aikaan, auktoriteetin kunnioittaminen ja välinpitämättömyys päivänpolitiikasta eivät ehkä olleet totalitarismia, mutta ensimmäinen askel kohti kansanmurhaa kuitenkin!

Tästä näkökulmasta fasismia pyrkivät tutkimaan ja selittämään myös monet yhteiskuntatieteilijät, tunne-

tuimpien joukossa useat Frankfurtin koulukunnan näkyvät hahmot. Osan kirjoittajauraansa heihin lukeutui Erich Fromm (1900–1980), joka jo vuonna 1941 ilmestyneessä teoksessaan selitti Saksan kansallissosialistien nousua jakamalla kannattajakunnan kahtia, välinpitämättömien myötäilijöiden suureen massaansa sekä natsi-ideologiasta aidosti viehättyneeseen ydinryhmään, joka muodosti liikkeen selkärangan. Hänen mukaansa näistä jälkimmäinen koostui ennen muuta pikkuporvaristosta, joka pelkäsi (hyvästä syystä) luokkalaskua ja jonka jäsenistä moni oli menettänyt säästönsä talouslamassa. Hitler tarjosi pikkuporvariston nuoremmalle sukupolvelle emotionaalisen ja sosiaalisen samaistumispinnan sekä satoja tuhansia valko-kaulustyöpaikkoja natsihallinnossa – juutalaisten ja muiden ei-toivottujen väestönosien omaisuuden ja aseman uudelleenjaon myötä. Se oli vastustamaton kädenojennus yhteiskuntaryhmälle, jolla normaalioloissa oli varsin heikot mahdollisuudet vaurastua tai saavuttaa yhteiskunnallista vaikutusvaltaa.²⁸

Myös Theodor Adorno (1903–1969) ja Max Horkheimer (1895–1973) pohtivat fasismin ja porvarillisen elämäntavan kytköstä. Heidän tulkintansa antisemitismin ja fasismin ehdoista nojasi yleisille psykoanalyttisille lähtökohdille rakentuvaan sivilisaatioteoriaan ja erityisesti

niin sanottuun autoritaariseen persoonallisuustyyppiin, joka kohdistaa raivonsa mieluiten ryhmiin, joita pidetään heikkoina mutta samalla syystä tai toisesta asemaansa sopimattomalla tavalla onnellisina.²⁹

Adorno näki kansallissosialismin nousun taustalla tilanteen, jossa perinteiset auktoriteetit alkoivat hajota, mutta ihmisillä ei vielä ollut riittävää psyykkistä kypsyyttä autonomiaan. Hänelle avainsana historian toistumisen ehkäisemisessä oli sivistys, jonka vahvistamalla yksilöillä olisi kyky itsenäiseen toimijuuteen ja voimaa vastustaa totalitarismia. Adorno kuitenkin ajatteli, että nouseva kulttuuriteollisuus tuotti tässä mielessä vahingollista porvarillisen kulttuurin näennäissivistystä, jolle on ominaista konformismi, mukautuvaisuus ja konventionalismi. Sen tilalle hän tarjosi perinteisen sivistyskäsitteen ja yhteiskuntakritiikin yhdistelmää.³⁰

Samaan keskusteluun voidaan laskea myös Hannah Arendtin (1906–1975) pian toisen maailmansodan jälkeen ilmestynyt analyysi totalitarismista. Arendtin mukaan Stalinin ajan Neuvostoliitto ja Hitlerin Saksa edustivat erityistä yhteiskunnallisen vallankäytön muotoa, jonka juuret ulottuvat pitkälle 1800-luvulle. Erityisesti fasismin menestyksen taustalla ja myöhemmin koko totalitaarisen järjestelmän perustana korostui porvaris-

ton mielenmaisema. Vaikka kansallissosialismi käynnistyi ”roskaväen” liikkeenä, varsin pian johtoon astui Heinrich Himmlerin (1900–1945) kaltaisia poroporvareita. Arendtin mielestä Himmler osoitti ”ylivertaista kykyä organisoida kansanjoukot täydelliseen hallintaan” yksinkertaisesti siitä oletuksesta käsin, että valtaosa ihmisistä on ”ennen kaikkea viran- tai toimenhaltijoita ja hyviä perheenisiä”:

”Kävi ilmi, että poroporvarien yhdenmukaistetut massat olivat paljon parempaa ainesta häikäilemättömiin hallinta- ja hävityskoneistoihin. Ne kykenivät vielä suurempiin rikoksiin kuin niin kutsutut ammattirikolliset, kunhan rikokset vain oli hyvin organisoitu ja naamioitu rutiinitehtäviksi.”³¹

Kiinnostavaa on, että Arendt johtaa myös intellektuellien innostuksen fasismiin esitotalitaristisessa Saksassa samaisesta porvarillisen elämäntavan kritiikin traditiosta, jota olen esitellyt kahdessa edellisessä alaluvussa. Hänen mukaansa intellektuellien suuri erehdys oli, että he eivät uskoneet ”kenenkään ottavan järjettömyyksiä vakavasti”, vaan näkivät fasismin välineenä tehdä eroa ulkokultaiseen porvarillisuuteen. Älymystön kompastuskiveksi siis

muodostui jo Flaubertin ajoilta periytyvä tapa jäsentää itseymmärrystään erottaumalla porvaristosta ja huvitella rikkomalla porvarillisia sovinnaisuussääntöjä:

”Porvaristo väitti olevansa läntisten perinteiden suojelija, mutta hämmensi kaikki moraalikysymykset mahtailemalla julkisuudessa hyveillä, joita sillä ei edes ollut yksityisessä eikä liike-elämässä ja joita se kaiken kukkuraksi halveksi. Siksi vaikutti mullistavalta hyväksyä julmuus, inhimillisten arvojen halveksunta ja yleinen moraalittomuus, koska se poisti ainakin kaksinaamaisuuden, johon olemassa oleva yhteiskunta näytti perustuvan. Mikä houkutus olikaan pöyhkeillä äärimmäisyyksiin menevillä asenteilla kaksinaismoraalin tekopyhässä hämärässä, kantaa julkisesti julmuuden naamiota, jos kaikki olivat ilmiselvästi tahdittomia ja teeskentelivät suopeutta, leveillä maailmassa pahuudella, ei pahuuttaan vaan ilkeyttään! 1920-luvun älymystöeliitti ei tuntenut ros-kaväen ja porvariston aiempia yhteyksiä ja oli varma, että vanhan épater le bourgeois (keskiluokan järkyttäminen) -pelin voi vielä kerran pelata loppuun asti vain šokeeraamalla yhteiskuntaa ironisesti liioitellulla kuvalla sen omasta käyttäytymisestä.”²²

Tunnetuimman ja kenties kivuliaimman keskustelun pikkuporvarillisuudesta kansallissosialistisen järjestyksen perustana käynnisti kuitenkin vasta Arendtin raportti juutalaisten joukkotuhoon osallistuneen Adolf Eichmannin (1906–1962) oikeudenkäynnistä Israelissa vuonna 1961.³³ Speaktaakkelia seurasi koko läntinen maailma. Arendt teki paikan päältä *The New Yorker* -lehdelle reportaasin, joka julkaistiin myöhemmin kirjana. Sen näkökulma ”pahan banaaliudesta” oli aikalaisille uusi ja yllättävä ja suututti monia.

Eichmann oli toiminut koko toisen maailmansodan ajan merkittävässä roolissa natsien vankileirijärjestelmän organisoinnissa. Arendtin pääväitteitä on, että Eichmann ei suinkaan ollut psykopaatti ihmishirviö, jollaiseksi natsit oli maailmansodan jälkeisinä vuosina usein kuvattu, vaan virkamies. Hän ei pystyttänyt leirejä siksi, että olisi halunnut tuhota miljoonaisen ihmisryhmän, vaan koska halusi tehdä työnsä kunnolla, saada siitä tunnustusta ja edetä urallaan. Kun pahuus oli arkipäiväistynyt osaksi järjestelmää, ei yksilöltä vaadittu pahuutta. Ajattelemattomuus, sokea sääntöjen noudattaminen ja moraalinen mielikuvituksettomuus riittivät.

Arendt kuvaa Eichmannia suorastaan ikävystyttävässä määrin keskinkertaiseksi pikkuvirkamieheksi, pikku-

porvariston edustajaksi juuri niillä ominaisuuksilla, joita pikkuporvarillisuuden kritiikin historiassa oli toistettu 1800-luvun alkupuoliskolta lähtien. Siinä missä pikkuporvaristo oli kuitenkin aikaisemmin ymmärretty fasismin nousun takaavaksi massaksi, Eichmann näyttäytyi hirviömäisen järjestelmän aktiivisena suunnittelijana ja toteuttajana, kasvamatta silti tuumaakaan tavanomaista pikkuvirkamiestä kookkaammaksi. Hän hoiti satojen tuhansien ihmisten kuljetukset kuolemanleirille yhtä tunnollisesti kuin olisi huolehtinut säilykehedelmien tai väkipyörien kuljetuksista.

Arendtin reportaasi ilmestyi 1960-luvun alussa jo valmiiksi kuohuvaan maastoon, keskelle nuorison politisoitumista ja uusien liikkeiden syntyä. Se oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että monelle tuolloin aktivoituneen sukupolven edustajalle ”pikkuporvarillisuus” oli loukkaus – kuten myös kirjailija Zola oli lähes sata vuotta aiemmin puhissut.

PIKKUPORVARILLISUUS TÄNÄÄN

Käsittelen pikkuporvarillisuutta tässä pamfletissa kulttuurina ja mielenmaisemana. Silti yhteiskunnan sosioekonomisten jakojen täydellinen sivuuttaminen ei ole mahdollista. Pikkuporvarillisuuteen voi sairastua kuka tahansa, mutta ilmiön alkukoti ja luontaisin kasvu-alue on kuitenkin alemmassa keskiluokassa. Samoin selitys pikkuporvarillisen ajattelun historiassa saavuttamalle hegemonialle löytyy keskiluokan vahvistuneesta (ja nyttemmin heikentyneestä) asemasta länsimaisessa yhteiskunnassa.

Jotta voisi kunnolla ymmärtää pikkuporvarillisuuden ominaispiirteitä, on välttämätöntä hahmottaa, mistä luokissa on kyse ja miten pikkuporvaristo sosiaalisena ryhmänä asettuu osaksi luokkajärjestystä.

MIKÄ ON LUOKKA?

Nykyihmisille ei ole välttämättä lainkaan selvää, mitä luokka tarkoittaa – eikä se ole mikään ihme, sillä käsitteelle löytyy lukuisia, osin keskenään ristiriitaisia määritelmiä.

Useimmissa sosiologisissa tutkimuserinteissä luokkajaon perustana ovat taloudelliset suhteet.³⁴ Luokkatutkimuksen suurista linjoista marxilainen painottaa tuotantosuhteita ja niiden kautta järjestyviä valta- ja omistussuhteita.³⁵ Weberiläisessä taas keskeinen asema on edellisten lisäksi yksilön markkina-asemaa määrittävillä tekijöillä, erityisesti ammatilla sekä koulutus- ja tulotasolla.

Luokkien jaottelu yksinkertaisesti tulotason mukaan taas on ollut taloustieteilijöiden suosiossa. Se on houkuttelevan simppele ratkaisu, tulotiedothan löytyvät tilastoista kätevästi eurolleen eikä niihin siten liity muiden muuttujien epämääräisyyttä.³⁶ Käytäntöä on perusteltu myös sillä, että etenkin pidemmän aikavälin tarkastelussa tulojen yhteys luokka-asemaan näkyy selvästi.³⁷

Pelkästään tuloihin perustuva määritelmä on kuitenkin sokea luokalle sosiologisena ja poliittisena ilmiönä: tulo- tai varallisuustilasto ei tunnista luokan asemoitumista suhteessa valtaan, sen kulttuurisia tunnuksia tai

ihmisten luokkaidentiteettejä. Tulotilastojen perusteella vain peruskoulun käynyt sellutehtaan työläinen voi määrittäytyä keskiluokkaan, mutta korkeakoulutettu freelancer-kulttuuritoimittaja ei.

Nykyisin luokkatutkijoiden valtavirta perustaakin työnsä erilaisille *ammattiryhmittelyille*. Ne kuvaavat verratun hyvin yhteiskunnan sosioekonomista rakennetta, joskin ovat nekin riittämättömiä yksilöllisen luokka-aseman arviointiin. S-marketin kassalla iltavuorossa päivystävän myyjän luokka-asemaan vaikuttaa nimittäin ratkaisevasti, onko hän 40-vuotias yksinhuoltaja vai 20-vuotias oikeustieteen opiskelija.³⁸ Ammattijaottelu tavoittaa huonosti myös kaupunkien korkeakoulutetut silpputyöläiset, joiden ansiovirta koostuu sekalaisista työkeikoista hotelli-siivouksesta kuvajournalismiin sekä näitä täydentävistä tulonsiirroista. Lisäksi ammattiin perustuvat luokittelut ovat usein turhauttavan hienojakoisia, ammatteja kun on hurjasti enemmän kuin luokkia.

Ammattiperustaisten luokkajaotteluiden suurin ongelma on, että ne on kehitetty aikana, jolloin puolet väestöstä ei käynyt ansiotöissä. Naisten katsottiin kiinnittyvän luokkarakenteeseen luontevasti isiensä ja puolisojensa kautta, minkä vuoksi palvelusektorin kasvu ja naisten palkkatyön valtavirtaistuminen ovat päättyneet

tilastoihin vuosikymmenien viiveellä ja aiheuttavat perinteisissä luokkatutkimuksen jaotteluissa edelleen hämmennystä.

Luokista puhutaan toisinaan myös Tilastokeskuksen *palkansaajaluokittelun* yhteydessä.³⁹ Kolmijaolla työntekijöihin sekä alempiin ja ylempiin toimihenkilöihin on Suomessa iso institutionaalinen merkitys, sillä se toimii ammattiyhdistysliikkeen keskusjärjestöjaon perustana. Yleisesti sen ajatellaan suhteutuvan myös koulutustasoon. Useimmat ihmiset mieltävät jaon jotenkin rinnasteisiksi ”duunareille”, ”keskiluokalle” ja ”herroille” (millä sanoilla näitä ryhmiä missäkin piireissä sitten kuvataankin), ja kolmijakoa käytetään vakiintuneesti myös mediauutisoinnissa.⁴⁰ Kyse on luokka-aseman laajasta ja populaarista määritelmästä, jossa yksittäisten tekijöiden (ammatti, koulutus, tulotaso jne.) sijaan tarkastellaan näiden yhteisvaikutuksena syntyvää kulttuurista rakennetta, johon suomalaisten enemmistö osaa suuremmitta vaikeuksista itsensä sijoittaa.⁴¹

Palkansaajaluokittelu ei kuitenkaan ole ongelmattomasti yhdistettävissä luokkatutkimuksen käyttämiin jakoihin. Vaikka yhteiskunta kokonaisuudessaan on toimihenkilöistynyt, toimihenkilöt sijoittuvat erilaisiin luokka-asemiin. Alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden

välinen ero on huomattavasti pienempi kuin ylempien toimihenkilöiden ja muiden palkansaajien, kun tarkastellaan vaikkapa tulotasoa tai johtotehtävien yleisyyttä. Toinen pulma tietysti on se, että vähemmistö suomalaisista ylipäättään on palkkatyösuhteessa, eivätkä palkkatyön ulkopuolella olevat muodosta mitään yhtenäistä ryhmää.⁴² Kolmanneksi, korkeakoulutus ja Akavan jäsenyys eivät enää nykyisin kuvaa eliittiä, vaan joukkoon mahtuu merkittäviä alemman keskiluokan työntekijäryhmiä.

Voimme siis havaita, että yhtä selkeää luokkajaottelua ei ole olemassa. Luokkien määrittelyä vaikeuttaa, että jako on aina puhtaasti sosiaalinen (ei esimerkiksi kiinnittynyt johonkin geneettiseen piirteeseen), että sen kategoriat löytyvät useamman muuttujan perusteella ja että ne ovat jatkuvassa liikkeessä. Niiden väliin jää aina ryhmiä, jotka kantavat useamman luokan ominaispiirteitä, ja luokat voidaan tietysti jakaa mitä erilaisimpiin alafraktioihin.

Tämä sekavuus ja kiistanalaisuus ei tarkoita, etteikö luokkia olisi olemassa. Useimmille on selvää, että taloudellisiin suhteisiin kiinnittyvä eriarvoisuus ei laske lineaarisesti tulotason myötä, vaan rakenteessa on portaita. Ja että kullakin askelmalla on merkkejä ja resursseja, joita ryhmän jäsenet kantavat osana identiteettiään. Useimmat suomalaiset myös osaavat kysyttäessä sijoittaa itsensä

johonkin yhteiskuntaluokkaan, vaikka eivät arkeaan luokkien kautta hahmottaisikaan.⁴³ Rajat häilyvät ja poikkeukset rikkovat sääntöjä, mutta silti ihmiset usein tunnistavat luokan, kun sellaisen näkevät.

Miten se tapahtuu?

Luokat muodostuvat joukosta merkkejä, jotka harvoin osuvat kaikki kohdalle, mutta jotka kantavat tunnistettavia keskiarvoja ja todennäköisyyksiä. Vahvoja luokkatunnuksia ovat nyky-Suomessa ainakin oma tai kotitalouden varallisuus, ammatti ja koulutustaso. Heikompi, mutta silti selvästi luokkasidonnaisia ovat erilaiset elämäntapavalinnat – esimerkiksi asumismuoto, harrastukset, pukeutuminen ja musiikkimaku. Luokkasema ei määrää kohtaloamme, mutta se työntää valintojamme tiettyyn suuntaan. Niinpä luokka ennakoi huomattavasti lottopalloa tarkemmin, millaisia arvosanoja saat koulusta, montako lasta hankit, kuinka pitkään ja mihin vuorokaudenaikaan työskentelet, oletko kiireinen ja millaista sosiaalipolitiikkaa kannatat.

Koska taloudellisiin suhteisiin kiinnittyvillä luokkasoittimilla on rajansa, on luokkatutkimuksen kulttuurisen käänteen myötä alettu pohtia tarkemmin myös niitä sosiaalisia mekanismeja, joilla luokkia ja luokkaeroja tuotetaan. Pierre Bourdieun (1930–2002) teoriasta ammen-

tava tutkimus on kiinnostunut taloudellisen vallan ohella symbolisesta vallasta – siitä, kuka saa määrittää ihanteellista elämäntapaa ja hyvää makua. Tähän vaikuttavat kulttuuriset ja sosiaaliset resurssit.

Luokkien suhde talouteen määräytyy Bourdieulla samoin kuin aikaisemmilla luokkateoreetikoilla, mutta omistuksen rinnalle hän nostaa muita pääoman muotoja, joiden hallinnointiin luokilla on erilainen pääsy. Hän nimeää kolme ryhmää: kulttuuria ja hyvää makua määrittelevän yläluokan, sitä peesailevan keskiluokan sekä työväenluokan, jonka moraali ja elämäntapa ovat edellisten jatkuvan suostuttelun ja kontrollin kohteena. Palaan tähän bourdieulaiseen perinteeseen tarkemmin luvussa ”Keskinkertaisuus”.

Kiinnostavaa on, miten nämä symboliset luokkatunnukset kytkeytyvät luokkasiirtymiä jarruttaviin talouden mekanismeihin.⁴⁴ Esimerkiksi vuokra-asumisen alaluokkaista leimaa vahvistaa se, että vuokralla asuminen on Suomessa kannattavaa vain hyvin pienituloisille. Säännöllisiä tuloja saavia kansalaisia kannustetaan omistusasumiseen (myyntitulon verottomuus ja lainakorkojen osittainen verovähennysoikeus), kun taas satunnaisia palkkatuloja ja tulonsiirtoja saava henkilö saa vuokra-asumiseen tukea (asumistuki, opintotuen asumislisä),

joka on vain osittain siirrettävissä omistusasumiseen. Ajan myötä järjestelmä kasaa pääomaa omistusasujille, joista varakkaimmat voivat vuokratulojen kautta kartuttaa myös kiinteistösijoituksiaan. Sen sijaan vuokra-asuja, joka on saattanut maksaa asumisestaan suhteellisesti ja jopa absoluuttisesti enemmän, on edelleen tyhjätasku.

Vaikka luokka-asema yksittäisen ihmisen kohdalla vaihtuu joskus nopeastikin, muuttuu luokkien koostumuksesta ja keskinäissuhteista muodostuva rakenne verkkaan. Myös ihmisten subjektiivinen luokkakokemus muuttuu usein ulkoista luokka-asemaa hitaammin. Avioliitto tai uusi työpaikka saattavat heittää yksilön luokasta toiseen muutamassa kuukaudessa, mutta kotoa opittujen tapojen ja arvostusten vaihtuminen voi viedä jopa sukupolvia. Siten erityisesti siirtymävaiheessa oleva ihminen saattaa kokea kuuluvansa aivan eri luokkaan kuin mihin tutkija hänet vaikkapa ammatin tai varallisuuden perusteella asettaisi.⁴⁵

Erilaisia luokkatutkimuksen perinteitä ei ole hedelmällistä tarkastella toisensa poissulkevinä kuvauksina todellisuudesta. Pidemmälle päästään, kun tunnustetaan, että yhtenä yhteiskunnan pääjaoista luokka on monitasoinen ilmiö, jota erilaiset koulukunnat tarkastelevat eri kulmista. Luokka on ilman muuta taloudellisten suhteiden perusjako, mutta samalla se on myös kulttuurinen

ja sosiaalinen muuttuja. Valtarakenteena luokka on lisäksi väistämättä myös ideologinen ja poliittinen käsite.⁴⁶

KESKILUOKAN PIKKUPORVARILLISUUS

”Kaikista kapitalismin tuotteista epämiellyttävin on pikkuporvaristo. KIROTTU ON, JOKA EI SITÄ PAKENE. Sen koko olemassaolo perustuu väistämättä valheeseen. Se on hyväksikäytetty, mutta koska sen sallitaan jakaa joitakin rikkaan porvarin pöydältä putoilevista riiston murusista, identifioi se itsensä porvarilliseen järjestelmään, josta kuvittelee olevansa riippuvainen. Sillä on elämässään vain yksi arvo, nimittäin itsensä kohottaminen, pääseminen edes askelen lähemmäksi kaukana yläpuolella hämmöttävää porvarillisuuden erinomaisuutta. Sillä on vain yksi pelko, nimittäin putoaminen kunniallisesta kansalaisuudesta proletariaattiin, jonka lyhyt välimatka saa tuntumaan entistäkin vaarallisemmalta. Se on juureton, individualistinen ja yksinäinen. Se kohtaa antagonistisen maailman jatkuvan närkästyksen vallassa.”⁴⁷

CHRISTOPHER CAULDWELL

Pikkuporvariston määrittely perinteisen luokkakäsitteen kautta on hankalaa monestakin syystä. Koska pikkuporvaristoa pidettiin pitkään väistyvänä ryhmänä, ei se ollut luokkatutkijoille samalla tavoin kiinnostava kohde kuin nouseva porvaristo ja työväenluokka. Liioin ei sillä ole väistyvän aateliston tai vahvistuvien uusien eliittien glamouria. Siksi siihen ei juuri kiinnitetty huomiota.

Lisäksi pikkuporvariston määrittelyä vaikeuttaa sen muuttuva luonne. Työnjaon syveneminen ja julkisen sektorin kasvu ovat tuoneet pikkuporvaristoon koko ajan uusia ryhmiä, joiden ammattinimikkeistä ei ehkä sukupolvea tai kahta aikaisemmin ollut kuultukaan. Jos 2000-luvulla yrittäisi määritellä pikkuporvariston Marxin tavoin lähinnä käsityöläisiksi ja pikkuliikkeiden omistajiksi, tulisi sotkeneeksi asiat vain entistä pahemmin.

Pikkuporvariston olemassaolosta omana luokkana tai edes sosioekonomisena ryhmänä onkin väitelty vuosisadasta toiseen.⁴⁸ Ongelmaa ei ainakaan helpota, että pikkuporvaristolle on tyypillistä verraten vilkas liikkuvuus muihin ryhmiin. Vahvan pikkuporvarillisen ryhmäidentiteetin muodostumista estää, että moni kantaa työväenluokkaista taustaa tai haaveilee noususta keskiluokan vakaampiin ja arvostetumpiin osiin. Kun oma

sosioekonominen asema mielletään väliaikaiseksi, ei sitä välttämättä nähdä identiteettityön arvoiseksi.

Kuitenkin juuri nämä määrittelyä hankaloittavat piirteet myös tuottavat pikkuporvarin määritelmän kovan ytimen, nimittäin epävarmuuden ja ennakoimattomuuden kokemuksen. Pikkuporvarille on tyypillistä, että omaisuutta ja statusta on menetettäväksi, mutta ei niin paljon, että se suojaisi menetyksiltä. Pienet yrittäjät ovat kaikkein alttiimpia talouden šokeille, minkä lisäksi pikkuporvaristossa on myös paljon sellaista koulutettua palkkatyövoimaa, jonka edellytetään omaksuvan uusia teknologioita ja toimintamalleja koko ajan. Yhteiskunnallisen aseman jatkuva epävarmuus synnyttää kokemuksen elämästä taisteluna.⁴⁹

Vaikka pikkuporvari yksilönä tietenkin tavoittelee ja unelmoi siinä kuin kuka tahansa muukin, ryhmän jäsenenä häntä leimaa statuksen ja taloudellisen turvan menettämisen pelko.⁵⁰ Se on lanka, joka yhdistää pikkuporvariston sosioekonomisena ryhmänä siihen pikkuporvarilliseen mielenmaisemaan, jota tämä kirja käsittelee.

Pikkuporvarillisen ajattelutavan omaksuminen edellyttää taloudellista asemaa, jossa on jotakin menetettävää, ja siksi tyhjätaskut harvemmin sairastuvat pikkuporvarillisuuteen. Lisäksi vaaditaan ainakin suhteellista luokkalaskun riskiä, minkä vuoksi pikkuporvarillisuus ei viihdy

asemansa turvanneiden eliittien parissa. Vielä tarvitaan sosiaalista ympäristöä, jossa juuri tietynlaista omaisuutta, elämäntapaa ja statusta arvostetaan – keskellä eristäytyvää uskonnollista lahkkoa tai alamaailman päihdekulttuurissa voi ihmisen olla hyvin vaikea toteuttaa sisäistä pikkuporvariaan.

Me muut sen sijaan olemme pikkuporvarillisuudelle vapaata riistaa, kuka enemmän, kuka vähemmän. Oireet ovat erityisen hyvin tunnistettavissa väljässä viitekehyksessä, jota olemme tottuneet kutsumaan keskiluokaksi. Sen asuinalueilla lapsille annetaan eri nimiä kuin alempien tuloluokkien tai eliitin alueilla.⁵¹ Keskiluokkaan liitetään sellaisia asioita kuin ravintolassa syöminen, erikoiskahvit, elokuvissa käynti sekä lemmikkieläinhotellit.⁵² Keskiluokka omistaa ja lukee kirjoja, mutta ei liian vaikeita. Se katsoo televisiota, mutta kohtuudella ja nimeää suosikikseen mieluummin *Sinkkuelämää* kuin *Salatut elämät*. Kyselytutkimuksissa se arvioi lukuharrastustaan hieman todellista aktiivisemmaksi ja toisaalta television ääressä kuluvan ajan alakanttiin.⁵³

Keskiluokka urheilee säännöllisesti. Kansallisten suosikkilajien (kävely, pyöräily, uinti) lisäksi se käy kuntosalilla, juoksulenkeillä ja laskettelemassa. Se seuraa jalkapalloa, mutta ei moottoriurheilua. Se juo aterioilla

vettä ja juhlatilaisuuksissa viiniä, mutta ei maitoa tai olutta, paitsi erikoisoluita. Ruuaksi se voi tilata vaikkapa kreikkalaisen salaatin – jotakin kevyttä ja vähän etnistä, mutta kuitenkin tuttua ja turvallista.

Oletan lukijan jo tunnistaneen, millaista ryhmää ja elämäntapaa tarkoitan.

Yhdeksi keskiluokan 2000-luvun symboliksi on tutkimuksessa nostettu vaalea sohva. Siinä pikkuporvarillinen hygieniaeetos yhdistyy vaurauden mukanaan tuomaan valinnan mahdollisuuteen:

”Joutilas valkoinen nainen valkoisessa sohvakalustossa tuottaa mielikuvan ylellisyydestä, jota keskiluokan on mahdollisuus itselleen ostaa ja näin kohottaa omaa kulttuurista ja sosiaalista arvoaan. Valkoinen sohva on edustavuuden ja arjen luksuksen huipentuma. Ylipäättään valkoisuus juhlistaa arjen ja näyttää, onko koti edustuskunnossa, sillä valkoinen ei tunne armoa. Valkoinen sohva paljastaa aina, onko koti puhdas.”⁵⁴

Luokkateoreetikko Nicos Poulantzas kutsuu keskiluokkaa ”uudeksi pikkuporvaristoksi”.⁵⁵ Vaikka yhteiskunnat ovat muuttuneet rajusti sitten teollistumisen alkuaikojen, hän

näkee vanhan pikkuporvariston ja toisen maailmansodan jälkeen nousseen laajan keskiluokan välillä merkittävää ideologista ja maailmankuvallista yhtäläisyyttä. Nämä ryhmät eivät kuulu varsinaisesti hallitsevaan porvaristoon, vaan ovat siihen nähden taloudellisesti ja poliittisesti alisteisia, mutta toisaalta pitävät visusti huolta, että eivät sekoitu myöskään suorittavaa työtä tekeviin ryhmiin. Tämä toisaalta kahtalainen, toisaalta ulkopuolinen suhde kapitalistisen yhteiskunnan tärkeimpään vastakkainasetteluun tekee pikkuporvaristosta ideologisesti horjuvan.

Tässä kirjassa keskityn ennen kaikkea pikkuporvarillisuuden kielteisiin ja vahingollisiin piirteisiin. Todettakoon kuitenkin lyhyesti, että vaikka tällä tavoin kuvattu pikkuporvarillisuus nousee keskiluokasta, se ei ole yhtä kuin keskiluokka eikä missään tapauksessa ainoa keskiluokkaiselle ihmiselle mahdollinen tapa olla maailmassa.

Ainakin porvarillisuudesta on esitetty myös myönteisiä arvostelmia ja porvarillisilla arvoilla on vankat kannattajansa. Käsite voidaan yhdistää nousevan urbaanin keskiluokan tapaan mieltää itsensä erillisenä yhteiskuntaryhmänä, jolle on tyypillistä pyrkimys autonomiaan, itsenäiseen ajatteluun ja vastuunkantoon.⁵⁶ Toisaalta sillä voidaan viitata konservatiiviseen ajatteluun – esimerkiksi

paluuta 1950-luvun porvarillisiin arvoihin vaatineet Amy Wax ja Larry Alexander määrittelevät porvarillisen elämäntavan kestävinä avioliittoina, työteliäisyytenä ja isänmaallisuutena. Lisäksi porvarilliseen ideaaliin kuuluu heidän mukaansa osallistuminen paikalliseen yhteisöön, hyväntekeväisyys, kauniit käytöstavat, auktoriteettien kunnioitus ja lainkuuliaisuus.⁵⁷

Ideaalin vastakohtaksi nousevat tietenkin sellaiset ilmiöt kuin yksinhuoltajuus, laiskuus, itsekeskeisyys, vulgaarius, uppiniskaisuus ja rikollisuus – kaikki ominaisuuksia, joita porvarillisten arvojen kannattajat usein vastustavat ja jotka toistuvasti liitetään keskiluokkaa alempiin yhteiskuntaryhmiin, toisinaan myös ylempiin.

Pikkuporvarin tunnusmerkeistä ehkä kiinnostavin on systemaattinen luokan kieltäminen. Ilmiö on tuttu jo 1800-luvulta, eikä se ole hävinnyt minnekään. Niin paljon kuin pikkuporvari rakastaakin kaiken laittamista järjestykseen ja omaan lokeroonsa, luokkia hän ei myönnä olevan olemassakaan.⁵⁸

Pikkuporvaria ovat historian saatossa määritelleet muut, kun taas hän itse ei ole koskaan halunnut hahmottaa maailmaa yhteiskuntaluokkien kautta. Ja miksi olisikaan, kun vanha työläisten ja pääoman ristiriitaan painottuva luokkakeskustelu jätti muut sivustakatsojiksi?

Pikkuporvari ei halua ajatella eroavansa muista (epävarman) taloudellisen asemansa vuoksi, vaan hyvien henkilökohtaisten ominaisuuksiensa. Niinpä hän ei hyväksy myöskään yleisemmällä tasolla ajattelua, jonka mukaan talouden lainalaisuudet suosivat yksiä toisia enemmän.

Pikkuporvarin olemassaolo on siis mitä suurimmassa määrin suhteessa muihin luokkiin, mutta samalla hän onnistuu kiistämään jyrkästi luokkien olemassaolon. Max Frisch (1911–1991) muotoilee tämän luokka-allergian osuvasti näytelmässään *Tuhopolttajat*. Samalla kun päähenkilöihin lukeutuva kauppias Biedermann kieltää luokkaerojen olemassaolon, hän kuitenkin rutinoituneesti käyttää ja vahvistaa niitä:

”BIEDERMANN: Minä en usko luokkaeroihin! – olettehan te kai sen huomannut, en minä niin vanhanaikainen ole. Päinvastoin. Minusta on todella valitettavaa että alemmissa luokissa jatkuvasti höpötetään jostain luokkaeroista. Emmekö me nykypäivien ihmiset ole saman luoja luomia? Myös keskiluokka. Emmekö me, te ja minä, ole ihmisiä, lihaa ja verta? ... Poltatteko? Sikari, olkaa hyvä.

(Tarjoaa, Eisenring pudistaa päätä.)

*En minä tarkoita että kaikki olisivat samanlaisia, käsitättehän, aina tulee olemaan kunnollisia ja kelvottomia. Jumalan kiitos, mutta miksi emme ojentaisi kättä toinen toisillemme? Hitunen hyvää tahtoa, Jumalan tähden, hitunen idealismia – ja me kaikki saisimme olla omassa rauhassamme, köyhät niin kuin rikkaatkin, eikö totta?*⁵⁹

Sitä myöten kuin vaihtoehtojournalismi on ohentunut ja median kaanon mukautunut pikkuporvarilliseen nuottiin, yleinen keskustelu yhteiskuntaluokista on tyrehtynyt. Tämä on tietenkin suuri voitto pääoman kasautumisprosessista hyötyville rikkaille, jotka ovat pontevasti kiistäneet luokat jo vuosisatojen ajan. Iso raha yksinään ei kuitenkaan onnistunut sammuttamaan luokkatietoisuutta. Siihen tarvittiin tuhansien pikkuvirkamiesten, rivitoimittajien ja keskinkertaisesti menestyneiden yrittäjien rintama, joka Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin hehkun lämmössä päätti, että luokista keskustelu ei ole enää muodikasta.⁶⁰

Tämä luokkien olemassaolon kieltäminen on osa vakiintunutta porvarillista mielenmaisemaa, eikä siitä ole vaikea löytää esimerkkejä nyky-Suomestakaan. Kummallinen poikkeus sääntöön on keskiluokka, johon

etenkin Suomessa haluavat kuulua kutakuinkin kaikki – ammattitaitoisista työläisistä 71 prosenttia asemoi itsensä keskiluokkaan ja taannoin niin teki myös kiistatta eliitin kirkkaimpaan kärkeen kuuluva arkkipiispa. Samoin enemmistö yrittäjistä arvelee olevansa keskiluokkaa.⁶¹ Ristiriitaa luokkien kieltämisen ja keskiluokkaan identifioitumisen välillä selittää se, että keskiluokkaa ei mielletä luokaksi lainkaan, vaan samaistumisella siihen viestitään enemmänkin kuulumisesta tavalliseen ja yleisesti hyväksyttyyn.⁶²

Pikkuporvarillisuuden ytimessä on ihmisen hahmottaminen yksilönä. Se mikä aikaisemmin ehkä kytkeytyi konservatiivisiin kertomuksiin itsenäisten ja itsestään huolehtivien perinteen jatkamisesta, on uusliberalismia julistavalla 2000-luvulla saanut uuden muodon. Enää yksilöllisyys ei tarkoita vain itsellisyyttä, vaan myös irrallisuutta. Tyhjänä historiasta ja irrallaan yhteiskunnan rakenteellisista ehdoista purjehtii liberaaliporvari vapaiden markkinoiden rannattomalla merellä, jolla kaikki saavat ansionsa mukaan. Tällainen luokkien kieltäminen on vahva luokkavallan väline, sillä sen maailmassa on rakenteellinen eriarvoisuuskin seurausta ennen muuta ihmisten yksilöllisistä kyvyistä ja valinnoista.⁶³

KESKILUOKAN KUNNIAL LISUUS

”Mutta sinun ei pidä luulla, että hän häpeäisi keskin-kertaisuuttaan; ei, hän nauttii siitä – sanoisin jopa, että hän on valinnut sen. Tämä mies pelkää kaikkea yksinäisyyttä, niin neron kuin murhaajankin. Hän on joukkoihminen.”⁶⁴

JEAN-PAUL SARTRE

Vaikka pikkuporvari ei koe kuuluvansa luokkaan tai tunnusta luokkia edes olevan olemassa, ei se estä käyttämästä luokkia erottautumisen välineenä. Hän tekee selkeän eron niihin eliitteihin, joiden hän katsoo saaneen kaiken liian helposti, sekä tietysti moraalisesti arveluttavaan alaluokkaan.⁶⁵ Erottautuminen on tärkeää, koska se mahdollistaa yhteiskunnallisen statuksen. Jos hänet voitaisiin sekoittaa rahvaaseen tai snobeihin, ei mitään statusta enää olisi.

Luokat eivät vain ole, ne tehdään – ja keskiluokkaa tehdään erityisen ahkerasti, koska sen olemassaolo edellyttää jatkuvaa rajanvetoa sekä ylös- että alaspäin. Eroa ei kuitenkaan kutsuta luokkaeroksi, vaan se tehdään moraalin kautta, asettautumalla normaaliuden ja kunniallisuuden mittapuuksi. Oma elämäntapa ja asema muodostavat taval-lisen ja hyväksyttävän taikapiirin, jonka sisällä olijoita tulee

kohdella reilusti ja tasa-arvoisesti. Kehän ulkopuolelle jäävät ihmisryhmät, joiden moraalista ei voida olla varmoja.⁶⁶

Juuri kunniallisuus yhdistää keskiluokan sosiaalisena ryhmänä pikkuporvarilliseen mielenmaisemaan. Sitä tuotetaan esimerkiksi liikuntaharrastuksissa. Yksilön vastuu omasta terveydestään on korostunut 2000-luvulla ja säännöllinen liikuntaharrastus kuuluu tähän pakettiin. Lasten liikunnallinen aktiivisuus mittaa perheen moraalista tilaa ja vanhempien kykyä hoitaa kasvatustehtävänsä. Terveen elämän ja kehon normista poikkeaminen tulkitaan vastuuttomuudeksi.⁶⁷

Ehkä tärkein pikkuporvarillisen kunnollisuuden tunnus on kuitenkin työteliäisyys. Kyse on pikemmin moraalista kuin puhtaasti taloudellisesta eetoksesta, sillä osaamista ja jopa lopputulosta keskeisempää voi olla oikea asenne ja motivaatio.⁶⁸

Normin täyttääkseen ei riitä, että tekee työnsä hyvin. Asiaan kuuluu myös yleisempi työkunnon ylläpito kauas maksettujen työtuntien yli. Varsinaisesta työstä vapaa aika on soveliaasta käyttää työkuntoa ylläpitäviin ja säröttömästä elämänhallinnasta viestittäviin toimiin, kuten juuri liikuntaan, kodin kunnostukseen, vakaaseen parisuhteeseen sekä tietysti sellaiseen lapsiperhearkeen, jossa tuotetaan asianmukaisin rutiinein seuraavaa työkansalaisten sukupolvea.

Toisaalta kunnon ihminen välttää seikkoja, jotka voisivat vaarantaa työkunnon. Niihin kuuluvat tietysti päih-teiden vääränlainen käyttö sekä yleisemmin kaikki, mikä saattaisi kieliä elämänhallinnan puutteesta:⁶⁹ liiallinen valvominen, tolkuton rakastuminen, kaikenlaiset riippu-vuudet ja tietenkin roskaruoka.

Hienon esimerkin tästä ajattelutavasta antaa YLE:n pääuutisissa 2.4.2020 esitetty raportti koronakriisin vai-kutuksesta kesätyörekrytointeihin. Jutun päähaastateltu on nuori nainen, joka on vastikään menettänyt mahdol-lisuutensa kesätöihin ja joutunut ilmoittautumaan työt-ömäksi työnhakijaksi. Pikcuporvarillisesta katsannosta käsin tilanne oli mitä kiperin, sillä vaikka koronasta joh-tuvat massalomautukset ovat lieventäneet työttömyyden sosiaalista leimaa, olisi kortistosta käsin vaikea ylläpitää kunnollisen työkansalaisen identiteettiä.

Miten tästä sitten selvittää? Utisklipissä haastateltava istuu valkoisella sohvalla, ilmeisesti kotonaan tai vanhem-piensa kotona. (Juttukokonaisuudesta käy ilmi, että asun-nossa oli ainakin kolme valkoista sohvaa.) Hän kertoo käyttävänsä työttömyysaikaa kauppatieteen ja viestinnän opintoihin avoimessa yliopistossa, minkä lisäksi sään-nöllinen liikunta antaa päivään kaivattua rytmiä. Sitten hän vetoaa muihin samassa tilanteessa oleviin: kaikkien

tulisi nyt pitää huolta itsestään, jotta poikkeustilanteen väistyessä kansa kykenee nopeasti takaisin työmarkkinoille.⁷⁰

Näin rakentuu kuva moraaliltaan ihanteellisesta työkansalaisesta, joka työttömyyden kohdatessa ei jää sohvalle makaamaan tai heittäydy hillittömyyksiin, vaan käyttää vapautuneen ajan työkontonsa ylläpitoon tai jopa parantamiseen. Taipumus vaatia omien käytösnormiensä noudattamista myös muilta on tyypillistä alemmalle keskiluokalle, jonka epävarma asema pakottaa luonnotoman tiukkaan itsekkyyteen tai sen pettäessä kulissielämään.⁷¹

Aito pikkuporvari ei kuitenkaan tyydy paheksumaan sitä, että alemmat sosioekonomiset ryhmät eivät elä hänen tavallaan ja kunnioita hänen arvojaan. Nurinkurisesti hänen pitää samanaikaisesti myös varoa, että ne eivät todellakaan omaksu pikkuporvarin vaalimia tapoja ja siten liudenna sosiaalista rajaa. Työväenluokkaan kohdistuvan paheksunnan ja moraalikontrollin tarkoituksena ei ole muuttaa ihmisten käytöstä, ei ainakaan liikaa – silloinhan ei pikkuporvarille jäisi ketään, ketä katsella nenänvarttaan pitkin.

Ja se vaatii tarkkaa peliä. Lisäksi olisi vielä varmistettava, ettei työväenluokka onnistu neuvottelemaan itselleen resursseja, jotka nostaisivat sen yhteiskunnallisen

statuksen samalle tasolle pikkuporvarin kanssa. Tästä syystä esimerkiksi mukiinmenevästi pärjäälevät pienyritykset ovat toisinaan olleet äänekkäimpiä yleisten sosiaalivakuutusjärjestelmien vastustajia. Miksi jonkun pitäisi saada niin helposti elintaso, jonka eteen he itse ovat joutuneet ponnistelemaan ankarasti ja ehkä tekemään uhrauksiakin?⁷²

TV-jutussa ei valaista haastatellun sosioekonomista taustaa, ja olisi aivan liian rohkeaa vetää siitä johtopäätöksiä yhden (tai edes kolmen) valkoisen sohvan perusteella. Tässä yhteydessä ei asialla kuitenkaan ole väliä. Kuten olen jo aiemmin todennut, pikkuporvarillisuus on mielenmaisema, ei sosioekonominen kategoria. Vaikka se saa pääosan käyttövoimastaan alemmasta keskiluokasta, läheskään kaikki tuon ryhmän edustajat eivät sairasta pikkuporvarillisuutta, emmekä me muut liioin ole sille immuuneja.

Oleellista on, miten eheästi haastateltu onnistuu hankalassa tilanteessa tuottamaan kuvan kunnollisesta työkansalaisuudesta. Siinä on kaikki: oman työkunnan ahkera ja melko näyttävä uusintaminen sekä vilpittömän luottamus siihen, että omat valinnat ja prioriteetit sopivat esimerkiksi kaikille muille. Kuin kirsikaksi kakkuun haastateltava haluaa vielä painottaa, että oman tilanteensa

epävarmuutta enemmän hän kuitenkin kantaa huolta kansantaloudesta.

Nuori, vastikään työttömäksi jäänyt ihminen voisi tehdä muutakin. Hän voisi ajatella, että kansantalous selviää kyllä mainiosti hetken ilman häntäkin ja kipaista kauppaan korona-arestiin komennetulle naapurille. Hän voisi keskittyä lempipeliinsä niin, että onnistuisi läpäisemään sen vaikeimman levelin, tai pussailla päivät yöt rakastettunsa kanssa, tai vain chillaila.

Ja kyllä pikkuporvarikin tekee myös kaikkea tätä. Hänelle ei vain tulisi mieleenkään mennä sanomaan sitä työttömyyttään käsittelevässä haastattelussa.

KESKILUOKAN KURJISTUMISEN PELKO

Viime vuosituhaten loppu oli länsimaissa keskiluokan loiston aikaa. Hyvinvointivaltion laajeneminen, tietotyön osuuden kasvu ja yhteiskuntien yleinen palvelultaistuminen paisuttivat keskiluokkaa niin nopeasti, että rekrytointia oli pakko laajentaa työväenluokan lapsiin. Yhä suurempi osa ikäluokista päätyi korkeakouluihin. Yleinen elintaso nousi ja työpaikkojen vakaus kannusti asuntolainoihin.

Historioitsija Juha Siltalan mukaan sotienjälkeistä keskiluokkaa määritti ”ponnistuksen ja palkinnon avaama odotushorisontti”. Tällä hän tarkoittaa kokemusta siitä, että vaikka yhteiskunta tasaa mahdollisuuksia ja pehmentää riskejä, se myös palkitsee ahkeruudesta, pitkäjännitteisyydestä ja koulutuksesta. Keskiluokka tarkoitti turvallisuutta, osallisuutta ja kokemusta siitä, että kunnollisuus palkitaan.⁷³

Kyseessä on Siltalan arvion mukaan poikkeuksellinen ja kenties jo väistynyt vaihe länsimaiden historiassa. Sosialismin pelko ja ammattiyhdistysliike yhdessä suojattujen markkinoiden kanssa suostuttelivat kapitalismin hetkeksi sopimukseen, jossa palkat kasvoivat samaa tahtia tuottavuuden kanssa ja merkittävä osa väestöstä saattoi koulutautua, ostaa mukavan asunnon ja suhtautua omaan ja lastensa tulevaisuuteen toiveikkaasti. Yksilöllisiä riskejä rajattiin sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen kaltaisilla yhteisillä järjestelmillä.⁷⁴

Sittemmin asiat eivät ole sujuneet yhtä hyvin. Suunta vaihtui Yhdysvalloissa jo 1970-luvulla. Globaalit pääomaliikkeet, automaatio ja kapitalismin laajentuminen alkoivat painaa länsimaissa työn hintaa alas. Ne lisäsivät työsuhteiden epävarmuutta, heikensivät ammattiyhdistysliikettä ja rapauttivat hyvinvointivaltiota. Työväenluokan

reaalinen tulotaso laski ja keskiluokkakin sinnitteli vain lisäämällä ja intensivoimalla tehtyjä työtunteja, taipumalla ”työaikaaköyhälistöksi”.⁷⁵

Keskiluokka on siirtynyt tai siirtymässä laajenevien resurssien jakamisesta kutistuvien mahdollisuuksien puolustamiseen. Siltala kuvaa muutoksen psykologista merkitystä seuraavasti:

”Kasvaneiden odotusten vallankumous yhdistyneenä vähentyneisiin sosiaalisen nousun mahdollisuuksiin ja kasvaneisiin riskeihin pudota turvallisesta asemasta merkitsee lisääntyvää ristiriitaa todellisuuden ja tavoitetilan suhteen. Kun ihmiset lisäksi ovat oppineet ajattelemaan itseään ainutkertaisina yksilöinä, työmarkkinatilanteet koetaan erillisinä ja eristävinä – ei enää työntekijöitä yhdistävän solidaarisuuden perustana. Valtaerot ja kilpailupaineet kääntyvät psyykkisiksi jännitteiksi.”⁷⁶

Käänteellä on kahdenlaisia seurauksia: Ensinnäkin se johtaa keskiluokan sulkeutumiseen alemmilta yhteiskuntaryhmiltä. Kun valkokaulustyöpaikkoja ei välttämättä riitä enää edes keskiluokan omille lapsille, sen intressissä on huolehtia, että työväenluokkaiset lapset eivät osallistu

kisaan. Suosiota saavat sellaiset poliittiset ratkaisut, jotka tuottavat sosiaalisen kierron hidastumista – subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen työttömien lapsilta, luokkakokojen kasvattaminen, opintotuen heikennykset ja vaatimukset yleissivistävien opintojen karsimisesta ammatillisessa opetuksessa.

Toiseksi, taloudellisen aseman epävarmistumista pyritään kompensoimaan korostamalla identiteetti- ja elämäntapaeroja. Toisin sanoen keskiluokalle on entistä tärkeämpää myös näyttää keskiluokalta, erottautua alemmista yhteiskuntaryhmistä, jotta luokkasiirtymä vaikeutuisi. Toisaalta luokkanousua havittelevalle työväenluokan edustajalle on tietysti aikaisempaa tärkeämpää pyrkiä jäljittelemään keskiluokkaa. Nämä yhdessä vahvistavat yhteiskunnassa keskiluokkaisien elämäntavan normatiivista asemaa. Hyvään työpaikkaan ei enää riitä alan koulutus, vaan kovenevassa kilpailussa kulttuurinen pääoma korostuu – yhä tärkeämmäksi muodostuu se, miten sopivalta vaikuttaa.⁷⁷

Tämä kaikki johtaa pikkuporvarillisuuden – keskiluokkaisien elämäntavan vähiten imartelevan muodon – vahvistumiseen kaikkialla yhteiskunnassa. Kun talouden rakenteet heilahtelevat, on symboleilla ja tarinoilla enemmän väliä kuin tasaisempina aikoina. Kun ihmiset eivät

tiedä omasta saati lastensa huomisesta, käytetään kaikki keinot.

Siinä missä työväenluokka kasvatti 1800-luvun loppupuolella voimaansa yhtä matkaa paremmasta tulevaisuudesta unelmoivan utopiakirjallisuuden kanssa, pikkuporvaria seurasivat 1900-luvun päättyessä kuvaukset sivilisaation romahduksesta. Ei ole sattumaa, että dystopiakirjallisuus on puhjennut täyteen kukoistukseensa juuri nyt, kun pikkuporvarin tähti on kääntymässä laskuun.⁷⁸

Theodor W. Adorno kuvaa luonteeltaan pikkuporvarillisten oikeistoradikaalien liikkeiden dystopia-agendan vetoa sellaisiin ryhmiin, jotka eivät usko nykyisellä yhteiskunnalla olevan heille annettavaa, mutta eivät myöskään hyväksy muutosta:

”Tarkoitan sitä yhteyttä, joka vallitsee oikeistoradikalismin menestyksen ja tulevaisuudessa uhkaavan yhteiskunnallisen katastrofin aavistamisen välillä. Sen sisältämää aavistusta tulevasta katastrofista voisi kuvata väärän tietoisuuden rampauttamaksi kieroutuneeksi muodoksi marxilaisesta romahdusteoriasta. Sen rationaalinen sisältö on esittää kysymys siitä, mitä suuren kriisin sattuessa tulee

tapahtumaan. Oikeistoradikaalit tarjoavat omaa politiikkaansa ratkaisuksi juuri tällaiseen kriisiin. Siksi maailmanlopun fantasiat vahvistavat heidän asemiaan.”⁷⁹

Mielikuvateollisuus on tuottanut muutamassa vuosikymmenessä enemmän erilaisia maailmanloppuja ja maanpäällisiä helvettejä kuin mihin kristillinen taide on pystynyt parissa tuhannessa vuodessa. Ne kertovat pikkuporvarin ikiaikaisesta ja nyt yhä lähemmäs todellisuutta hiipivästä pelosta: jos hiukankin hellittää, jos lankeaa vähäisimpäänkään syntiin, voi romahtaa kaikki.

HALLINNAN HARHA

”Poroporvarillisuus on vailla kaikkia hengen määreitä. Se keskittyy yksinomaan todennäköiseen, jonka piiristä mahdollinen saa sitten vaatimattoman paikkansa. Siten poroporvarin on mahdotonta tulla tietoiseksi Jumalasta. Oli poroporvari sitten oluenlaskija tai ministeriön päällikkö, vailla mielikuvitusta, kuten poroporvari aina on, hän elää tietyssä triviaalissa, kokemukseen perustuvassa kokonaisnäkemyksessä siitä, miten asiat menevät, mikä on mahdollista, mitä yleensä tapahtuu. Siten poroporvari on kadottanut itsensä ja Jumalan. Jotta näet ihminen voisi tulla tietoiseksi itseystään ja Jumalasta, on hänen mielikuvituksensa kohdattava hänet ensin todennäköisyyden sumukehän yläpuolella.”⁸⁰

SØREN KIERKEGAARD

Pikkuporvari uskoo, että elämä on hallittavissa. Ihminen voi päättää itse tunteista, suhteista, riskeistä ja rajoista. Keskiluokkaisen normin mukainen elämä on mahdollinen ihan jokaiselle, kunhan vain noudattaa sääntöjä ja suostuu tekemään ainutkertaisen elämänsä yksilölliset valinnat tiukasti niiden puitteissa. Tämä harha määrittää pikkuporvaria enemmän kuin mikään muu yksittäinen tekijä. Ja koska kyseessä on harha, tekee se hänestä samalla perin traagisen hahmon.

Toki pikkuporvarikin tunnistaa, että maailmassa monet seikat verouudistuksesta ilmastonmuutokseen rajoittavat yksilön vapautta. Hän kuitenkin uskoo voivansa kiertää ne, kunhan pelaa korttinsa oikein. Hän on vakuuttunut, että maailmassa vallitsee järjestys, joka takaa palkinnoksi uskollisuudesta turvallisen ja mukavan elämän.

Pikkuporvari uskoo, että turvaan on mahdollista päästä solmimalla jonkinlainen mystinen sopimus (Kaikkivaltiaan, kohtalon tai ehkä yhteiskunnan kanssa?) ja huolehtimalla tarkoin sen ehtojen täyttämisestä. Ihminen ansaitsee ja saa turvaa, kunhan opiskelee ahkerasti, työskentelee valittamatta eläkeikään saakka, elää säällisesti, huolehtii läheisistään, ei tuhlaile ja maksaa vakuutukset ajallaan – kantaa vastuunsa, niin sanoaksemme.

Ylipääsemättömät vaikeudet ja onnettomuudet kohtavat vain sellaisia, jotka eivät suostu maksamaan suoje-
lusta.

Pulmana tässä päättelyssä kuitenkin on, että tarkkoja sopimusehtoja ei lue missään. Minkä verran heittäytymistä, huolettomuutta, ilottelua ja riekkumista katsotaan vielä läpi sormien? Saako kontrolli pettää hetkeksikään, edes unissa?

Jos katson myöhäisillan elokuvan, näytänkö töissä väsyneeltä ja joudun niiden listalle, jotka erotetaan seuraavassa laskusuhdanteessa? Jos en jaksa tänään mennä vauvauintiin, kasvaako lapsestani yksinäinen läski? Jos juoksen lenkit näillä tossuilla vielä toisenkin kesän, vaikka kengät suositellaan vaihdettavaksi vuosittain, saanko liikavarpaita tai nivelrikon? Ja jos saan, miten käy työn, eläkkeen, parisuhteen ja asuntolainan?

Niin, elämä on kovin hauras rakennelma.

Mystisille sopimuksille on ominaista, että ehtoja ei anneta paperilla. Koskaan ei voi tietää, millainen synti riittää eväämään taivaspaikan tai minkä verran leväperäisyyttä tuuppaa luokkalaskuun. Koska riittävää kunnollisuuden tasoa ei voi tietää, katsoo pikkuporvari viisaimmaksi ponnistella kaikin voimin ja alistaa kaikki vallassaan olevat resurssit sopimusehdoista suoriutu-

miselle. On hallittava kaikkea ja kaikkia. On ennakoitava ja laskelmoitava. On pysyttävä valppaana ja varauduttava.

Hinta on kova. Kuten filosofi Søren Kierkegaard (1813–1855) luvun alkusitaatissa kuvaa, totaalinen kiinnittyminen arjen hallitsemiseen katkaisee pikkuporvarilta yhteyden kaikkeen siihen, minkä vuoksi ihmiselämän eksistentiaalista epävarmuutta ylipäättään kannattaisi kestää. Se on sopimus Paholaisen kanssa, sillä saadaksesen turvan on luovuttava siitä, minkä tähden turvaa ylipäättään kannattaa tavoitella.

Petos on kaksinkertainen, sillä niin paljon kuin pikkuporvari suorittaakin, niin paljosta kuin hän luopuukin, ei hän koskaan saa täyttä rauhaa ja turvallisuutta: Jokaisen torjutun riskin tilalle kasvaa uusi uhka, jokaisen hallintaan saadun yksityiskohdan takana vaanii uusi kaaos. Mutta pikkuporvari ei uskalla sanoa sopimustaan irti, vaan syyttää itseään saamattomuudesta ja itsekurin puutteesta, ja yrittää vielä kovemmin. Ja vielä, ja sitten vielä. Ponnistelee siihen saakka, kunnes tiimalasin hiekka on valunut loppuun.

Ja kun viimein tulee inventaarion aika, tajuaa pikkuporvari elämässään olleen vain harvoja muistamisen arvoisia, elämisen arvoisia hetkiä. Ne sijoittuvat pääosin lapsuuteen, aikaan ennen sopimuksen solmimista. Ennen

kuin hän luopui elämästään varjellakseen itseään sen menettämiseltä.

KAIPUU TURVALLISUUTEEN

”Ah tätä lattiavahan tuoksua, johon yhtyy aavistuksenhieno tärpätinhaju, mahongin ja pestyjen kukanlehtien tuoksu – siinä huipentuu koko porvarillinen puhtaudenrakkaus, huolekkuus ja täsmällisyys, velvollisuuden täyttämistähto ja uskollisuus vähässä. En tiedä kuka tässä kerroksessa asuu, mutta tuon lasioven takana täytyy olla oikea puhtauden ja kirkkaaksi hangatun porvarillisuuden paratiisi, järjestyksen ja pienten tottumusten ja velvollisuuksien tuskaisenhellän vaalinnan valtakunta.”⁸¹

HERMANN HESSE

Pikkuporvarillisuuden *primus motor* on hallinnan tuoma turvallisuuden tunne. Itse asiassa koko pikkuporvarillisuus, syvemmässä mielessä, ehkä voitaisiinkin tiivistää pyrkimykseksi kohti yhä paremmin hallittua, suojattua ja ennakoitavaa elämää. Päästäkseen pelosta näkee pikkuporvari vaivaa ja on valmis huomattaviinkin uhrauksiin.

Tätä vasten ei pikkuporvarilla kuitenkaan mene kovin hyvin. Vaikka ihmisten elintaso Suomessa on yleisesti noussut, ei epävarmuus ole hellittänyt otettaan. Suunta on pikemminkin päinvastainen. Toimeentulon vakautta tarjosivat ennen pitkät ja vain kohtuullisesti kuormittavat työsuhteet, mutta nyt tämä turvaköysi näyttää hapertuneen, kun epävarmuus työpaikan säilymisestä yleistyy myös koulutettujen ja vakituisissa työsuhteissa olevien keskuudessa. Työn ennakoimattomuus ja työmäärän hallitsemattomuus pelottavat kaikenlaisia työntekijöitä, mutta alemman portaan valkokaulustyöläistä muita useammin.⁸²

Epävarmuuden kokemuksen ilmentymistä näkyvimpiä on kotien varustautuminen. Aktivistina olen jakanut vaalilehtisiä postiluukkuihin kotikaupungissani aina 1990-luvun alusta lähtien. Tänä aikana eritoten hyvätuloisimmilla alueilla on kerrostalojen alaovet suljettu ovipuhelinten taakse. Rappuun siis pääsee enää vain avaimella tai painamalla jonkin asunnon summeria.

Vielä neljännesvuosisata sitten useimmissa kerrostaloissa pidettiin alaovet päivisin auki käytännön syistä, sillä pienet lapset eivät jaksaa vääntää raskasta lukkoa tai ulotu summeritauluun. Nykyään ei kukaan *kunnon ihminen* anna lasten ulkoilla ilman valvontaa, joten tar-

vetta itsenäiseen kulkuun ei ole. Mitä enemmän keski-luokkaisilla vanhemmilla on keskimäärin aikaa ja resursseja kontrolloida lapsiaan, sitä tiukemmiksi hyvän vanhemman yleiset kriteerit tässä suhteessa muodostuvat. Nykyään eskarilainen saa tuskin poistua kotipihastaan, vaikka hänen isovanhempansa seikkailivat samassa iässä kilometrien alueella.

Eivätkä lukot lopu alaovelle. Tämän päivän keski-luokkainen koti on suojattu tunkeilijoilta tiiviimmin kuin keskiaikainen linna. Valvontakameroita asennetaan julkisten tilojen ohella kiihtyvällä tahdilla myös yksityiskoteihin.⁸³

Alkujaan suomalaisen vartiointiliiketoiminnan käynnisti tarve estää teollisuuden palo- ja muita vahinkoja.⁸⁴ Vielä 1980-luvulla yksityiskotien hälytysjärjestelmät olivat hyvin harvinaisia. 1990-luvulla – samanaikaisesti monen muun yhteiskunnallisen mullistuksen kanssa – yksityiskotien turvallisuuspalvelujen kysyntä kääntyi nopeaan kasvuun. Tällä hetkellä arvioidaan, että noin 140 000 kotitaloutta maksaa palvelusta, johon kuuluu teknisten järjestelmien lisäksi näiden ylläpitopalvelu ja hälytysajovalmius. Saman verran lienee valvontajärjestelmiä, joista hälytystieto tai -kuva siirretään asukkaan omaan matkapuhelimeen. Järjestelmiä hankitaan eniten omakoti-

taloihin, mutta myös rivitaloasuntoihin ja jonkin verran kerrostaloihin.⁸⁵

Se tarkoittaa, että joka kymmenennessä kodissa on yksityinen hälytysjärjestelmä. Turvallisuus-, vartiointi- ja etsiväpalveluissa työskentelevien ihmisten määrä on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana lähes nelinkertaistunut ja alan yritysten liikevaihto yli kymmenkertaistunut.⁸⁶

Tilastojen mukaan Suomi on turvallisempi kuin koskaan. Asuntomurrot ja rakennusten tulipalot ovat olleet laskussa jo pitkään. Samoin lapsiin kohdistuvat hyökkäykset ja lasten onnettomuudet ovat koko ajan vähentyneet. Turvallisuuspalvelujen suosiossa kyse ei siten olekaan siitä, että riskit olisivat kasvaneet – ei, kasvaneet ovat pahimman pelko ja ehkä joidenkin resurssit siltä suojautumiseen.

Tämä on kovin hämmentävää siksikin, että harvoilta riskeiltä lukot suojaavat. Merkittävimmät aikamme riskeistä ovat päinvastoin hallittavissa vain yhteistyöllä ja luottamusta kasvattamalla.

Suurimpia aikamme yksilöriskejä ovat yksinäisyys ja masennus. Yhteisöllisistä riskeistä keskeisin on ilmastomuutos ja sen vanavedessä eriarvoisuus. Lähes kaikki kuviteltavissa olevat pikkuporvaria uhkaavat seikat

aiheutuvat näistä neljästä tai ainakin olisivat hillittävässä puuttumalla niihin. Yhtäkään niistä ei ratkaista valvontakameroilla, kontrollilla tai liikkeentunnistimilla. Lukot eivät torju ilmaston lämpenemistä tai lajiston köyhtymistä – ja kulkutautejakin vain, jos niillä lukitsee itsensä sisälle.

Tosiasia myös on, että elämä ei ole koskaan täysin hallittavissa ja turvallisuus on siten aina suhteellista. Kun pikkuporvari on vuorannut asuntonsa pumpulilla ja vakuuttanut kaiken pikkurillinkynsiä myöten, kun hän on onnistunut tukkimaan kuulokkeilla korviansakin niin, etteivät uutiset maailman ongelmista häntä tavoita – vähitellen alkavat yhä pienemmät yllätyskäänteet ja riskit nakertaa perusturvallisuutta. Hän valvoo yönsä huolehtimalla, onko bussikortti nyt varmasti ladattu, vaikka lipun voi ostaa puhelimellakin. Hän menettää tasapainonsa, kun päivän aterialla varten ostetuista avokadoista toinen onkin mätä, ja ostaa ensi kerralla varmuuden vuoksi kolme.

Jos pikkuporvari saa elää rauhassa, on hän luonteeltaan maltillinen. Pikkuporvarillisuus kasvaa keskiluokasta, jossa on kyse ainakin jonkinasteisesta suojautumisesta markkinariskeiltä ja suhdanteilta.⁸⁷ Pikkuporvarilla on varaa olla ”tolkun ihminen”, koska hänen ei tarvitse elämässään kohdata vakavia taloudellisia ongelmia. Hän

vastustaa radikaaleja muutoksia, koska hänen ongelmansa ovat pieniä ja hoituvat vähemmälläkin.⁸⁸

Jos liekit kuitenkin lopulta pääsevät liian lähelle eikä keskiluokkainen status tunnukaan enää antavan suojaa, katoaa pikkuporvarin tolkku. Hetkessä nousevat vieraspelon, moraalipaniikin, kontrollivaatimusten ja sijaisuhrien kaltaiset ilmiöt, joiden toimintalogiikka on populismi. Kun oikea ongelma on liian monimutkainen ratkaistavaksi, liian pelottava katsottavaksi tai liian lähellä kiellettäväksi, vaihtakaamme ongelmaa! Keksikäämme tilalle sellaisia, joita pystymme hallitsemaan, jotka mahduvat paremmin pieneen ja säntilliseen arkeemme.

LOKEROINNIN TARVE

Pikkuporvarillisessa maailmassa asiat ovat hyvin, kun ne ovat järjestyksessä. Jotta tähän päästäisiin, pitää kaikelle tietenkin löytää, määrätä tai valmistaa oma paikka. Jos todellisuus nyt sitten ei joiltain osin ole lokeroitavissa, sen pahempi todellisuudelle – pikkuporvari sietää mieluumin osatotuutta kuin sekamelskaa, sillä täydellisen järjestyksen puutteesta on hänen mielessään vain lyhyt matka täydelliseen hallinnan puutteeseen.

Asian tähdellisyys huomaa oitis astuessaan pikkuporvarin kotiin. Se on täynnä kaikennäköisiä ja -kokoisia säiliöitä, kullekin esineelle omansa: kenkäteline eteisessä kenkiä varten, kylpyhuoneessa vanupuikkorasia vanupuikoille, olohuoneessa kirjahylly kirjoille ja niin edelleen.⁸⁹ Auta armias, jos joku päättäisikin säilyttää kenkiä kirjahyllyssä tai vanupuikkoja kenkätelineessä – se olisi ilmeinen kaaoksen, rappion tai mielisairauden merkki.

Omassa kodissaan voi kukin vaalia järjestystä niin intohimoisesti kuin haluaa, se ei ole pois muilta ja se selvästi tuottaa joillekulle kosolti nautintoa ja mielenrauhaa. Tunnustan, että omassakin asunnossani tavarat ovat pääosin niiden normatiivisilla paikoilla. Saatan jopa menettää malttini, jos joku perheenjäsenistä uhmaa tätä järjestystä unohtamalla kynsisakset sohvalle tai likaisen sukan sängyn alle. Eikä siinä kaikki: olen kaatanut suurimman osan keittiön kuivatuotteista nimikoituihin muovirasioihin ja asetellut maustepurkit aakkosjärjestykseen. Tunnen iloa ja tyydytystä joka kerta avatessani ruokakaapin oven – *in your face*, koronat ja lajikadot, tätä komeroa minä ainakin voin hallita!

Fiksaatio järjestämiseen kadottaa kuitenkin harmittomuutensa, kun se kannetaan kotien kätköistä ulkoilmaan. Valitettavasti pikkuporvari nimittäin päättelee, että koska

hän itse kokee turvallisuutta tarkoin lokeroidussa kodissaan, voi samalla menetelmällä muuttaa turvalliseksi kokonaisia yhteiskuntia. Ja koska hän tietää, miten asiat pannaan parhain päin, ei muiden tunteilla tai arvoilla ole väliä – he vain eivät ole vielä oivaltaneet, tai heitä ei jostakin muusta syystä tule ottaa vakavasti.

Pikkuporvarillisuuden henki kummittelee vahvana Suomen yllä ja siksi sen vaikutus ulottuu laajalle yli oman elinpiirin.

Annan esimerkin. Kesällä 2015 Turun kaupunki sulki yleisövessojaan, koska joukko Itä-Euroopan romaneja oli tavattu niistä pesemästä hampaita ja pyykkiä. Se oli melkoisen jyrkkä reaktio, kun ottaa huomioon, millaisia puuhia julkisissa vessoissa noin yleisesti on totuttu sietämään. Miksi taivaan tähden juuri hammaspesu katkaisi kamelin selän, kun lattialle virtsaaminen, spontaani yhdyntä tai huumeiden vähittäiskauppa ei sitä tehnyt?

Kyse oli nimenomaan asioiden järjestyksestä. Jo satojen vuosien ajan on julkisissa vessoissa naitu, käytetty päihteitä ja suihkittu ohi. Vaikka itse toimenpiteisiin suhtaudutaan paheksuen, julkinen vessa on kiistatta vakiintunut paikka näille toiminnoille. Ne eivät yllätä ketään, saati aiheuta epämurkavaa tunnetta asioiden liusumisesta kohti kaaosta.

Sen sijaan hampaiden pesu julkisessa vessassa on pikkuporvarillisen logiikan puitteissa huomattavasti huolestuttavampi ilmiö. Monen mielestä itäeurooppalaiset ylipäättään kuuluisivat kotimaihinsa, tai ainakin jonnekin muualle kuin Suomeen. Turussa he ovat siis jo itsessään väärässä paikassa ja siten riski järjestykselle. Kun tämä ryhmä sitten pyykkää julkisessa vessassa, pikkuporvarin sietokyky ylittyy. Pyykithän kuuluvat koteihin!

Käsitykset puhtaudesta liittyvät tapaamme jäsentää todellisuutta. Lika ei ole aineen ominaisuus, vaan sen sijaintipiste – lika on aineen joutumista väärään paikkaan. Kahvi on kupissa nautintoaine, mutta muuttuu liaksi, kun sitä kaatuu lattialle. Hammaspesu julkisessa vessassa liitetään likaan, vaikka se omassa kylpyhuoneessa on puhdautta.

Koska lika on epäjärjestyä, se kytkeytyy helposti muuhun kaaoksen pelkoon. Rikolliset ovat likaisia. Poikkeava käyttäytyminen on likaista. Omaa lokeroaan uhmaava ihminen ylipäättään on likainen, etenkin, jos hän kuuluu kielteisesti leimattuihin ryhmiin. Kaikki me olemme kuulleet ”saastaisista naisista”, ”haisevista rystsistä” ja ”likaisista juutalaisista”.⁹⁰

Järjestämistä ovat pikkuporvarin mielestä aina tarvinneet ennen muuta ne, jotka eivät omatoimisesti ymmärrä

pyhittää elämänsä kaiken mahdollisen lokerointiin. Eliitin ylellistä tuhlailua ja kohtuuttomuutta pikkuporvari paheksuu (joskin samalla salaa ihailee), työväenluokkaa ja marginaaleja hän taas pyrkii kontrolloimaan. Kaikkein hankalimpia ovat kuitenkin ihmiset, jotka eivät lähtökohtaisesti sovi mihinkään valmiiseen lokeroon. Suomessa ulkomaalaiset kuuluvat näihin, sillä useamman 1900-luvulla eläneen sukupolven ajan heitä ei juuri ollut, eikä meillä siksi ole heitä varten valmiina muovirasiaa nimilappuineen.

Ulkomaalaisten lokerointiin käytetäänkin nykyisin loputtomasti aikaa ja mielikuvitusta. Pelkästään maahan pääsemiseen liittyy lukuisia erilaisia luokitteluja. On EU/ETA-alueelta tai niiden ulkopuolelta tulevat, viisumilliset ja viisumivapaat ja tietenkin pohjoismaalaiset erityiskysymyksenä. Henkilön pitää ilmoittaa, haluaako maahan perhesuhteen vuoksi, turistina, työn tai opiskelun takia vai turvapaikan toivossa. Nämä pääluokat puolestaan jakautuvat lukuisiin alakategorioihin.

Vaivalla rakennettua järjestystä pyrkii sotkemaan se kiusallinen seikka, että ulkomaalaiset tekevät asioita monesta syystä ja harvoin ovat vain työntekijöitä tai jonkun läheisiä. Useimmat (myös humanitaarisen suojelun tarpeessa olevat) haluavat tehdä työtä ja rakastaa,

ja yrittävät siksi sinnikkäästi rakentaa elämää yhtä aikaa monissa kategorioissa. Tämän luulisi käyvän arkijärkeen, sillä samoin toimivat myös useimmat suomalaiset. Vaan ei. Oleskeluluvan hakeminen useammalla syyllä voidaan tulkita jopa todisteeksi epärehellisyydestä, eikä lupaa heltiä lainkaan. Jos Suomeen turvapaikanhakijana tai töihin tullut nyt hairahtuu avioitumaan Suomen kansalaisen kanssa, kannattaa seuraavat askelet harkita tarkoin, jotta ei menettäisi oleskeluoikeuttaan valeliittoepäilyn vuoksi.

Kun todellisuus sotkee järjestelmän, valitsee pikkuporvari aina järjestelmän. Rakkaus kategorioihin ja niiden asettaminen tosiasioiden edelle ei valitettavasti ole vain kansallinen piirre. Yhdysvalloissa ja Britanniassa turvapaikkapuhutteluista tehdyissä tutkimuksissa kävi ilmi, että hakijan kyky kertoa tarinansa tuttujen kategorioiden kautta oli aivan keskeistä sen uskottavuuden ja siksi myös turvapaikan saamisen kannalta. Koska lokeroinnin tavat ja järjestykset ovat kulttuurisidonnaisia, osasivat koulutetut ja länsimaiseen kulttuuriin tutustuneet kertoa tarinansa uskottavammin ja olivat siten hakuprosessissa vahvoilla.

Ei esimerkiksi riitä, että todistaa kokeneensa seksuaalista väkivaltaa. Se pitää pystyä asettamaan poliittisesti motivoituneen vainon kategoriaan, ei esimerkiksi lähi-

suhdeväkivallan kategoriaan, sillä jälkimmäinen johtaa todennäköisemmin turvapaikan eväämiseen.⁹¹ Tärkeitä ovat lokerot. Ainakin tärkeämpiä kuin se, raiskataanko joku uudestaan.

Samalla eetoksella on järjestetty myös niiden suomalaisten toimeentulo, jotka pikkuporvarin mielestä tarvitsevat kurinalaisempien lajitoveriensä ohjausta. Suomessa perusturvaetuudet ovat kaikki suurin piirtein samansuuruisia ja ne maksetaan samasta laitoksesta, mutta ei käy laatuun, että sairas ja työtön saisivat samaa etuutta – muutenhan ihmiset menisivät ihan sekaisin.

Luonnollisesti ”sairas” ja ”työtön” ovat jälleen kumpikin vain pääluokkia, jotka puolestaan jakautuvat lukuisiin alakategorioihin.

Tosielämää järjestys palvelee tässäkin perin huonosti, sillä ihmiset voivat olla yhtä aikaa sairaita, työttömiä tai töissä, tai he vaihtavat luokasta toiseen paljon nopeammin kuin järjestelmä ehtii päivittyä. Henkilö voi esimerkiksi potea migreeniä, joka estää joinakin päivinä kaiken työn tekemisen ja etsimisen, mutta useimpina ei. Erilaisten luokitteluongelmien vuoksi meillä on myös työttömyys-turvalla tuhansia sairaita, joiden työkyvyttömyys on kiistatonta. Jopa saattohoidossa oleva ihminen voi sitoutua hakemaan koko-aikaista työtä saadakseen perusturvan.

Etuusjärjestelmä on kaunis ja siisti, kun sen näkee yksinkertaistettuna kaaviona Kelan verkkosivuilla. Kaikille ja kaikelle on siinä omat lokeronsa. Tosielämä ei kuitenkaan toimi tällaisella virheettömyydellä. Maailma on aika ajoin kaoottinen, ja niin olemme myös me ihmiset.

Se kauhistuttaa pikkuporvaria, kauhistuttaa niin paljon, että hän mieluummin linnoittautuu omaan mielikuvitusmaailmaansa. Sinne hän kelpuuttaa vain ne todellisuuden osat, jotka taipuvat tai ovat taivutettavissa säntilliseen järjestykseen, nimilapullisiin muovirasioihin.

ITSEN HALLINTA

”Nuoria pitää varoittaa kurinalaisuudesta sen jokaisessa muodossa sekä niin kutsutusta järjestyksen kultista, jossa ei ole järjen hiventäkään. Heitä on varoitettava ennen kaikkea siitä, että kuri esitetään itsetarkoituksena, ilman että asetetaan kysymystä siitä, mitä tällä kurilla tavoitellaan.”⁹²

THEODOR ADORNO

Kun koko elämä alistetaan hallinnan tavoittelulle, ei jäljelle jää muuta elämää. Kaiken hallinnasta tulee itsessään

elämäntapa ja kelvollisen ihmisen tunnus. Kun ei muuta mitattavaa lopulta enää ole, pitää elämän yksityiskohtien järjestämisen ja häiriöiden ennaltaehkäisyn näkyä ulospäin, kertoa ihmisen status ja mitta.

Siksi oikeanlainen, hallinnasta viestittävä ulkonäkö on pikkuporvarillisen elämän keskiössä. Toisaalta se on tärkeä väline erottautumiseen ja oman (moraalisen) erinomaisuuden näytteille panoon – sellaisen saavuttaminen nimittäin edellyttää panostuksia, joihin kaikilla ei ole varaa tai halua.⁹³

Pikkuporvari ei vain ole, vaan ennen muuta näkyy ja tekeytyy tiettäväksi. Hänelle oma ruumis on lippulaivahanke, kuuluisien porvariskodin kulissien jatke, jota uudistetaan ja ylläpidetään melkoisilla taloudellisilla ja ajallisilla investoinneilla. Vaatteiden (laadukkaat) ohella pakettiin kuuluu ruumiin oikea muoto (ei lihava) sekä esimerkiksi ihon ja hampaiden kunto (hyvä). Ulkonäön tulee viestiä valinnanvarasta, panostamisesta, elämänhallinnasta ja oikeanlaisesta mausta.⁹⁴

Pikkuporvarin väsymättömässä puuhastelussa oman ulkoisen olemuksensa eteen ei jälleen sinänsä ole mitään pahaa. Ihmiset nyt yleensäkin harrastavat mitä kummallisimpia asioita. Miksi emme antaisi kaikkien kukkien kukkia, myös pikkuporvarillisten?

Mutta pikkuporvari ei tyydy tavoittelemaan itselleen asettamaansa ulkonäköihannetta, vaan vaatii sen hyväksymistä yleisenä normina. Tiedätte kyllä, mitä tarkoitan. Kaikki tietävät, vaikka siitä puhutaan harvoin suoraan.

Rekrytoinnin ammattilaiset eivät vuonna 2016 julkaistussa haastattelututkimuksessa halunneet kuvata ihannetyöntekijänsä ulkonäköä, sillä sellainen ei ole kulttuurissamme sopivaa (tai kaikilta osin edes laillista). Silti he luettelivat spontaanisti useita normia rikkovia ja siten myös työpaikan saamista vaikeuttavia piirteitä: näkyvät tatuoinnit, lävistykset, ylipaino, boheemi hiustyyli, punktyyli, kaljuus, ihosairaus, yleinen epäsiisteys sekä naisilla liian paljastava pukeutuminen.⁹⁵

Useimmat edellä luetelluista ominaisuuksista meillä on tapana ymmärtää yksilön valinnoiksi. Silti niillä on myös vahva yhteys luokkakulttuureihin. Terve, hyväkuntoinen ja viehättävä olemus ei ole ainoastaan edellytys luokkaetuoikeuksien säilyttämiselle, vaan myös kastimerkki, sillä taistelu ikää ja kiloja vastaan edellyttää resursseja. Ulkonäkönormin uusintamiseen tarvitaan kuntosalikortti, hiusväriä ja jatkuvan värjäämisen kestäviä hiustuotteita, kauneuskirurgiaa, vaatteita, meikkejä, kenkiä, sarjalippu kauneushoitolaan – ja tietenkin aikaa. Ulkonäkö tuottaa luokka-asemaa ja kertoo siitä.

Pienet yksityiskohdat viestittävät ihmisen markkina-arvon. Juurikasvu tai rapistunut kynsilakka paljastavat armottomasti, että tällä ihmisellä ei ole varaa ylläpitää myyntikuntoaan.

2000-luvun pikkuporvari osoittaa kurinalaisuutensa ulkonäössään. Kiivastahtisessa yhteiskunnassa pärjäävät parhaiten ne, jotka kykenevät vakuuttamaan kelpoisuudesta ensi silmäyksellä. Pitää olla hyvin hoidettu, urheilullinen ja energinen. Työelämän muutos ja siihen liittyvä esteettinen kontrolli heijastuvat myös ihmissuhteisiin. Yhä pienempi osa väestöstä elää ydinperheessä ja eliniän kohotessa parisuhdemarkkinoilla pörräävät nuorten sinkujen lisäksi jo yhden pesueen kasvattaneet harmaat pantterit. Parisuhteiden epävarmuus lisää entisestään tarvetta olla jatkuvasti edustava.

Tärkein on painoindeksi, sillä hoikkuuden ja urheilullisuuden tulkitaan todistavan myös terveydestä, itsekurista, kyvykkyydestä ja voimasta.⁹⁶ Aikaisemmin historiassa, kun kalorit olivat niukka resurssi, saattoivat ainakin miehet näyttää vaurauttaan rehellisellä möhömahalla. Ne ajat ovat ohi. Nyt on roskaruoka kaiken rahan ulottuvilla ja köyhän helpompi lihoa kuin laihtua. Syömisestä pidättymällä näytetään kurinalaisuutta sekä pääsyä terveelliseen (ja usein kalliimpaan) ruokaan.

Lihavuus liitetään köyhyyden lisäksi laiskuuteen ja on siksi erityisen tuomittavaa. Media toistaa, miten epä-terveelliset elämäntavat ja ylipaino terveyssektorille aiheutuvine kustannuksineen uhkaavat koko hyvinvointivaltion olemassaoloa. Lihavuutta vastustetaan kansanterveystilastoilla, mutta kyse on ainakin aika ajoin enemmän kansantaloudesta. Tähän viittaa se, että vaikka hedonismiin liitettyjä terveysriskejä paheksutaan ankaraasti, työnteon terveysriskejä ei pidetä todellisena uhkana tai kuluna. Ei sittenkään, vaikka työperäinen masennus on keskeisimpiä syitä sairauseläkkeisiin ja työn prekariisaatio uhkaa todistetusti työturvallisuutta.

Tutkija Hannele Harjunen on sitä mieltä, että lihavuutta on alettu käsitellä meillä moraalisen paniikin kontekstissa. Moraalinen paniikki tarkoittaa ilmiötä, jossa jonkin ihmisryhmän koetaan uhkaavan käyttäytymisellään sosiaalista tai moraalista järjestystä. Tämä oikeuttaa kohdistamaan kyseiseen ryhmään kontrollia ja toimenpiteitä, joita normaalitilanteessa pidettäisiin kohtuuttomina ja jotka usein suuntautuvat enemmän rankaisemiseen kuin ongelman ratkaisuun.⁹⁷

Ja jos jokin on pikkuporvarillista, niin moraalipaniikki. Pikkuporvarin mielestä läski kertoo vastaansanomattomasti kantajansa itsekurin puutteesta, moraalisesta

laiskuudesta ja muista huonoista ominaisuuksista. Niinpä Suomessakin on esitetty, että julkisen sektorin ei tulisi korvata lihavuudesta johtuvien sairauksien hoitoa lainkaan tai ainakin omavastuiden pitäisi olla muita sairaanhoidomaksuja korkeampia. Ristiriitaisesti lihavuuden nähdään olevan yksilön vastuulla ja yksilön pahe, mutta samalla vaaditaan sen yhteiskunnallista sääntelyä.

Hoikkuuden ihannointi on tapa tehdä ja uusintaa luokkajärjestystä. Tiedetään, että lihavuus on selvästi yleisempää alemmissa tuloluokissa ja tuloerojen kasvu lisää eroja painoindekseissä. Lihavuus leimaa, koska se assosioidaan moraalisten kykyjen puutteeseen, ja koska lihavuus on yleistä alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä, leimaa se myös näitä ryhmiä moraaliltaan epäilyttäviksi. Näin lihavuus toimii ikään kuin lisästimana jo valmiiksi hankalina pidetyille ihmisryhmille ja ylläpitää luokkahierarkiaa.⁹⁸

Painon hallinta on kuitenkin vain yksi osa terveystekniikkaa, jossa hyvään kansalaiskuntoon katsotaan kuuluvan ruumiin hyvinvointiin panostaminen ja kunnosta huolehtiminen. Terveystekniikassa ei tarkkaan ottaen ole kyse vain pyrkimyksestä terveelliseen elämäntapaan, vaan erottautumisesta terveyden tavoittelun kautta. Siten terveystekniikassa arvostetaan ennen muuta toimintaa,

joka ei ole kaikkien ulottuvilla, vaan edellyttää sellaista taloudellista ja symbolista pääomaa, jota työväenluokalla on vähiten. Siis joogaa, solariumia, erikoisruokavalioita ja sen sellaista.⁹⁹ On ihan eri asia pelata golfia kuin käydä sauvakävelyllä.

Terveyskulttuurin oikeuttajana ei ole tarve olla mahdollisimman terve ja hyvinvoiva. Taustalla on ihanne tehokkuudesta. Terveeltä näyttävä ruumis viestittää tehokkuutta ja on siten hyvän kansalaisen univormu. Pikkuporvari erottautuu ja uusintaa asemaansa tällä jatkuvan suorittamisen eetoksella. Kääntöpuolena on tietenkin alemmiksi miellettyjen yhteiskuntaryhmien näkeminen tehottomina – varoittavana esimerkkinä itsekurin pettämisen seurauksista.¹⁰⁰ Kieltäytyminen normin täyttämisestä tai esimerkiksi työväenkulttuuriin kuuluvien standardien noudattaminen eivät enää ole yksityisasioita, vaan yhteiskunnan moraalisen järjestyksen kyseenalaistavaa anarkismia. Siksi pikkuporvari pitää erilaisia kontrollimekanismeja oikeutenaan ja jopa kansalaisvelvollisuutenaan.

Koska myös seksi liitetään hedonismiin, ei pikkuporvarillisen mielenmaiseman omaksunut yhteiskuntamme liioin katso suopeasti seksuaalisuuden ja seksin näytteille asettamista muuten kuin luokkastatuksen

uusintamista varten. Pikkuporvarillinen seksuaalisuuden ideaali on nainen, joka harrastaa pitkiä yksiavioisia parisuhteita, meikkaa mutta hillitysti ja korostaa rintoja paita silti leukaan saakka napitettuna. Normiin kuuluu, että ajalliset ja taloudelliset investoinnit ulkonäköön eivät saa näkyä lopputuloksessa, vaan kauneuden pitää näyttää luontaiselta, ikään kuin jotkut meistä vain olisivat suoraan herättyään valmiita naistenlehden kansikuvauksiin. Tällaisen kauneusihanteen tehtävänä on tuottaa terve, lisääntymiskykyinen ja itsensä hallitseva työkansalainen, joka osoittaa arvostavansa arkivelvoitteita nautintoja enemmän.

Tälle pikkuporvarin kaksinaismoralistiselle, yhtä aikaa kieltävälle ja käskevälle kauneusihanteelle on olemassa myös kilpaileva ihanne – niiden kaunistautuminen, jotka eivät yllä vuosi vuodelta enemmän resursseja edellyttävän ”luonnonkauneuden” vaatimaan työlääseen elämäntapaan tai jotka piut paut välittävät näistä esteettisistä normeista. Sellaista tälläytymistä pikkuporvari paheksuu ja pitää rahvaanomaisena, sillä siinä on vaarassa unohtua, että elämän pitää olla arkea eikä juhlaa, työtä eikä hauskanpitoa. Liian kirkas huulipuna on vain sydämenlyönnin päässä kaaoksesta.

ULKOKULTAISUUS

”Yhteiskunnan perusarvoja ovat: omaisuus, perhe, uskonto, esivallan kunnioitus. Närkästykkää, jos niitä halvennetaan.”⁰¹

GUSTAVE FLAUBERT

Pikkuporvari on henkilö, joka ei kykene erottamaan pöytätapoja moraalista. Hänelle on tärkeää noudattaa sääntöjä, olivat ne sitten perusteltuja tahi eivät. Pikkuporvari ei nimittäin tunnista, että ihmisen toimintaa voisi ohjata myös kulloisestakin normista riippumaton tai jopa sen vastainen käsitys oikeasta ja väärästä. Hänestä sellainen ajatus on räyhähenkien ja vandaalien vääristynyttä moraalialia.

Hän on unohtanut, että kauan sitten myös porvaristo taisteli suurin uhrauksin huonoja lakeja ja sovinnaistapoja vastaan, omantunnonvapauden ja oikeudenmukaisuuden puolesta.

Pikkuporvarin elämä on mallillaan, kun se näyttää siltä. Kun kotitalouteen kuuluu kaksi aikuista (miehellään

mies ja nainen) ja kohtuullinen määrä lapsia, sekä kenties lemmikki. Perhe tietenkin asuu omakotitalossa. Kukaan sen jäsen ei sekoile päihteiden kanssa tai harrasta irtosuhteita, tai jos niin tekee, niin diskreetisti. Perhe saa vain keskituloisille suunnattuja sosiaalietuksia (joissa ei ole valittamista), sen luottotiedot ovat kunnossa eikä kellään sen jäsenellä ole rikosrekisteriä.¹⁰²

Ja se kaikki voi olla hyvää ja kaunista. Ihmiset eläköön säädyllystä ydinperhe-elämää omakotitalossa, jos se tekee heidät onnelliseksi.

Ongelmalliseksi tämä ihanne kuitenkin muuttuu, jos normia on noudatettava sittenkin, vaikka onni löytyisi jostain aivan muualta. Jos muiden oletusten ylläpito menee hyvinvoinnin edelle ja elämä muuttuu vähitellen itsensä kulissiksi – ja vain siksi, että toisenlaiset valinnat ajatellaan pelin häviämiseksi. Tämä on pikkuporvarin häkki, ehkä vuorattu sametilla ja hyvälaatuisilla keino-nahkapehmusteilla, mutta häkki yhtä kaikki.

Vielä surullisempaa on, että pikkuporvarilliseen normiin yritetään suostutella ja pakottaa myös ne, jotka eivät sitä arvosta tai allekirjoita.

Pikkuporvarillinen hegemonia näkyy ehkä karmeimmillaan siinä, miten itsestään selvinä sen normeja sovelletaan jopa viranomaisjärjestelmissä. Esimerkiksi lasten

huostaanottoprosesseissa tärkeässä roolissa on perheen kunnollisuuden arviointi, mikä tässä yhteydessä tarkoittaa työn, koulutuksen ja raittiuden kaltaisia asioita, mutta myös sitä, osoittavatko vanhemmat oikeanlaista asennetta. Normi on niin vahva, että tällaisella kunnollisuusarviolla saattaa olla päätöksessä suurempi painoarvo kuin kodissa esiintyneellä väkivallalla.¹⁰³

JULKISIVU

Mistään ei tunnista pikkuporvarillista sielua yhtä varmasti kuin sosiaalisen median päivytyksestä, jossa ilmoitetaan lahjoituksesta hyväntekeväisyyteen. Vaikka lahjoittaminen itsessään on perin tavallista, muissa viiteryhmissä siitä tiedottamista saatetaan pitää niin kömpelönä hyvesignaalointina, että ihmiset eivät yksinkertaisesti kehtaa. (Kristillisessä perinteessä sitä pidetään joskus jopa syntinä.)

Pikkuporvari sen sijaan kehtaa. Ei ole sellaista statusrituaalia, ettei pikkuporvari tilaisuuden tullen siihen tarttuisi, kunhan se vain nauttii riittävän laajaa yleistä hyväksyntää. Hän on valmis uhraamaan kulussien vuoksi kaiken ja toisaalta on totaalisen sokea sille, miten kornilta

ulkoisiin muotoihin ripustautuminen saattaa muiden silmissä näyttää.

Kyse on niin perustavalla tavalla pikkuporvarillista mielenmaisemaa määrittävästä piirteestä, että siitä irtaantumista voitaisiin pitää merkinä koko ajattelutavan hylkäämisestä.

Kirjan alussa siteerattu Henrik Ibsenin näytelmä *Nukke koti* kuvaa tätä pikkuporvarillisuuteen oleellisesti kuuluvaa kulissielämän priorisointia. Se kertoo 1800-luvun porvariperheestä, jonka raha-asioihin tottumaton äiti Nora päätyy väärentämään vekselin, jotta saisi suostuteltua vakavasti sairaan puolisonsa Helmerin parantavalle matkalle.

Vuosia myöhemmin saa Helmer kiristyskirjeen, jossa uhataan paljastaa Noran asiakirjaväärennös. Kirjoittaja vaatii korvaukseksi vaikenemisestaan työpaikan pankista, jonka johtoon Helmer on juuri nousemassa. Helmer laatii järkyttyneenä pikkuporvarille ominaisen selviytymisstrategian:

”Asia on painettava villaisella millä hinnalla hyvänsä. – Ja mitä sinuun ja minuun tulee, täytyy näyttää siltä, että kaikki meidän välillämme on samanlaista kuin ennenkin. Mutta luonnollisesti

vain maailman silmissä. Sinä siis jäät tähän taloon; sehän on itsestään selvää. Mutta lapsia sinä et saa kasvattaa; heitä en uskalla uskoa sinulle. Voi, että minun täytyy sanoa tämä naiselle, jota olen rakastanut paljon ja jota minä vielä – ! No, olkoon se mennyt. Nyt ei enää ole kysymys onnesta, on kysymys vain jäännöksistä, rippeistä, ulkokuoresta.”¹⁰⁴

Helmerin elämässä tuo yksi kirje on hetkessä vaarantanut monta asiaa: talouden, avio-onnen, puolison oikeudellisen aseman ja perheen statuksen. Näistä hän päättää pelastaa tärkeimmän, yhteiskunnallisen asemansa. Kulissi pidetään pystyssä, vaikka se vaatisi valheessa elämistä.

”Helmer: Tahtoisin iloisesti tehdä työtä yöstä ja päivää vuoksesi, Nora, – kantaa surua ja kaipausta sinun takiasi. Mutta kukaan ei uhraa kunniaansa rakastamansa puolesta.”¹⁰⁵

Helmer teki pikkuporvarin valinnan. *Nukkekodissa* se tietysti esitetään kärjistettynä, mutta perusasetelma ei ole kovin kaukana tuhansien ja taas tuhansien suomalaisten päivittäisistä valinnoista.

Nora päättää kuitenkin toisin. Kriisi paljastaa hänelle kodin ja parisuhteen valheellisuuden, ja hän mieluummin kävelee pois elämästään – ilman rahaa tai paikkaa, minne mennä – kuin suostuu Helmerin suunnitelmaan.

*Nukkekot*i herätti aikanaan valtavan keskustelun. Porvarillisessa lehdistössä sitä pidettiin suorastaan vaarallisenä eritoten Noran tarjoaman kyseenalaisen roolimallin vuoksi. Näytelmää esitetään ahkerasti vielä nykyisinkin, sataneljäkymmentä vuotta ilmestymisensä jälkeen. Suosio todistaa, että teos tavoittaa jotakin oleellista teollisen ajan teatteriyleisölle ajankohtaisista dilemmoista – ehkäpä juuri kysymyksen, miten säilyttää sosiaalinen hyväksyntä ja samalla rehellisyys itseä kohtaan.

Ilmeisin vastaus pulmaan on tietenkin elämäntapa, joka ei pakota valitsemaan. Jos elää moitteettoman kunniallista elämää, ei tarvitse salata tai peittää. Useimmilta tämä on kuitenkin liikaa vaadittu, sillä elämässä tuppaa tapahtumaan kaikenlaista – riitoja, himoja, virhearvioita, hulluutta, likaa ja niin edelleen. Siksi Noran ja Helmerin valinta on meistä jokaisen ja kiinnostaa teatteriyleisöjä edelleen.

Samantyyppinen asetelma löytyy Maksim Gorkin (1868–1936) näytelmästä *Pikkuporvareita*. Siinä varakas porvari Bessemjonov on juuri saanut tietää tyttärensä

yrittäneen itsemurhaa. Tässä tilanteessa hänen ensimmäinen huolenaiheensa on, mitä ihmiset nyt sanovat:

*”Nii-in, äiti! Näin pitkälle ollaan tultu. Mikä kunnial!
Puheita, juoruja ja panetteluja rupeaa kulkemaan
nyt kaupungilla, loputtomiin.”¹⁰⁶*

Nykyään Gorki ja Ibsen kantavat niin vankkaa klassikko-statusta, että konservatiivisinkaan pikkuporvari ei tohdi heidän töitään paheksua. Silti kysymys julkisivun ylläpidosta on edelleen ajankohtainen, radikaali ja kiusallinen. Sosiaalinen media on korostanut sen merkitystä entisestään: jos kulissi saattoi sata vuotta sitten vaatia paljon ponnistelua, nyt se täyttää helposti koko elämän.

Pikkuporvarillisuuteen, oleellisesti ja perustavasti, kuuluu pyrkimys yleisesti hyvänä pidettyjen tapojen noudattamiseen. Ja kuten normiuskollisuuteen yleensä, liittyy myös pikkuporvarilliseen mielenmaisemaan kunnioitus auktoriteetteja kohtaan.

Ensinnäkin pikkuporvari uskoo, että asiat hoituvat parhaiten selkeillä käskytyssuhteilla. Mieltymys auktoriteetteihin on kuitenkin syvempää kuin pelkkä käytännön valinta. Jotta normien noudattamisessa olisi mitään

tolkkua, täytyy olla uskottava ja arvovaltainen hierarkia, johon nojata.

Siksi pikkuporvari iloitsee, kun saa katsella televisiosta presidentin vuotuista uudenvuodenpuhetta ja pohdiskella sen viestiä sosiaalisessa mediassa – ihan niin kuin siinä joku viesti olisi, paitsi että täällä minä Maan Isä olen edelleen, heipä hei vaan. Samoin hän iloitsee, kun pääministeri tai suuryrityksen keulakuva antaa näytteen ”vahvasta johtajuudesta” – vaikka itse toimenpide olisi huonosti harkittu ja johtaisi katastrofin.

Toisaalta pikkuporvari loukkaantuu ja kokee turvallisuudentunteensa järkkyvän, kun lehdessä kerrotaan koulujen järjestyshäiriöistä tai sosiaalisista ongelmista. Hänestä asiat olivat paremmin ennen, kun kouluissa oli kuri ja opettajilla riittävä toimivalta sen ylläpitoon. Poliisin ja jonkin aktivistiryhmän välisessä konfliktissa hän uskoo sen kummemmin miettimättä poliisin versioon tapahtuneesta – tätä luottamusta univormuun eivät poliisin viime vuosina saamat väärinkäytöstuomiot horjuta piiruakaan.

Pikkuporvarille ovat myös hierarkioiden ulkoiset tunnukset tärkeitä. Hyvä esimerkki tästä on rehevä kunnia- ja arvomerkkijärjestelmämme. Ruotsissahan virallisten kunniamerkkien jako omille kansalaisille lopetettiin

jo 1970-luvulla, koska sitä pidettiin aikansa eläneenä. Meillä sen sijaan merkkikiintiöitä on viime vuosina vain kasvatettu ja merkkejä on jaettu vuosina 1919–2016 kaikkiaan 337 881 kappaletta.¹⁰⁷ Lisäksi kunnat, järjestöt ja muut organisaatiot ovat perustaneet 84 virallisen kunniamerkinimikkeen rinnalle lukemattomia epävirallisia kunniamerkkejä.

Kunniamerkkien suosio on hämmentävä ilmiö. Useimmat merkit ovat aika rumia, niillä ei voi tehdä juuri mitään eikä niitä voi käyttää juuri missään. Virallisia kunniamerkkejä saa käyttää vain tilaisuuksissa, joihin kutsuja tulee tavalliselle pikkuporvarille hyvin harvoin. Silloin ne tekevät juhlaaateisiin helposti ikäviä reikiä.

Merkkien suosiota luulisi latistavan sekin, että kaikkein tunnetuimpia lukuun ottamatta eivät ihmiset yleensä erota kunniamerkkejä toisistaan. On melko lailla yhden-tekevää, tepasteleeko rintapielessään suurrusti (1 900 euroa) vai ansioristi (215 euroa). Lisäksi merkkien myöntämisehdot ovat niin laveat, että ne harvoin kertovat mistään nimenomaisesta ansiosta – vain yleisesti siitä, että jokin autoritatiivinen taho on katsonut kantajan ansioituneeksi jossakin jollakin tapaa.

Ja silti kunniamerkit pitävät pintansa. Koska pikkuporvarillisessa mielenmaisemassa on arvo sinänsä, että

joku auktoriteetti joskus jossain on huomannut olemassaolosi.

VÄLINEELLISYYS

”...nyt ihanteeksi muodostuu jokaiseen elämän osaluokkaan panostava yrittäjä-ihminen. Tässä sukupolven terveys, harrastukset, liikunta, ulkomuoto, ruokavalio, kulutus ja elämäntyyli antautuvat jatkuvan uudelleen määrittelyn alle. Asiantuntijoiden, markkinoiden ja moraalipolitiikan yhteisessä hallinnassa valmistuu se kokonaisuus, josta elinikäisen oppijan on ammennettava oma brändinsä, jota myydä työmarkkinoilla.”¹⁰⁸

HEIKKI KINNARI

Kirjallisuudentutkija Franco Moretti nimeää erääksi porvarillisen mentaliteetin ydinpiirteeksi pyrkimyksen hyödyllisyyteen. Hän viittaa sillä mentaliteettiin, joka tuottaa taukoamatonta puuhakkuutta tarkoituksessa tehdä tai saavuttaa jotakin muuta kuin toiminnan tulos, siis välineellisiin motiiveihin itseisarvoisen tekemisen vastakohtana. Esimerkkinä Moretti käyttää Daniel Defoen (1660–1731)

romaanina *Robinson Crusoe*, jossa nimihenkilö arvioi ja raportoi toimintaansa ja ympäristöään lähes yksinomaan siitä itselleen koituvan hyödyn perusteella.¹⁰⁹

Crusoen tapauksessa jatkuva laskelmointi ja optimointi on tietysti ymmärrettävää, onhan hänen löydettävä keinot selviytyä haaksirikosta autiolla saarella. Vastaa-
vissa olosuhteissa ei kaiketi monellekaan meistä tulisi mieleen käyttää vuorokauden valoisia tunteja auringossa loikoiluun, koota rantaan ajautuneita hylyn palasia tila-
taideteosta varten tai aloittaa puutarhan suunnittelua koristeistutuksista.

Morettin mielestä romaanin suosio perustuu kuitenkin siihen, miten moni lukevasta yleisöstä jakaa sen mielen-
maiseman – ymmärryksen elämästä taisteluna tuntemat-
tomassa ja potentiaalisesti vihamielisessä ympäristössä,
jossa selviytyminen vaatii jatkuvaa resurssien optimointia.
Vaikka haaksirikkoutuminen autiolla saarelle on melko
harvinaista, Crusoen toimintatapa siis kuvaa yleisempää
tendenssiä järjestää maailmaa ja omaa ajankäyttöä.

Me tietysti kaikki teemme asioita välineellisistä syistä.
Nyky-yhteiskunnassa aikuisen on esimerkiksi hyvin vai-
kea tulla toimeen, jos ei käy ansiotyössä tai ainakin täyt-
Kelan etuuskaavakkeita. Jos haluaa syödä, on käytävä kau-
passa tai tilattava ruokaa kotiin. Näin tämä elämä menee.

Ihmiset tapaavat kuitenkin tehdä asioita myös niiden itsensä vuoksi. He saattavat kuntoilla, tavata ystävän tai nikkaroida kompostin vain siksi, että haluavat niin tehdä ja se tuottaa heille iloa.

Pikkuporvarillisuus syntyy aste-erosta, siitä, miten välineellistä tekemisen tapaa painotetaan itseisarvoisen kustannuksella. Kyse on eräänlaisesta nyrjähdyksestä, jossa hyödyllisyysajattelu täyttää ihmisen koko valveillaoloajan. Välinearvon poikkeuksellinen hallitsevuus muodostaa sillan pikkuporvarillisen mielenmaiseman ja kapitalistisen tuotantomuodon välille.

Ja enemmän. Pikkuporvari ei alista välineellisyydelle vain aikaansa ja voimavarojaan, vaan itsensä, kokonaan. Kun perinteisesti identiteetin ja itseisarvoisen toiminnan alueelle mielletyt ominaisuudet saavat taloudellisen arvon ja niitä hyödynnetään omaisuuden kasvattamisessa, puhutaan inhimillisestä pääomasta. Kyse on itsen ymmärtämisestä ainakin osin välineenä – omaisuutena, jonka arvo mitataan sen ”tuottavuudella” ja johon on järkevä tehdä ”investointeja”.¹¹⁰

On siis olemassa kahdenlaista toimintaa: itseisarvoista sekä sellaista, jota tehdään jonkin muun, esimerkiksi rahan, saamiseksi. Jotta pakolliset hommat saadaan hoidettua, täytyy yhteiskunnassa aina olla jonkin verran

välineellistä työtä. Ihmisten onnellisuutta vaalivassa järjestelmässä mahdollisimman suuri osa toiminnasta tapahtuu kuitenkin itseisarvoisen työn piirissä.

Kun Marx aikanaan haaveili siirtymisestä *välttämättömyyden yhteiskunnasta vapauden yhteiskuntaan*, oli hänellä mielessään sellainen itseisarvoisen työn maailma, jossa ihmiset pääsevät hyödyntämään täysimääräisesti omaa potentiaaliaan, intohimoaan ja voimaansa.¹¹¹ Hänen maalaamansa tulevaisuus nojaa ihmiskäsitykseen, jonka mukaan terve ihminen on luonnostaan työteliäs – tai ”puuhakas” lieene parempi ilmaisu. Tätä ominaisuutta ei tulisi liata alistamalla ihminen taloudellisen järjestelmän vieraantuneeksi rattaaksi.

Pikkuporvari ei kuitenkaan ajattele näin. Hän ei suinkaan pyri vapautumaan välineellisestä työstä, vaan asettaa ihanteeksi sille omistautumisen. Tämä itsen ymmärtäminen talouden ja omaisuuden kautta yhdistää tässä kirjassa aikaisemmin tarkastellun terveyskulttuurin välineellisyyteen. Pikkuporvari puhuu liikuntaharrastuksesta investointina itseän, joogaa parantaakseen työelämätaitojaan ja opiskelee lisätäkseen työmarkkina-arvoaan.¹¹²

Ja se on aivan eri asia kuin jos höntsäilisi pallolla pihan tenavien kanssa, koska se on kivaa. Tai meditoisi jooga-

menetelmillä tai opiskelisi, koska nauttii uusien asioiden omaksumisesta.

RAHA

”Kysymys ei ollut pelkästään rahan puutteesta. Enemminkin vika oli siinä, että vaikka heillä ei ollut rahaa, he kuitenkin hengessä elivät rahan maailmassa – maailmassa jossa raha on hyve ja köyhyys rikos. Heitä ei ollut nujertanut köyhyys vaan kuniallisen köyhyyden alennustila. He olivat hyväksyneet mittapuuksi rahan, ja sen mittapuun mukaan he olivat epäonnistujia. He eivät olleet älynneet nousta kapinaan ja elää, rahoin tai rahatta, niin kuin alaluokka elää. Miten oikeassa alaluokka onkaan! Hattua täytyy nostaa nuorelle tehtaalaiselle, joka neljä pennyä taskussaan saattaa tyttöystävänsä siunattuun tilaan! Hänellä ainakin on suonissaan verta eikä rahaa.”¹¹³

GEORGE ORWELL

George Orwellin romaani *Eläköön tuonenkielo* on syvällinen tutkielma rahan roolista pikkuporvarillisessa mielen-

maisemassa. Kirjan päähenkilö Gordon Comstock on talousvaikeuksiin ajautuneen porvarissuvun viimeinen edustaja, jonka nuoruutta leimaa ongelmallinen suhde rahaan: perheen pyrkimys elää luokkansa mukaista elämää tarkoittaa, että Gordon käy koulut itseään vauraampien keskellä ja kärsii syyllisyyttä, kun työskentely hänen koulutuksensa maksamiseksi tuhoaa äidin terveyden.

Ratkaisuksi rahan ja sen puutteen aiheuttamaan kärsimykseen Gordon kehittää omintakeisen kritiikin materialistista keskiluokkaa kohtaan. Tätä Gordonin halveksimaa elämänmuotoa symboloi kirjassa tuonenkielo, melko vaatimattoman näköinen huonekasvi, joka kasvaa hitaasti, viihtyy hämärässä ja sietää hyvin lämpötilanvaihteluita. Laiminlyötynäkin tuonenkielen lehdet pysyvät kauniisti ojennuksessa. Se ei ole mikään katseenvangitsija, mutta se ei myöskään menehdy helposti – se on Gordonin mielestä oiva vertauskuva pikkuporvarille, joka sitkeästi elää varjossa puolielämänsä, koskaan syttymättä, koskaan sammumatta.

Gordon päättää pyrkiä eroon rahasta ja elämäntavasta, jonka ylläpito sitoo ihmisen rahaan. Hän irtisanoutuu hyvin palkatusta työstään mainostoimistossa ja pestautuu rähjäisen kioskikirjalainaston hoitajaksi. Uudesta työstä saatava toimeentulo on niin niukka, ettei se mitenkään

riitä roikkumiseen säällisessä keskiluokkaisessa elämäntavassa.

Gordon kokee kuitenkin pettymyksen. Hän oli kuvitellut vapautumisen rahasta antavan tilaa jumiutuneen runokirjan viimeistelyyn, mutta luovuuden ja ”elämänvoiman” vahvistumisen sijaan käykin aivan päinvastoin. Keskiluokkaisista tavoista ja ihmissuhteista irtaantuminen ei myöskään riitä pyyhkimään pois luokkaidentiteettiä: Gordonilla on edelleen koulutuksensa, lukeneisuutensa ja kasvatuksensa, jotka eivät estä häntä vajoamasta kurjuuteen ja lamaanukseen, mutta kylläkin omaksumasta niitä selviytymiskeinoja, verkostoja ja ilon aiheita, joiden ansiosta työväenluokkaan syntyneiden elämä ei ole pelkkää kurjuutta ja lamaanusta.

Gordon on olettanut, että juuri raha tuottaa ahdistavan pikkuporvarillisen mielenmaiseman, koska niin suuri osa arjesta, selviytymisestä ja ihmisen arvosta näyttää pyörivän rahan ympärillä. Rahasta luovuttuaan hän huomaa, että pakettiin kuuluu enemmän.

Kun ystävätär sitten ilmoittaa olevansa raskaana ja tarjoaa näin ulospääsyn katastrofin päättäneestä kokeilusta, on Gordon helpottunut. Vain muutamassa päivässä hän siirtyy apaattisesta kurjuudesta takaisin aikaisemmin kamoksumaansa elämäntapaan. Hän siistii pukunsa, leikkaut-

taa tukkansa, palaa mainostoimistoon, menee naimisiin ja hankkii osamaksukalusteilla sisustetun pienen asunnon tuonenkieloineen. Enää siinä ei hänestä ole kyse ”alemman keskiluokan pikkumaisesta säädyllisyydestä”,¹¹⁴ vaan vaatimattomassa sinnikkyudessaan jopa ihailtavasta tavasta elää:

*”Tiesivätkö he että he olivat vain nukkeja, jotka sätkyttelivät kun raha veteli langoista? Eivät taastusti. Ja jos tiesivätkin, liikuttiko se heitä? Heidän aikansa meni syntymiseen, pariutumiseen, lasten hankintaan, työntekoon, kuolemiseen. Ei olisi ehkä ihan hullua jos siihen pystyisi, voisi tuntea olevansa yksi heistä, yksi muiden ihmisten joukossa. Meidän sivilisaatiomme perusta ovat ahneus ja pelko, mutta tavallisten ihmisten elämässä ahneus ja pelko selittämättömästi jalostuvat. Alemman keskiluokan ihmiset tuolla pitsiverhojensa takana, lapsineen, huonekalunromuineen ja tuonenkieloineen – he elivät kyllä rahan lakien mukaan, mutta pyrkivät kuitenkin säilyttämään säädyllisyytensä. Rahan laki ei heidän tulkitsemanaan ollut vain kyyninen ja itseks. Heillä oli moraalinorminsa ja pyhät kunnia-
käsityksensä. He ’säilyttivät kunniallisuutensa’ – pitivät tuonenkielonsa pystyssä.”*¹¹⁵

Orwellin analyysistä erityisen tekee se, miten siinä samanaikaisesti tunnistetaan sekä rahan mahti että sen vallan rajat pikkuporvarin sielun määrittäjänä. Kumpikin näkökulma on tärkeä. Pikkuporvarilliseen mielenmaisemaan kuuluu eittämättä, että rahaa on mukavasti, mutta ei niin paljon, etteikö sen suoja kurjuutta vastaan olisi aina suhteellinen. Epävarmuutta pahentaa, että rahan loppuessa ei pikkuporvarilla ole niukkuuteen tottuneiden yhteiskuntaryhmien selviytymistaitoja pehmentämässä pudotusta.

Traagista pikkuporvarin rahasuhteessa on, että vaurauden puutteesta johtuva turvattomuuden tunne on asenne, ei objektiivinen tosiseikka, jonka voisi korjata niinkin helposti kuin hankkimalla lisää rahaa. Jos nimitäin antaa pelon köyhyydestä määrittää valintojaan, ei mikään summa maailmassa riitä luomaan turvallisuutta. Varakkaille yhdysvaltalaisille tehdyssä kyselyssä vastaajat tyypillisesti arvelivat tarvitsevansa nykyiseen nähden kaksinkertaisen omaisuuden voidakseen turvata itselleen kohtuullisen elintason elämän loppuun asti. Huomionarvoista on, että arvio ei riippunut vastaajan omaisuuden suuruudesta. Henkilöt, joiden varallisuus oli miljoonaa dollaria, arvioivat, että taloudellisen turvallisuuden turvaamiseksi he tarvitsisivat 2,4 miljoonaa. 5 miljoonaa

omistavat arvioivat tarvitsevansa 10,4 miljoonaa ja niin edelleen.¹¹⁶

Tästä syntyy pikkuporvarillinen rahasuhde, taloudellisilta riskeiltä suojautumisen ja konservatismiin ylikorostuminen. On tärkeää kuitenkin huomata, että pikkuporvarillisuuteen ei välttämättä kuulu rahanahneus itsessään, vaan intressi on monimutkaisempi – se on ahneutta rauhalle, turvallisuudelle ja sosiaaliselle arvostukselle, jonka pikkuporvari (osin virheellisesti) uskoo olevan rahalla saavutettavissa. Pää tavoite ei ole rikkaus, vaan turvallisuus. Raha on vain väline sen tavoittelussa.

Pikkuporvarin rahasuhteelle on kuitenkin ominaista myös monimutkainen moraalinen ja rahan kytkös: kun moraalit punnitaan kunniallisella elämäntavalla ja tällainen elämä puolestaan edellyttää tiettyä varallisuustasoa, tulee rahasta eettisesti kestävä elämän ehto ja rahattomuudesta häpeällistä. Sama toimii tietysti toisin päin: pikkuporvarin silmissä varakkaat ovat köyhiä todennäköisemmin kunnollisia, työteliäitä ihmisiä.

Raha on siis pikkuporvarille ihmisen henkisen ja moraalisen tason mitta, mutta hän mittaa rahalla myös yhtä ja toista muuta. Ihmissuhteet, taide, yhteiskunnallinen valta ja ympäristö kääntyvät kaikki pikkuporvarin mielessä hyödykkeiksi, joilla on rahamääräinen tai luon-

teeltaan siihen rinnastuva välinearvo. Edustuksellisen demokratian hän sekoittaa säännönmukaisesti asiakassuhteisiin ja tekee ihmissuhteisiin käyttämälleen ajalle panos-hyöty-laskelman. Oikea musiikkivalintakin vain kannustaa ihmisiä ostamaan kaupassa enemmän tai toimii identiteetin rakennusvälineenä. Kumpikaan näistä käyttötavoista ei edellytä, että kuuntelisit itse musiikkia, saati pitäisit siitä – riittää, että tiedät sen vaikutuksen muihin ihmisiin.

Lyhyesti, pikkuporvarillisessa elämässä on kaksi tärkeää vaihdetta: rahan ansaitseminen ja sen kuluttaminen. Rahaa janotaan, koska pikkuporvari kuvittelee saavansa sillä turvaa, mukavuutta ja statusta. Hän ei ymmärrä tulevansa huijatuksi, miten raha on kyllä hauska ja perin kätevä väline, mutta ei siitä ole ihmiselämän keskipisteeksi.

MUKAVUUDENHALU

”Katsopa noita hyviä oppilaita, tuota järkähtämätöntä keskinkertaisuutta! He eivät pidä lehtoreita naurettavina. He eivät raapustele runoja. He ajattelevat vain soveliaita ajatuksia, sellaisia, jotka voi lausua ääneen. Kuinka kunnolliseksi heidän täytyykään itsensä tuntea, kuinka sovussa kaiken ja kaikkien kanssa he ovatkaan!”¹¹⁷

THOMAS MANN

Pikkuporvarillisen mielenmaiseman ydinkäsitteisiin kuuluu mukavuus. Tällä tarkoitan sellaisia arkipäivän huomaamattomia järjestelyjä, joita ei voi kutsua luksukseksi eikä etenkaan hedonismiksi, mutta jotka tekevät elämästä vaivatonta ja miellyttävää.¹¹⁸ Mukavuudenhalu on ikään kuin vastareaktio edellisissä luvuissa esitellyille kurinalaisuudelle ja pinnistelylle, eräänlaista arjen ekonomiaa – kun voimavarat ovat maksimaalisessa käytössä yhtäällä, on viisautta säästää niitä toisaalla.

Mukavuudenhalussa ei sinällään ole mitään väärää, eikä kukaan järkevä ihminen tuhlaa aikaansa sen paheksumiseen. Miksi pitäisi istua jakkaralla, kun nojatuoli on keksitty!

Pikkuporvarin käsissä se kuitenkin saa piirteitä, jotka uhkaavat vakavasti täysimittaista ihmisyyttä. Pikkuporvarillinen mukavuudenhalu sisältää nimittäin olemattoman ärsyyntymiskynnyksen elämän väistämättömiin häiriötekijöihin.

Ihmisillä on tapana noudattaa erilaisia vuorokausirytmejä, harrastaa eri asioita ja käyttää tilaa eri tavoin. Joidenkin mielestä on tärkeää pitää paikat jatkuvasti siistinä, toiset mielummin siivoavat sitten yhdellä kertaa ja kolmannet elävät tyytyväisinä sotkun keskellä. Jotta arki ylipäättään olisi mahdollista, edellytetään joustoa ja neuvottelua.

Pikkuporvari ei tahdo joustaa. Hänen mielestään siihen ei ole tarvetta, koska hänen elämäntapansa on oikea ja muut vääriä. Ainoa kohtuullinen ratkaisu hänestä on, että muut korjaavat käyttäytymisensä sellaiseksi, että siitä ei aiheudu hänelle epämukavuutta. Jos tämä ei onnistu neuvottelemalla, niin sitten kurinpidollisin keinoin.

Ja näin yksinkertaista se ei sitten kuitenkaan ole. Kaiken tämän pöyhkeän oikeassa olemisen taustalla pikkuporvarin mieltä nimittäin jäytää epäily, että hänelle ei ole

kerrottu kaikkea. Miksi ihmiset näyttävät toisinaan niin onnellisilta käyttäytyessään häiritsevästi, sopimattomasti tai jopa itsetuhoisesti? Tai jos eivät onnellisilta, niin ainakin – niin, eläviltä?

HÄIRIÖTÖN ELÄMÄ

”...moraalisten velvoitteiden kunnioitus, uskollisuus ystäviä kohtaan, työn loppuunsaattaminen, tietyn järjestelmän noudattaminen ovat vankemmalla pohjalla, jos ne nojaavat sokeisiin tottumuksiin, eivätkä hetkellisiin, leiskuviin ja hedelmättömiin ailahduksiin.”¹¹⁹

MARCEL PROUST

Pikkuporvari katsoo ihmisoikeudekseen elämän ilman häiriöitä. Se on traagista, sillä koska elämä itsessään koostuu häiriöistä, johtaa tämä asenne pikkuporvarin uuvuttavaan taisteluun tuulimyllyjä vastaan.

Laumaeläiminä ihmiset asuvat yleensä lähellä toisiaan ja reagoivat jatkuvasti toisiinsa – tahtoivat sitä tahi eivät. Siten häiriöitä syntyy väistämättä, kaiken aikaa. Läpi kirjoitetun historian on nuoriso remeltänyt liian kova-

äänisesti ja aikuisista kypsimmätkin ovat menettäneet arvostelukykynsä kriisin tai konfliktin kohdatessa. Aina ovat toiset olleet iltaunisia ja toiset taas mieluusti valvo-neet myöhään, jotkut rakastaneet puuhastelua ja toiset rupattelua. Sanalla sanoen: ihmiset ovat luontaisesti häi-riöksi toisilleen. Se on meidän lajiominaisuutemme. Vain hyvin rikkailla on mahdollisuus eristäytyä menettämättä silti ihmisyhteisöjen tuottamia mukavuuksia sisäui-maltaista ricotta-juustoon.

Vaikka pikkuporvarillinen häiriöttömyyden vaatimus sivuaa pyrkimystä turvallisuuteen, kyse on selkeästi siitä erillisestä, pitkälti esteettisestä piirteestä. Romanikerjäläiset eivät ole ongelma siksi, että heidät koettaisiin tur-vallisuusriskinä, vaan koska kerjäämistä on mahdotonta suorittaa siististi ja korrektisti yksityistiloissa. Niinpä (epäilemättä kunniallisilla) asioillaan liikkuva pikku-porvari voi tahtomattaan nähdä kadulla kurjuutta, tulla ikävästi muistutetuksi, että vielä 2000-luvun Euroopassa tällamoista on. Se pilaa työmatkan tai shoppailupäivän tunnelmaa.

On totta, että myös yläluokka on aina käyttänyt huo-mattavasti aikaa ja varoja kaikenlaisten häiriötekijöiden hävittämiseen. Sillä on kuitenkin ollut varaa tehdä tämä eristäytymällä kartanoihin ja omille asuinalueille, joissa

palkatut vartijat pitävät huolen rauhasta. Muurien suojissa voi elää kokonaisen ihmiselämän törmäämättä kertaakaan sellaisiin moraalisesti ja esteettisesti arveluttaviin ilmiöihin kuin köyhyys, epäsiisteys, karkea kielenkäyttö tai viinin juominen kertakäyttömukista.

Pikkuporvarilla ei tällaista mahdollisuutta ole. Hänen on sopeuduttava elämään tavanomaisessa yhdyskuntarakenteessa, käytettävä julkisia puistoja ja käveltävä julkisia katuja, joissa kenellä tahansa muullakin on oikeus liikkua. Ja tämä on pikkuporvarista sietämätöntä: hän ei näe julkista tilaa ei kenenkään maana, vaan kotinsa jatkona, jota hänellä siten tulee olla oikeus yhdessä vertaistensa kanssa myös hallita.

Niinpä kansallissosialistien vuoden 2018 itsenäisyyspäivänä kantamat hakaristiliput aiheuttivat paljon laajempaa pöyristystä kuin lukuisat saman ryhmittymän harjoittamat väkivallanteot (joista useimmista ei pikkuporvarillista mediaa seuraava yleisö ole koskaan kuullutkaan). Lipuissa järkytti niiden julkeus, tunkeutuminen minun alueelleni, häiritsemään minun maisemaani. Vaikka mikään ei takaa, etteikö pikkuporvari voisi sopivissa olosuhteissa ryhtyä fasistiksi (kuten jo kirjan toisessa luvussa käy ilmi), hän ei halua liikkeen visuaalisia sisältöjä pilaamaan katukuvaansa.

Oman tilan ja omien sääntöjen laajentamisyhkmykset eivät rajoitu vain fyysiseen ympäristöön. Nykypäivän pikkuporvari viettää huomattavan osan elämänsä verkossa, ja niinpä hän haluaa muokata myös siitä itselleen miellyttävän, omiin standardeihinsa sopivan maailman. Tästä näkökulmasta esimerkiksi vuosia vellonut vihapuhekeskustelu näyttäytyy taisteluna pikkuporvarin oikeudesta harmoniaan: ongelmana ei nähdä rasismia tai misogyniaa sinänsä, vaan se, että jotkut eivät osaa ilmaista niitä soveliailla tavoilla.

Kun yksilölliset resurssit eivät mahdollista eristäytymistä yhteiskunnasta, on pikkuporvarin etsittävä muita tapoja huolehtia rauhasta ja järjestyksestä. Tästä syystä pikkuporvari on kiinnostunut yhteisistä asioista ja vaalii yhteiskunnalliseen keskusteluun raivaamaansa hegemoniaa – niin muodollinen edustuksellinen demokratia kuin epämuodollisemmat kamppailut sovinnaisäännöistä ovat hänelle luontaisia toiminnan kenttiä.

Pikkuporvarillista koodia noudattavan yhteiskunnan rakentamista tietenkin hankaloittaa, että kaikki eivät tavoitetta jaa. On ihmisiä, jotka eivät ymmärrä kulissien tärkeyttä, jotka eivät vältä kovaäänistä lörpöttelyä, riitelyä, kiroilua, päihteiden käyttöä, meikkaamista tai jopa rikoksia julkisessa tilassa.

Siksi asuminen on häiriöttömän elämän ydinvalintoja. Kotia valittaessa ei päätetä vain henkeä tai edes statusta, vaan elämäntapa. Pikkuporvari pyrkii hakeutumaan ”hyville alueille”, joissa hintataso ja usein myös asuntojen omistusmuoto varmistavat samanmielisen ja -näköisen naapuruston.¹²⁰ Vastaavasti niin kutsutuille ”huonoille alueille” ei missään nimessä haluta. Sellaisia ovat esimerkiksi lähiöt, joissa vuokra-asuntojen ja yksinhuoltajien (suurissa kaupungeissa myös maahanmuuttajien) osuus on korkea ja asukkaiden sosioekonominen asema matala.

Tietenkään sitä ei sanota ääneen. Kun korkeasti koulutetulta kysyy, miten hän on päätenyt tähän jäätävän stereotyyppisesti pikkuporvarilliseen naapurustoon, ei hän suinkaan vastaa viihtyvänsä paremmin kaltaistensa seurassa. Sen sijaan hän puhuu niiden muiden alueiden ”turvattomuudesta” ja ”levottomuudesta” ja toisaalta siitä, miten mukavaa yhteisöllisyyttä heidän naapurustostaan löytyy.¹²¹

Puhe huonoista alueista on epäsuora tapa puhua luokista. Kun tietyt alueet määritellään huonoiksi, vahvistetaan samalla käsitystä hyvästä, oikeasta ja normatiivisesta olemisen tavasta. Ongelmiksi tunnistetut asiat ovat pitkälti samoja, jotka jo vuosisatoja on liitetty työväenluokkaan. Alempiin yhteiskuntaluokkiin kohdistuvaa avointa hal-

veksuntaa ei edelleenkään pidetä samalla tavoin sopimattomana kuin esimerkiksi rasismia tai seksismää.¹²²

On suomalainen erikoisuus kutsua palveluiltaan itsenäisiä mutta päivittäisliikenteessään kaupunkikeskustoihin kytkeytyviä asutuskeskittymiä lähiöiksi vain, kun asukaskunta on leimallisesti työväenluokkaista ja rakennuskanta kerrostalovaltaista. Keski- ja yläluokan suosiossa olevia lähiöitä me sen sijaan nimitämme häveliäästi ”kaupunginosiksi” tai ”ympäristökunniksi” tai miksi milloinkin – kunhan ei lähiöiksi.

Anglosaksisessa maailmassa lähiö kuitenkin oli alkujaan nimenomaan porvarin utopia, pyrkimys rakentaa epätäydelliseen maailmaan kolkka, jossa vallitsisi siisteys, yksilöllisyys, perhekeskeisyys ja sosioekonominen eheys. Lähiö oli perhe-elämän, vapaa-ajan ja luonnonläheisyyden paratiisi. Sen järjestys saavutettiin päästämällä sisään vain toivotut asiat – siis saman ihonvärin, tulotason ja elämäntavan jakavat ihmiset. Tyypillisesti ansiotyö ei kuulunut lähiöön, vaan asukkaat kävivät muualla töissä. Asuinalueella sallittiin vain suoraan sen asukkaita palveleva liiketoiminta. Lähiö mahdollisti pikkuporvarille kaupunkiasumisen hyvät puolet ilman jatkuvaa rinnakkaiseloja ja sekaantumisen pelkoa alempien yhteiskuntaryhmien kanssa.¹²³

Melko poikkeuksellista myös on, että sosioekonomisen huonouden leima liitetään Suomessa alueiden ohella myös asunnon omistusmuotoon. Suomi on edelleen kodinomistajayhteiskunta, jossa vuokralla asuminen opiskeluvaiheen jälkeen yhdistetään matalaan luokka-asemaan, juurettomuuteen ja sosiaalisiin ongelmiin. Yhteiskuntajärjestystä uhkaavat voimat asuvat vuokralla. ”Syrjäytyneet” ja ”heikosti pärjäävät” asuvat vuokralla. Muuttaminen omistus-asunnosta vuokralle tai hyvältä alueelta huonolle merkitsee epäonnistumista. Normaalin (eli keskiluokkaisen) perheen tunnistaa siitä, että se näyttää asuntolainamainokselta, tai ainakin ponnistelee kovasti näyttääkseen.¹²⁴

Jopa itsensä uudistus- ja vapaamielisinä näkevät liberaaliporvarit muuttuvat konservatiiveiksi, kun kyse on asumisesta. Jos taloudelliset resurssit eivät riitä asuntoon hyvältä alueelta, voi tällainen pikkuporvari hankkiutua ”trendikkäästi rosoisille” alueille, kotikaupunkinsa pikkuberliineihin, ja ylistää sitten niiden ”elämänmakuisuutta”. Tämä ei kuitenkaan tarkoita samaistumista alueen yhteisöihin ja ihmisiin. Työläis- ja tehdashistoria voi toimia viehättävänä kehyksenä, mutta vain kesytettynä ja riisutuna viimeisistäkin luokkakonfliktin muistoista. Juha Silta kirjoittaa, miten ilmiö ei niinkään tuota sulautumista, vaan eriytymistä:

”Urbaanista ympäristöstä puhuttaessa idealisoidaan suunnittelemattomia kohtaamisia ja maalataan kaupunki nuorten aikuisten pysyväksi festariksi. Kun bailaus perheellistymisen jälkeen jää vähemmälle, arvostukset alkavat muuttua ainakin asuinympäristön vakauden suhteen. Tuttu alkaa tuottaa turvallisuutta ja ennustamaton herättää torjuntaa. Monikulttuurisuus heikentää vieraiden välistä sosiaalista luottamusta myös väestöryhmien sisällä. Ranskassa on haluttu uskoa, että siirtolaiset sekoittuvat kantaväestöön niin asuinpaikkojen kuin aviosuhteidenkin myötä. Todellisuudessa niin ei ole käynyt vaan yhdessä eletään erillään. Jokainen perhe väistää astetta alempaa.”¹²⁵

Muu tutkimus halpojen neliöiden perässä ”huonomille” alueille muuttaneesta keskiluokasta kertoo samaa: kanssakäymistä naapuruston kanssa vältellään kaikin keinoin ja omaa keskiluokkaista identiteettiä suojellaan vakuuttelemalla, että täällä ollaan vain käymässä tai että gentrifikaation odotetaan muuttavan aluetta miellyttävämpään (so. keskiluokkaisempaan) suuntaan aivan lähitulevaisuudessa.¹²⁶

KESKINKERTAISUUS

”Poroporvarillisuudesta puuttuu mahdollisuutta, joka herättäisi hengettömyydestä. Poroporvarillisuus näet luulee hallitsevansa mahdollisuutta, luulee narranneensa tuon suunnattoman joustavuuden todennäköisyyden ansaan tai hullujen huoneeseen, luulee pitävänsä sitä vankinaan. Se kuljettaa mahdollisuutta ympäriinsä todennäköisyyden häkkiin vangittuna, esittelee sitä, kuvittelee olevansa herra eikä huomaa, että juuri näin se on vanginnut itsensä hengettömyyden orjaksi, kurjimmaksi kaikista.”¹²⁷

SØREN KIERKEGAARD

Pierre Bourdieun ajattelua hyödyntävässä traditiossa käsitteitä hyvästä mausta tarkastellaan osana luokkajärjestystä. Ihmisten kulutusvalintojen katsotaan heijastelevan ja uusintavan luokan symbolisia hierarkioita, oli sitten kyse ruuasta, kosmetiikasta, huonekaluista tai taiteesta. Maku on väline, jonka avulla erotella ylhäinen alhaisesta, pyhä arkisesta ja laillinen rikollisesta.¹²⁸ Hyväksyessään eliitin oikeuden määritellä hyvää ja legitiimiä tunnustaa keskiluokka paikkansa hallittuna luokkana.

Tämän jokainen pikkuporvari toki tietää, ainakin alitajuisesti. Hänen arkensa täyttyy pyrkimyksestä elämään, joka mahdollisimman suuressa määrin jäljittelee ylempien yhteiskuntaryhmien tapoja ja makuja. Mutta koska asiat ovat hienoja nimenomaan siksi, että ne eivät ole kaikkien ulottuvilla (joko taloudellisen tai kulttuurisen pääoman puuttumisen vuoksi), on kierre loputon: kun riittävän moni pikkuporvari pääsee johonkin hajuvesimerkkiin tai trendiruokaan käsiksi, kokee eliitti sen väljähtyneen ja etsii omille arvostuksilleen uuden kohteen.

Kuvaava esimerkki tästä on pianon yleistyminen eurooppalaisissa porvariskodeissa 1800-luvun kuluessa. Vuosisadan alkupuolella piano oli vielä pikkuporvariston ulottumattomissa, ja lasten (eritoten tyttöjen) pianotunnit viestittivät perheen vauraudesta. Piano oli tavoiteltu luksustuote, jonka ääressä sopi esitellä kutsuvieraille talon naimaikäiset tyttäret, oli näillä musikaalisia lahjoja eli ei. Vuosisadan loppua kohden pianojen hinta kuitenkin laski sen verran, että ne olivat nipin napin mahdollisia pikkuporvaristolle, mutta silti edelleen yli työväenluokkaisen budjetin. Pianotunneista tuli nopeasti välttämätön osa pikkuporvariston tytärten koulutusta. Vauraampien sukujen oli puolestaan löydettävä uusia tapoja erottua alemmistaan.¹²⁹

Vaikka pikkuporvari ei kykenisi koskaan kunnolla omaksumaan eliitin makua, hän katsoo hyödylliseksi ja järkeväksi ponnistella sitä kohti lannistumatta – koska jo eliitin maun jäljittely riittää manifestoimaan hänen eroaan työväenluokkaan.¹³⁰ Pikkuporvarin mieltymyksiä ei ohjaa niinkään esteettinen nautinto kuin pyrkimys erottautua työväenluokasta. Hän arvostaa (ja pitkälti rahoittaa) oopperaa ja kokeilevaa jazzia, mutta hänen tietämyksensä näistä ei useinkaan ole kovin syvällistä, harrastuneisuudesta puhumattakaan. Tätä epäaitoutta tai yliyrittämistä on bourdieulaisten perinteen suomenkielisissä teksteissä kuvattu kauniisti ”hyväksi kulttuuritahdoksi”.¹³¹

Pikkuporvarin aika kuluu siis ylhäisempiä jäljitellessä ja alhaisemmista erottautuessa. Sen päälle ei jää juurikaan voimavaroja kehittää mitään omaa, hierarkioista irrallista, vain omaksi iloksi laadittua, valittua tai ostettua. Siten hän jää aina epäröimään välimaastoon, kykenemättömänä valitsemaan omaa tietään. Varovaisesti keskeltä on mahdollonta luoda uutta ja omaperäistä, sillä luovuus edellyttää uskallusta hypätä tuntemattomaan.

Tästä muiden asettamien makukriteerien jäljittelystä myös seuraa, että pikkuporvari suhtautuu epäluuloisesti ja usein jopa paheksuen muiden itselliseen ajatustoimintaan. Jos on tottunut erottamaan hyvän huonosta jonkun toisen

mielipiteen perusteella, joutuu helposti ymmälleen niiden suhteen, jotka eivät toimi samoin. Miten erottaa hyvä argumentti huonosta, jos ei auktoriteetteja seuraamalla?

Ja koska näin on, syntyy väistämättä vaikutelma tyhmyydestä. Sanotaan se siis kerrankin suoraan: vaikka pikkuporvarilla ehkä on samanlaiset aivot kuin kenellä tahansa meistä, ei hänen ympäristönsä juuri kannusta niitä käyttämään. Kun hän kirjoittaa Twitter-tilinsä esittelyyn ”mielipiteet omiani”, ei se suinkaan tarkoita itseenäisesti harjoitettua ajattelua, vaan sitä, että plagiaatti ei kaikilta osin vastaa työnantajan linjaa.

Pikkuporvari rakastaa taidetta, mutta ei kykene itse tuottamaan sitäkään. Keskitien valitsemisesta seuraa keskinkertaisuutta. Konformismin untuvatyynyillä syntyy vain jo olemassa olevan taiteen halpoja jäljitelmiä, ja ne ovatkin pikkuporvarin tavaramerkki. Hänen suosi-mansa taide on hissimusiikkia, joka on suunniteltu miellyttämään mahdollisimman monia ärsyttämättä ketään. Se tarjoaa tunteet valmiiksi pureskeltuina, eheinä ja turvallisinä. Samalla se suojelee kokijaa epäjärjestykseltä sen kaikissa muodoissa – epävarmuudelta, monitulkintaisuudelta ja avoimilta lopuilta.

Tällainen taide ei tietenkään voi elää pitkään. Se on pikaruokaa, joka antaa hetkeksi valheellisen tunteen kyl-

läisyydestä, mutta pian on taas nälkä. Siksi pikkuporvari tarvitsee jatkuvasti lisää taidetta turmeltavakseen. Ja koska se on itse maho, on sen ryöstettävä muilta.

Kehitys näkyy esimerkiksi argentiinalaisen tangoon historiassa. Taidemuoto syntyi joskus 1800-luvun lopulla Buenos Airesin (ja Montevideon) työläiskortteleissa, näiden katufiestoissa, baareissa ja bordelleissa. Sille oli alusta asti tyypillistä tanssin ja musiikin kehityminen rinnakkain sekä voimakas marginaalin ja köyhyyden leima. Yksikään itseään arvostava pikkuporvari ei tuolloin olisi näyttäytynyt *milongassa*, saati päästänyt sellaiseen tytärtään. Ylemmät luokat halveksivat ja paheksuivat tangoa, ja yksi sen varhaisimmista säilyneistä kuvauksista löytyykin viranomaisen määräämästä tanssikiellosta:

*”Raakalaismaisia ja rahvaanomaisia tilaisuuksia säädyttömine tansseineen. Nämä tanssiaiset ovat varsinaisia bordelleja, joissa himolla on päärooli. Niissä harjoitetaan säädyttömiä ja rivoja eleitä.”*¹³²

Tango siirtyi Atlantin yli 1900-luvun alussa ja siitä tuli hyvin suosittua ensin Pariisissa ja pian myös monissa muissa Euroopan suurkaupungeissa. Merimatkan aikana

se kuitenkin koki muodonmuutoksen. Ranskalaiselle satamalaiturille astunut ylempien yhteiskuntaluokkien tanssi oli hillitympi, haaveellisempi ja helpommin omaksuttavissa kuin se tanssi, jota Argentiinan köyhälistökortteleissa edelleen tanssittiin.

Argentiinassa tangosta tuli paremman väen keskuudessa sosiaalisesti hyväksyttyä vasta paluumatkalla tässä eurooppalaistuneessa muodossaan.

Nyt sata vuotta myöhemmin on tango Argentiinan ja Uruguayn ulkopuolella lähinnä koulutetun keskiluokan harrastus. Sille on ominaista ahkera harjoittelu, kurinalaisuus ja säädyllyisyys. Täysimittainen harrastus edellyttää myös hintavilla tanssitunneilla käymistä ja mielellään kansainvälisiin tanssitapahtumiin osallistumista, joten köyhemmillä ei siihen oikein ole varaakaan.

Epäilen suuresti, tokko 1800-luvun Buenos Airesin *milonguerot* tunnistaisivat tanssin kuohittua versiota tangoksi lainkaan. Alkuperäiseen tangon ympäristöön kuuluneista hiestä, seksistä, naurusta, tupakansavusta ja alkoholista on jäljellä vain läpikuultava aavistus.

Tanssiva pikkuporvari on tietysti aina parempi kuin pikkuporvari, joka ei tanssi. Silti on kammottavaa, miten pikkuporvarillisuuden kosketus pesee, hioo, kiillottaa ja desinfioi – sanalla sanoen tuhoaa – kaiken, mihin se kos-

kee. Se on kuin loinen, joka käyttää taidetta imeäkseen elämänvoimansa muista yhteiskuntaryhmistä.

Pikkuporvarin tapaa olla maailmassa määrittää turvallisuuden kaipuu. Mikään kaunis ja ainutlaatuinen ei voi hengittää pikkuporvarin antiseptisissä huoneissa, keskellä pelolta suojaavaa järjestystä, vaan surkastuu kiiltokuvaksi itsestään – siistiksi, turvallisiksi tuotteeksi.

Ajoittain pikkuporvari tunnistaa tämän itsekkin ja tekee velttoja yrityksiä rakentaa ympärilleen hieman luovuuden edellyttämää epäjärjestystä. Boheemiutta jäljittelevistä kahviloista, vaatteista, huonekaluista ja laukuista on jopa kehittynyt oma tyykinsä, joka myy hyvin ja maksaa paljon. Mutta kuinka komeita hintalappuja esineisiin sitten liimaataankin, kyse on jälleen halvoista jäljitelmistä. Trendikkäästi kulutettu saapas ei tavoita boheemiuden ydintä niin kauan kuin sillä astellaan vastahiotuilla mäntyparketeilla.

Suomalaisyleisölle tuttu esimerkki tästä taiteen tuoteistamisesta on Pori Jazz. Tapahtuma syntyi vuonna 1966 alan harrastajien pyrkimyksestä päästä kuuntelemaan maailmanluokan muusikoita, harvalla kun vielä tuolloin oli varaa matkustella. Vuosikymmeniä se pysyi eräänlaisena Suomen jazzpiirien vuositapaamisena, jonka ajaksi kunnialliset porilaiset sulkiivat ikkunaluukkunsa ja jota muu Suomi paheksui.¹³³

Sitten kaatuivat Berliinin muuri, Neuvostoliitto ja keskiluokan ennakkoluulot jazzia kohtaan. Muutamassa vuodessa Pori Jazzista tuli tapahtuma, jossa täytyi käydä, jos kuvitteli olevansa jotain. Tulivat VIP-teltat (niin isot, että ”*very important person*” -passeja varmasti riitti kaikille maksuhaluisille), vesivessat ja mainstream-esiintyjät, sillä uusi yleisö ei todellakaan ollut tullut kuuntelemaan mitään kokeilevaa renkutusta.¹³⁴

2000-luvulla jazzin osuus tapahtumassa saatiin marginalisoitua lopullisesti, kun jazzfestivaalien alusviikolle perustettiin Suomi Areena. Tästä eteenpäin saattoivat pikkuporvarit tavata toisiaan cocktail-tilaisuuksissa ja ottaa kesäisiä ryhmäselfeitä ilman että heidän tarvitsi kuunnella jazzia nuottiakaan. Musiikista kelpasi siihen liitetty mystisyyden ja älyllisyyden leima, ei itse taide, joka sen oli synnyttänyt. Joku korkeatasoinen mutta paikkansa tilaisuuden taustalla ymmärtävä pianisti tai sievä laulajatar saattoi satunnaisesti saada keikan, mutta muuten tapahtuman fokus oli siirtynyt lopullisesti jazzin ihailusta kävijöiden itseihailuun.

TUKAHDUTTAVUUS

Joulukuussa 2018 käynnistettiin kansalaisaloite uuden vuoden ilotulitusten rajoittamiseksi. Se sai nopeasti tarvittavat nimet kasaan ja huomattavan paljon julkisuutta.¹³⁵ Aloitteessa rajoituksia perusteltiin roskattomuudella, lemmikkien paukkupelolla sekä onnettomuuksien vähentämisellä.

Ne ovat kaikki hyviä, kannatettavia tavoitteita. Harva on sitä mieltä, että kaupunkoja pitäisi roskata, eläimiä kiusata tai tapaturmia tuottaa ehdoin tahdoin.

Tämä ei kuitenkaan riitä – tai sen ei pitäisi riittää. Asia on nimittäin niin, että lähes minkä tahansa kieltämistä voidaan perustella hyvillä tavoitteilla. Leikkimisestä, rakentamisesta, ilonpidosta ja vaikka vain jokapäiväisten asioiden toimittamisesta syntyy sotkua kaupunkiympäristöön, ja lemmikeistä sitä vasta syntyykin.

Jotta emme päätyisi kieltämään kaikkea, tarvitaan kannatettavien päämäärien lisäksi suhteellisuuspohdintaa: ilotulituksista aiheutuvia haittoja tulee punnita niiden mahdollista hyötyä vasten, ja mahdollisia rakettikieltoja puolestaan muita kieltoja vasten.

Haittojen ohella ilotulitukset tuottavat myös paljon iloa. Kauniista raketeista pääsee nauttimaan, vaikka itsellä

ei sellaisiin olisi varaa – korkealle taivaalle kohoavaa valoa ei voi varata vain omaan käyttöön. Lisäksi uudenvuoden-raketteja voidaan pitää vakiintuneena perinteenä, jolla toki on oma arvonsa. Itse en niin välitä ilotulituksista, mutta minusta on mukavaa kuunnella uudenvuodenyön pauketta ja ajatella, miten tällaisena kultaisen vasikan aikana on vielä hetkiä, joina ihmiset ovat valmiita heittelemään rahojaan taivaan tuuliin, ilman muuta hyötyä kuin lasten nauru!

Kaikki edellä mainitut ilotulitteiden hyödyt kuuluvat kulttuurissamme heikosti arvostettuun vapaa-ajan ja hauskanpidon kategoriaan: ne ovat toimintaa, johon luterilaisessa maailmassa jo lähtökohtaisesti lankeaa epäily ja jonka oletetaan aina väistävän järkevämpien ja käytännöllisempien päämäärien tieltä. Siksi niille ei anneta paljoakaan painoa. Aloitteesta käydyssä keskustelussakin vastustajatkin vetosivat mieluummin yksilönvapauteen tai pyrkivät saattamaan aloitteen tekijät naurunalaisiksi.

Ilotulitekielto ei toki sinällään lienisi iso tappio. Uudenvuodenyön perinne muuttuu ehkä hieman, mutta ihmiset kyllä tottuvat. Eläinten hyvinvoinnin vuoksi meillä olisi syytä ja varaa isompiinkin uhrauksiin. Siksi olen itse kallistumassa aloitteen kannalle.

Siitä ei kuitenkaan pääse ohi, että kielto olisi myös jälleen yksi askel kohti yhteiskuntaa, josta kaikki epäsiisti, epärationaalinen ja rosainen on hävitetty. Hajutonta, mautonta ja kliinistä yhteiskuntaa, jossa riemu ja rytinä on latistettu pikkuporvarillisen hillityksi ilonpidoksi, joka ei uhkaa työntäyteistä arkea ja kaikkinaista järjestystä.

Rationaalisuuden nimiin vannovan pikkuporvarin suuri itsepetos on puurtaminen sellaisen maailman puolesta, jossa ei lopulta kukaan voi olla onnellinen.

Jollakin tasolla hänen täytyy itsekkin aavistaa, että hänen utopiastaan puuttuu hengitysilma. Pikkuporvari kaipaa alati ulos itse rakentamastaan häkistä, vaan ei tohdi. Siksi hän arvostaa kulttuuria. Sen kautta, pimeään katsomon pehmustetulta tuolilta käsin, on mahdollista melkein elää sitä elämää, johon ei koskaan itse uskalla astua. Hänen mielensä askartelee alati sen parissa, millaista elämä ilman pelkoa voisi olla.

Vuonna 1875 ensiesitetty Georges Bizetin *Carmen* on jokaisen pikkuporvarin lempiooppera.¹³⁶ Teos sai aluksi varsin kriittisen vastaanoton kuvatessaan myönteisessä valossa sellaisia teemoja kuin moraalittomuus, laittomuus ja työväenluokan arki. Alun pöyristyksen jälkeen *Carmenista* on kuitenkin tullut ehkä maailman tunnetuin ja esitetyin ooppera. Se on suuren massan teos,

johon varsinaiset harrastajat suhtautuvat usein hieman nenäänsä nyrpistellen – helppojen ja mukaansatempaavien sävelkulkujensa vuoksi se on tyypillinen ensimmäinen ooppera, josta nauttiminen ei edellytä taidelajin syvällisempää tuntemusta.

Oopperan nimihahmo on karismaattinen mustalais-tyttö, johon kunniallinen ja puhdas korpraali Don José rakastuu. Don José hylkää kihlattunsa, laiminlyö sotilasvelvollisuuksiaan ja lopulta karkaa vuorille salakuljettajien matkaan saadakseen elää Carmenin kanssa. Tämä kuitenkin kyllästyy Don Joséen pian ja jättää hänet karismaattisen härkätaistelijan Escamillon vuoksi.

Carmen seuraa tinkimättömästi sydäntään, muiden mielipiteistä tai yleisistä sovinnaisuussäännöistä piittaa-matta. Juuri tähän rehellisyyteen Don José on hänessä alkujaan ihastunut, mutta ilman yhteiskunnan normien tuomaa vakautta on suhde haavoittuva. Toisenlaisesta ympäristöstä tullut Don José on hylännyt aikaisemman elämänsä sitoutuakseen Carmeniin, mutta ei kykene irtaantumaan taustansa parisuhdenormeista tai käsittelemään Carmenin valintaa. Tarinan lopussa Don José tappaa Carmenin.

Carmen ei ole maailmanhistorian ainoa ooppera, jonka musiikki avautuu myös lajiin tottumattomalle.

Miksi se sitten on pitänyt paalupaikkaa jo yli sadan vuoden ajan lähes kaikkialla länsimaissa? Uskon, että syynä ovat juurikin ne teoksen teemat ja juonenkäänteet, jotka herättivät ensimmäisissä kuulihoissa pahennusta: Carmen on ooppera niille, jotka eivät koskaan ole tehneet Don Josén valintaa, mutta miettivät usein salaa, olisiko pitänyt.

Pikkuporvari on järjestyksen ihminen. Hän viettää säädyllistä, yllätyksetöntä elämää, jossa opiskellaan, mennään töihin, maksetaan asuntolaina ja järjestetään kauniit hautajaiset. Kun noudatetaan kaavaa mukisematta, olet ansainnut turvallisen ja seesteisen elämän. Niin kuin Don José ennen lankeemustaan. Ja pikkuporvari on elämäntavastaan ylpeä. Hän rakentaa omakotitalonsa vankaksi ja hankkii pihaan käytännöllisen keskihintaisen auton.

Kun on tehnyt kaiken oikein, kun on vuosien aherruksella saanut viimein järjestettyä talon, työt ja perheen sekä aloitettua kuntosali- tai juoksuharrastuksen, kun on hankkinut tuttavapiirin omasta luokastaan (vaikka auliisti korostaakin tuntevansa *ihan kaikenlaisia* ihmisiä) – niin, kaiken sen jälkeen jää tunne, että edelleen puuttuu jotain.

Vaikka pikkuporvarillisessa elämässä on ilmeiset etunsa, ei se ole kaikki. Metsän tuoksu, lapsen nauru, intohimoinen rakkaus – itse asiassa useimmat suuret ja

merkitykselliset asiat eivät taivu pikkuporvarin arkiseen järjestykseen. Ne ovat spontaaneja, vaistonvaraisia ja käskemättömissä, siis kertakaikkista anarkiaa.

Turvasta ja järjestyksestä käsin on vaikeaa elää elämää isolla E:llä. Tai kuten kirjailija Hermann Hesse kirjoittaa *Arosudessa*:

*”Toisin sanoen hän tahtoo hakeutua äärimmäisyyksien välimaille, lauhkeaan ja viihtyisään vyöhykkeeseen, missä ei ole ankaria myrskyjä eikä pahoja ukonilmoja, ja pyrkimyksessään hän onnistuuikin, tosin elämän ja tunteen intensiivisyyden kustannuksella, sen intensiivisyyden, joka lahjoitetaan äärimmäisyyden ja ehdottomuuden tien kuljijalle. Kokonaisuksi voi ihminen elää vain oman minänsä uhraamalla. Porvari ei nyt kuitenkaan arvosta mitään niin suuresti kuin omaa minäänsä (tässä tapauksessa tosin minän surkastumaa). Intensiivisyyden kustannuksella hän siis saavuttaa olemassaololleen kestävän takeen ja varmuuden; uskonnollisen ekstaasin sijasta hän saa oman tunnonrauhan; nautintojen sijasta viihtymyksen; vapauden sijasta mukavuuden; tuhoavan palon sijasta miellyttävän lämmön.”*¹³⁷

Don José salamarakkauudessaan ja Carmen taipumattomuudessaan tavoittelevat vapauden ja omaehtoisuuden unelmaa, joka on pikkuporvarille liian hurja toteutettavaksi. Carmenin mukaan lähtiessään Don José kyllä tietää, että tässä ei käy hyvin. Hän ei välitä siitä, koska on nähnyt jotakin arvokkaampaa kuin turvallinen ja seesteinen elämä.

Ja pikkuporvaria askarruttaa, askarruttaa kovin, mitä Don José näki.

PIKKUPORVARILLISUUDEN EKSPANSIO

”Totta! Olet omassa kodissasi. Kaikkien elämä on sinun kotisi, sinun rakennuksesi. Ja sen tähden minä en voi elää missään, porvari!”¹³⁸

MAKSIM GORKIN HENKILÖHAHMO TETEREV

Lähes koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan on keskiluokka kasvanut ja vaurastunut. Nyt tutkimukset kuitenkin osoittavat kehityksen kääntyneen päinvastaiseen suuntaan.

Se tarkoittaa, että osa keskiluokan lapsista tulee kokemaan luokkalaskun. Koulutus, ahkeruus ja tunnollinen sääntöjen noudattaminen eivät enää takaa turvattua ja mukavaa elämää. Kaupungistuminen vie vanhuuden varalle säästetyltä asunto-omaisuudelta arvon. Ja sitten on vielä se ilmastonmuutoskin.

Korona kiihdyttää muutosta entisestään. Se on nimitäin osoittanut länsimaisille työmarkkinoille, että varsin

suuri osa valkokaulustöistä voidaan tehdä etänä. Tähän saakka näiden toimintojen ulkoistamista halvemman työvoiman maihin on rajoittanut lähityökulttuuri, mutta nyt kynnys on ylitetty.

Tutkija Juha Siltalan mukaan yhteiskunnan optimistinen odotushorisontti on kadonnut. Keskiluokan ohenemiseen valmistautuvat jo nekin, joille se ei ole vielä realisoitunut:

”Kuviteltu sosiaalinen lasku vaikuttaa yhtä voimakkaasti kuin todellinen. Epävarma vauraus on pahinta: vaikka aineelliset tarpeet eivät vielä olisikaan vaarassa, tulevaisuuden tukkiutuminen ja statuspyrkimysten vaarantuminen turhauttavat ja saavat hakemaan syyllistä. [– –] Keskiluokka, etenkin alempi keskiluokka, tahtoo määritellä itsensä kunnollisuudella erotukseksi kunnottomista ylemmistään ja alemmistaan.”³⁹

Uudessa tilanteessa on olemassa riski, että pikkuporvarin kunnollisuusekspansio lähtee lopullisesti lapasesta. Alttius fasismiin ei ole kadonnut minnekään. Päinvastoin, viimeisimmät vaalit Suomessa ja monissa muissa maissa osoittavat, että kannatusta löytyy jälleen myös

demokratiaa ja ihmisoikeuksia vähätteleville populistisille liikkeille. Kun se yhdistyy etnisiin ryhmiin, liberaaleihin ja vasemmistoon kohdistuvien viholliskuvien vaalimiseen, ollaan jo lähellä.

Pikkuporvarillisuus on yleensä yhteiskuntaa vakauttava voima, mutta kun se kyllästyy rooliinsa, voi tapahtua mitä tahansa. Marxilaisittain ajateltuna asetelma on tämä: Pikkuporvaria ajaa toive nousta oikeaan porvaristoon tai vähintäänkin oman asemansa säilyttäminen. Samaan aikaan kapitalismi kuitenkin synnyttää jatkuvan paineen omaisuuksien keskittymiseen ja pikkuporvariston pyyhkäisemiseksi proletariaattiin. Tilanne on radikalisoitumiselle otollinen.¹⁴⁰

Eikä se olisi ensimmäinen kerta. Myös 1930-luvulla äärioikeiston lupaukset turvallisuudesta, voimasta ja vakauden palauttamisesta vetosivat kurjistumista pelkääviin pikkuvirkamiehiin, kauppiasiin ja opettajiin. Vaikka oikeistoradikalismi veti puoleensa ihmisiä kaikista yhteiskuntaryhmistä, oli liike kuitenkin luonteeltaan leimallisesti pikkuporvarillinen.¹⁴¹

Länsimaisen pikkuporvarin poliittisen suuntautumisen raakamalli menee niin, että helppoina aikoina tuetaan liberaaleja arvoja, mutta kun tiehen ilmestyy töyssyjä, kääntyy säikähtänyt matkustaja konservatismiin ja kontrolliin, joskus

jopa autoritaarisen hallinnon kannattajaksi.¹⁴² Käännöksen on yhteiskunnan koko kehityksen kannalta merkittävä, sillä pikkuporvari on arkisessa tunnollisuudessaan äärimmäisen tehokas. Kun hän johonkin ryhtyy, siitä syntyy valmista. Hänellä on myös taianomainen kyky normalisoida ja valtavirtaistaa asioita niin, että niitä ei enää osata kyseenalaistaa.

Nykyoikeiston vertaaminen esimerkiksi Saksan 1930-luvun liikehdintään tuntuu monista edelleen liioittelulta. Se johtuu siitä, että me tarkastelemme tuota aikaa sen seurausten näkökulmasta, muistaen sodanaikaisen kansanmurhan mutta unohtaen, miten monet saksalaiset aidosti ja hyvin perustein kannattivat kansallissosialismia sotaa edeltävinä vuosina. Toki jo tuolloin puhuttiin, miten ei-kansalaiset tulisi toimittaa ulos maasta tai miten turvallisuussyistä on tarpeen profiloida ja vangita tiettyjä ei-saksalaisia aineksia. Kantautui myös huhuja anarkistien mellakoinnista ja siitä, kuinka järjestyksesi oli palautettava kovin ottein. Näistä seikoista tavallinen saksalainen tiesi kuitenkin varsin vähän, eivätkä ne oikeastaan häntä edes kiinnostaneet.

Enemmän kiinnosti, että talous vihdoinkin kasvoi. Nat-sien monikerroksinen organisaatio tarjosi nuorisolle hyviä työpaikkoja ja lapsille retkiä luontoon. Saksan kehitystä ihailtiin ja kadehdittiin ympäri Eurooppaa,

eikä yksinomaan sisarpuolueiden piireissä. Sekasorron ja laman vuosien jälkeen asiat näyttivät menevän parempaan suuntaan.

Niissä olosuhteissa kansallissosialistien saama kannatus oli täysin ymmärrettävää. Otollisissa olosuhteissa selaista voisi tapahtua missä vain.

Kiistatonta onkin, että tämän päivän äärioikeistolaisilla puolueilla on paljon yhtymäkohtia toista maailmansotaa edeltäneeseen liikehdintään. Vaikka historia ei koskaan toistu sellaisenaan, tietyt yhteiskunnalliset asetelmat toistuvat ja avaavat ikkunoita samantyyppisiin kehityskulkuihin. Näitä tilanteita ja rakenteita tunnistamalla voi historiasta oppia, sen minkä ylipäättään voi.

Ei kuitenkaan tarvitse pelätä pahinta saadakseen syyn huolestua pikkuporvarin ahdingosta. Siihen riittää optimistisinkin skenaario. Ollakseen vaarallinen ei pikkuporvarin nimittäin tarvitse olla fasisti. Riittää, että tiukentuvat olosuhteet saavat hänet toteuttamaan käsitänsä hyveellisestä elämästä entistä ponnekkaammin – uskoen, että hänellä on oikeus ja velvollisuus määritellä hyvä elämä myös kaikkien muiden puolesta.

Pikkuporvarillisuudesta tekee yhteiskunnallisen ongelman sen pelokas pöyhkeys. Se ei ole vain omaa elämäänsä

järjestämään pyrkivä voima, vaan projekti oman moraalin saattamiseksi myös muiden moraaliksi.

Keskiluokan syntymistä ekspansiivisena modernin yhteiskunnan ryhmänä kuvaa hyvin kunniallisen naisen kategorian muotoutuminen 1800-luvulla. Feminiinisyyttä alettiin vähitellen nähdä keskiluokkaisen naisen ominaisuutena ja siihen liitettiin luontainen moraalinen ylemmyys. Vaikka naisten autonomia oli vielä tuolloin laajimmillaankin varsin vaatimatonta, tätä kautta, yhteiskunnan moraalisen tukipylväänä, tuli keskiluokkaisen naisen ulottuville valtaa. Siten investoiminen feminiiniin olemukseen avasi muun muassa pääsyn tuomitsemaan niitä, joilta vastaava ominaisuus puuttui.¹⁴³

”Kunnollisuus” (aikaisemmin ”kunniallisuus”) on moraalin julkinen esiintymisasu, siisti ulkoilupuku, joka sunnuntaisella iltapäiväkävelyllä kuvastaa muille kantajansa yhteiskunnallista asemaa. Kuka tahansa ei voi olla kunnollinen, vaan kunnollisuus edellyttää, että henkilö tunnustetaan yksilöksi ja häneltä odotetaan yksilöllistä valintaa. Tässä mielessä kunnollisuus on nimenomaan keskiluokkaan liitetty ja keskiluokan itselleen omima ominaisuus.¹⁴⁴

Työväenluokkaisella naisella vastaavaa kunniallista feminiinisyyttä ei luonnostaan ajateltu olevan. Työväenluokkainen nainen on kuvattu ja kuvataan edelleen

rahvaanomaisena ja ilman riittävää itsekuria. Erilaisen kulttuurisen pääoman ja niukempien taloudellisten resurssien vuoksi on hänen huomattavasti keskiluokkaa työläämpää representoida kunniallista feminiinisyyttä.¹⁴⁵

Koska kunnollisuus on moraalin kuva, antaa se kantajalleen moraalisen auktoriteetin. Tällä logiikalla pikkuporvaristo alkaa näyttäytyä samana kuin ”kunnon ihmiset” ja saa toisaalta määrittelyvallan siihen, mitä kunnollisuudella tarkoitetaan. Tämän kunnollisuuden monopolisoituminen tietenkin edellyttää, että muunlaiset elämisen ja olemisen tavat osoitetaan ja leimataan kunnottomiksi mitä hienostuneimmilla eronteilla.

Esimerkiksi Nina Kahman tutkimuksessa haastatellut mielsivät oman keskiluokkaisuutensa tarkoittavan vastuullista poliittista toimijuutta. Eräs heistä muotoilee sen näin:

”Nämä ovat nyt olettamuksia, mutta siinä varmaan tämmöisellä keskiluokalla on saanut koulutusta eli on edellytykset ehkä ymmärtää yhteiskunnan toimintaa ja ymmärtää ihmisten motiiveja ja toisten toimintaa. Se asettaa tavallaan sellaisen vastuun, että täytyy punnita asioita, käydä äänestämässä ja tietysti hoitaa omat ja omiensa asiat. Mutta se ei riitä. Täytyy olla vähän semmoinen laajempi

*katsanto ja laajempi vastuu yhteiskunnasta. Täytyy tuoda ilmi mielipiteensä.*²¹⁴⁶

Keskiluokan erityisyys on siis haastattelun mukaan sen ymmärryksessä ja vastuullisuudessa, johon jotkut muut ryhmät eivät yllä. Kun pikkuporvari määrittelee itsensä näin, hän samalla antaa itselleen oikeuden arvioida ja kontrolloida muita, vähemmän jaloilla ominaisuuksilla varustettuja ryhmiä. Tämä pikkuporvarin paheksuva katse sivuaa ajoittain myös eliittiä, mutta kohdistuu eritoten hänen itsensä alapuolelle määrittelemiinsä yhteiskuntaryhmiin. Jotta pikkuporvari voisi olla vauras, arvostelukykynen ja ensisijainen, on työväenluokan oltava epämoderni, kulttuurisesti vähäpätöinen ja vulgaari.¹⁴⁷ Tutkija Anu-Hanna Anttila kuvaa mekanismia seuraavasti:

*”Keskiluokan kulttuurinen ja moraalinen etuoikeus ilmenee siten, että ylläpidetään käsityksiä ”toisesta”, esimerkiksi siitä, miten alempia sosiaalisia ryhmiä ja työväenluokkaa vaivaa tekemisen ja ajankäytön epämääräisyys, laiskotteluun ja päihteidenkäyttöön taipuvaisuus, heikko työkuri, aikakuri ja elämänhallinta sekä ruumiillisen voimankäytön kulttuuri.*²¹⁴⁸

Rakenteen juuret ovat syvällä teollisen yhteiskunnan historiassa, eikä oma liberaaliksi julistautunut aikamme ole kovin vakavasti edes yrittänyt pyristellä siitä irti. Päinvastoin, moraalia tuotetaan edelleen ja vieläpä pitkälti samoilla vaikenemisen, peittelyn ja parhainpäin puhumisen tekniikoilla, jotka viktoriaaninen porvaristo kehitti huippuunsa ja joiden omaksuminen on edelleen työväenluokasta käsin vaikeaa.¹⁴⁹ Tässä koodistossa työväenluokan neuvominen, normittaminen ja kontrollointi on ihan ok.¹⁵⁰ Jo edellä mainittu työväenluokkainen nainen on tietysti yksi pikkuporvarillisen paheksunnan ikoneista, mutta ei suinkaan ainoa, päinvastoin – oi, miten paljon käytökseltään ja moraaliltaan epäilyttäviä ihmisiä maailma päällään kantaakaan!

On kaikki ne ihmiset, jotka asuvat vielä keski-ikäisinäkin vuokralla. (Tämä on erityisen epäilyttävää, jos kyse on sosiaalisesta asuntotuotannosta.) Vielä epämurkuttavan tunteen aiheuttavat ne, jotka eivät varsinaisesti asu missään, vaan majailevat tuttavien nurkissa tai korttelin kaavalle näkymättömissä asuntovaunuissa ja parakeissa.¹⁵¹ Sitten ovat tietysti ihmiset, jotka heittelevät roskia tai jättävät pyykkejään naapuruston näkyville;¹⁵² ihmiset, jotka eivät vaivaudu hankkimaan kunnon koulutusta tai panosta lastensa koulutukseen; ihmiset, jotka käyttävät kieltä huolimattomasti.¹⁵³

Ja niin edelleen.

Paheksuttavia seikkoja yhdistää, että ne kaikki mielletään tyypillisiksi sosioekonomisesti alemmille yhteiskuntaryhmille. Vaikka ei voitaisi osoittaa, että työväenluokka tosiasiallisesti roskaa keskiluokkaa enemmän (usein vähävaraisten alueilla asukastiheys on suurempi ja jätehuolto heikommin järjestetty), mielikuva riittää. Tutkija Lotta Junnilainen kuvaa väitöskirjassaan, miten pikkuporvarien miehittämät kaupungit organisoivat ja rahoittavat ”ongelmalähiöihin” yhä uusia taideprojekteja ja yhteisöllisyshankkeita, joiden keskiössä on pyrkimys opettaa paikalliset elämään ja käyttäytymään porvarillisen ideaalin mukaan:

”Hankkeiden myötä heistä pyrittiin tekemään jossain määrin toisenlaisia ihmisiä: sellaisia, jotka järjestävät piknikkejä, juovat cappuccinoa, näyttävät hyvältä, ovat luovia ja hyväntuulisia. [– –] Asukkaiden omista lähtökohdista ja heidän omilla ehdoillaan rakentunut yhteisöllisyys ei kelpaa (jos sitä edes nähdään), mikäli se ei tuota oikeanlaista yhdessä olemisen tapaa ja sosiaalista kontrollia.”¹⁵⁴

Mainio esimerkki moraalikontrollista on myös viime vuosina käyty tupakoinnin vastainen taistelu. Suomen tupakkapolitiikan historia on alusta saakka ollut kansainvälisesti vertaillen kireää, ja rajoitteilla on ollut tuki yli puoluekentän. Laajalti jaettu tavoite tupakoinnin vähentämiseksi ei ole niinkään johtanut apuun tupakoinnin lopettamiseksi kuin sanktiointiin, rajoittamiseen ja verotukseen. Vaikka tupakointi kiistatta on terveyshaitta, julkisessa keskustelussa se mielletään ja siihen reagoidaan moraalisäätelyn kysymyksenä.¹⁵⁵

Kun tupakkalaki hyväksyttiin 1970-luvun loppupuolella, olivat säännökset vielä varsin maltillisia: tupakan mainonta ja myynti alle 16-vuotiaille kiellettiin ja tupakointia julkisissa tiloissa rajoitettiin. Pieni osa tupakkaveron tuotosta korvamerkittiin tupakoinnin vähentämistyöhön.¹⁵⁶

Laki toimi ja vähensi selvästi tupakoinnin yleisyyttä Suomessa. Vuonna 1994 säännöksiä mainonnan kiellosta tiukennettiin ja tupakan oston alaikäraja nostettiin 18 vuoteen. Tupakointia työpaikoilla rajoitettiin, ravintoloissa tosin vasta vähitellen 2000-luvulla.¹⁵⁷

Vuoden 2016 uudistuksessa menttiin jälleen askelta pidemmälle, kun tupakkatuotteista kiellettiin vaniljan ja mentolin kaltaiset lisämaut ja -tuoksut. Uudistusta voi-

daan pitää moralisäätelyn näkökulmasta käännekohtana, koska siinä ensimmäistä kertaa itse tupakkatuotteisiin puututtiin muuten kuin terveysperustaisesti. Aikaisemmin oli säädetty rajoituksia vain haitallisten aineiden pitoisuuksiin, kun taas makujen kieltämisen taustalla oli ajatus tuotteen houkuttelevuuden vähentämisestä eritoten nuorten keskuudessa. Uudistuksen yhteydessä käyty keskustelu muistutti debattia ”limuviinoista”: paha tapa ei saa maistua hyvältä.

Merkittävä oli myös parveketupakoinnin kiellon mahdollistaminen. Aikaisemmissa laeissa tupakoinnin tilallisista rajoituksista oli perusteltu passiivisen tupakoinnin vähentämisellä eli terveyssuojelulla. Parveketupakoinnin kohdalla kiello utotettiin kuitenkin myös ympäristöihin, joissa tupakoinnin haitat ovat enemmän esteettisiä kuin lääketieteellisiä – lähinnä hajuhaittoja.

2010-luvulla ovat yleistyneet myös tonttikohtaiset tupakointikiellot. Ulkoilmassa jopa hajuhaitat rajoittuvat hyvin pienelle alueelle, joten kokonaista tonttia koskeva tupakointikielto suojelee aluetta pikemminkin paheelta itsessään, tupakoinnilta ja kenties siihen liittyviltä kielteisiltä mielikuvilta. Tupakan verotustakin on kiristetty merkittävästi, viime aikoina vuosittain tai jopa kahdesti vuodessa¹⁵⁸.

Myös asenteet tupakointia kohtaan ovat tiukentuneet nopeasti 2000-luvun kuluessa. Muutos osuu ajallisesti yhteen ison luokkakulttuureissa tapahtuneen muutoksen kanssa – tällä vuosituhannella nimittäin koko kansan tavasta on tullut leimallisesti työväenluokkainen, vähemmän kouluttautuneiden ja pienituloisten (miesten) pahe.¹⁵⁹

Eli: Kun kaikki tupakoivat, tapaa rajoitettiin vain terveysperusteilla. Kun tupakointi muuttui työväenluokkaiseksi tavaksi, siihen ryhdyttiin kohdistamaan kontrollia myös esteettisin ja moraalisin perustein.

Tupakoinnin kohdalla terveystmoraali usein puetaan huoleksi julkisten menojen kasvusta: verorahoitteisten palvelujen kautta me kaikki kärsimme tupakoinnista silloinkin, kun siitä ei aiheudu terveyshaittoja muille kuin tupakoitsijoille. Vaikka tupakoinnin terveystkustannukset ovat hyvin tutkittu tosiasia, argumentaatiossa on sama ongelma kuin aikaisemmin tässä kirjassa käsittelemäni lihavuuskeskustelun kohdalla: jos jotakin terveystkustannuksia tuottavaa toimintaa paheksutaan ja toista ei, kyse todennäköisesti on jostakin muusta kuin terveystkustannuksista.

Ja onhan näitä. Kansantaloudellisesti esimerkiksi liika työnteke on yhtä haitallista kuin tupakointi. Silti ei mis-

sään näe kylttejä kieltämässä liiallista työntekoa. Yksinäisyys vastaa terveysriskeiltään lähes askillista tupakkaa päivässä. Lihantuotantoa valtio jopa tukee julkisin varoin, vaikka tiedetään, että suomalaisten lihankulutus on jo nyt kuolemanvaarallisella tasolla.

Vaikka hyvin tiedetään, että alkoholin haitat sivullisille ja kustannus yhteiskunnalle ovat tupakkaa huomattavasti laajemmat, alkoholiin ei kohdistu vastaavaa pahennusta. Miksi ei? Ei liene sattumaa, että alkoholia kulutetaan kaikissa yhteiskuntaluokissa, kun taas tupakointi on nykyään selvästi työväenluokkainen tapa. Kahdesta ”paheesta” pikkuporvarillinen moraalikontrolli pitää ongelmallisena vain sitä, jota se ei itse harrasta. Myös lihansyönti ja ylityöskentely ovat kaikkien luokkien paheita.

Pikkuporvarillisuus on vaarallista juuri tämän ekspanssiivisuutensa takia: Se ei tyydy elämään ja antamaan toisten elää, vaan pyrkii rajaamaan kaikkien elämän sellaisiin raameihin, jotka se kenties itsekin täyttää vain vaivoin ja joita muut eivät ehkä lainkaan allekirjoita. Se pyrkii määrätietoisesti ulottamaan omat käsityksensä ja arvostuksensa yleiseksi säännöksi, jota myös kaikkien muiden pitää noudattaa – rangaistuksen uhalla.

Tässä touhussa pikkuporvarillisuus on ollut erityisen menestykseks siksi, että sillä on kiinteä suhde luokka-

valtaan: pikkuporvarillisuutta voidaan pitää valtakulttuurina nimenomaan siinä keskiluokassa, joka modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa hallitsee julkista keskustelua ja demokratian välineitä. Vaikka sen pääsy taloudellisiin resursseihin on heikko, kulttuurisessa vallassa se on suvereeni.

Sitä on vaikea kuvata, sen päälle on vaikea panna sormea – ja silti en tiedä yhtäkään työväenluokkaista ihmistä, joka ei tätä kulttuurista dominanssia tunnista.

Vaikka yhteiskuntaluokat kohtaavat työelämässä (ja Suomessa myös peruskoulussa ja armeijassa), luokkiin kuuluvien arki on riittävän eriytynyttä synnyttääkseen luokkakulttuureja, erilaisia näkymättömiä sääntöjä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Varsin laajasti hyväksytty taustaoletus on, että keskiluokkaiset tavat ovat parempia ja kertovat suuremmasta kompetenssista kuin työväenluokkaiset. Koska keskiluokka hallitsee monia tärkeitä yhteiskunnallisia instituutioita, sen tapakulttuurista tulee oikea tapa toimia niissä.

Vaikeus tunnistaa pikkuporvarillisuutta johtuu siitä, että se on kaikkialla, että se on saavuttanut tavoitteensa muuttua yhteiskunnalliseksi normiksi. Vaikka sen juuret ja käyttövoima kumpuavat koulutetusta keskiluokasta, läpäisee se meidät kaikki. Sen ideat, oletukset ja arvotuk-

set ympäröivät meitä joka suunnasta: kouluissa, mediassa, kirkossa, lainsäädännössä ja niin edelleen.

Niinpä esimerkiksi koulutukseen, työmarkkinoille tai terveydenhuoltoon pääsemistä säätelevät instituutiot toimivat keskiluokkaisilla tavoilla. Niihin pyrkivä työväenluokkainen henkilö on lähtökohtaisesti takamatkalla, koska hän joutuu pelaamaan vierailla säännöillä, ikään kuin vieraskielisessä ympäristössä. Koska säännöt eivät ole ennalta tuttuja tai ainakaan yhtä hyvin hallussa kuin keskiluokkaa äidinkielenään puhuvilla, riski tulkita tilanteita väärin kasvaa, samoin kiusallisten käytösvirheiden todennäköisyys.¹⁶⁰ Näin luokkakulttuurien erilainen arvottaminen suosii keskiluokkaa ja tuottaa sosioekonomista syrjintää sielläkin, missä kukaan ei tietoisesti sellaista halua.

Samasta ilmiöstä kertovat säännöt siitä, miten työttömistä on sopivaa puhua. Varsin usein näkee kuvauksia työttömistä eläteinä, joiden elämä on liian mukavaa ja helppoa. Ajoittain tätä diskurssia haastetaan, mutta tällöin pahan työttömän tilalle asetetaan köyhä ja huono-osainen uhri-työtön. Myönteistä puhetta työttömistä pikkuporvarillinen mediamme tuottaa hyvin vähän.¹⁶¹ Nämä työväenluokkaan liitetyt kielteiset mielikuvat ovat pikkuporvariston erottautumisen perusta. Siksi niitä on tarpeen

uusintaa ahkerasti mitä erilaisimmilla areenoilla viihde-teollisuudesta viranomaisten huolipuheeseen. 1930-luvun Briteissä kirjoittanut George Orwell kuvaa ilmiötä tavalla, joka on 2020-luvun suomalaiselle pelottavan hyvin tunnistettavissa:

”Jokainen keskiluokkainen ihminen elättelee syvällä sisimmässään varsin vähästäkin herääviä luokkaennakkoluuloja; ja jos hän on yli nelikymmenvuotias, hän luultavasti on lujasti vakuuttunut, että hänen oma luokkansa on saanut uhrautua alemman luokan hyväksi. [– –] Laajalti ajatellaan, että työväenluokkaa on järjettömästi hemmoteltu ja toivottomalla tavalla demoralisoitu työttömyysavustuksilla, vanhuuseläkkeillä, ilmaisella koulutuksella yms.”¹⁶²

Kyse ei ole vain sokeasta ja epäanalyyttisestä oman tekemisen tavan asettamisesta muiden edelle. Kyse on myös – ainakin osin – tiedostetusta tavasta ajatella, että vaikka tässä demokratiassa ollaankin, toisten intressit vain ovat lähtökohtaisesti toisia oikeutetumpia.

Logiikkaa valaisee oivallisesti toimittaja Tuomas Niskakangas kommentaarissaan aktiivimallista. Teksti

on kirjoitettu kesällä 2018, siis ajankohtana, jolloin paha-mainainen aktiivimalli oli vastikään astunut voimaan ja Sipilän hallitus suunnitteli lisää toimia työttömien ”aktivoimiseksi”.¹⁶³

Niskakankaan mielestä aktiivimallista käydystä keskustelusta syntyy liian helposti virheellinen kuva pahan-
tahtoisesta hallituksesta, vaikka todellisuudessa kyse on vain pyrkimyksestä turvata hyvinvointivaltio kestä-
mältä huoltosuhteelta ja legitimitetin murentumiselta. Hän muistuttaa, että järjestelmämme suurin uhka on, että se ”menettää kansalaisten silmissä oikeutuksensa”. Seuraa-
vassa kappaleessa käy ilmi, että Niskakangas tarkoittaa kansalaisilla ”keskiluokkaa ja rikkaita”, joiden hän uskoo jakavan ennakkoluulonsa työttömistä:

”Olisi musertavaa, jos keskiluokka kokisi elättävänsä maksamillaan veroilla ihmisiä, jotka eivät edes halua elättää itseään.

Siksi työttömien pitäminen aktiivisena on tärkeä keino pitää yllä hyvinvointiyhteiskunnan oikeutusta. Työttömän aktiivisuus lähettää viestin silloinkin kun työhakemus on epätoivoinen tai koulutukseen on menty vastahakoisesti. Aktiivisuus kertoo, että kaikki tekevät jotakin, kaikki osallistuvat.

Silloin veronmaksaja pysyy tyytyväisenä ja hyvinvointivaltio terveenä.”

Niskakankaan kommentaarista ei käy mitenkään ilmi, että myös monet työttömät ovat kansalaisia. Siinä ei liioin pohdita, miten heidän uskoaan hyvinvointivaltion legitimitettiin nakertavat aktiivimallin säännöt, jotka ajavat työttömiä ja sairaita ihmisiä yleisen oikeustajun valossa kohtuuttomiin tilanteisiin. Ehkä kirjoittaja ei ajattele heidän kokemuksellaan olevan väliä. Se olisi kuitenkin tyhmästi ajateltu, sillä yhteiseen luottamuspääomaan perustuva hyvinvointivaltio tarvitsee myös niiden jäsentensä hyväksyntää, jotka eivät (ainakaan sillä hetkellä) kuulu parhaisiin veronmaksajiin.

Niskakangas maalaa kommentaarissaan varsin masentavan kuvan myös pikkuporvarista, mustemman kuin mihin itse olen tällä yksinomaan parhaamiseen keskittyvällä kirjasellani kyennyt. Hän näyttää meille pikkusieluisen otuksen, jonka mielenrauha kasvaa muiden ihmisten epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ja joka pitää sitä oikeana ja asiallisena asiointilana.

Haluaisin ajatella tällaisen hahmon olevan totta vain Niskakankaan korvien välissä. Ajattelun laajemmasta kantavuudesta jotain kuitenkin kertoo, että tätä maan

johtavassa päivälehdessä julkaistua tekstiä ei juuri kyseenalaistettu.

Pikkuporvarillisuus ei ole eräs näkökulma muiden joukossa. Se on ekspansiivinen sekä potentiaalisesti vaarallinen tasa-arvolle ja yksilönvapaudelle. Tämä on ollut yleisesti tiedossa jo vuosisadan tai kaksi. Sen sijaan uudempi huomio on, että pikkuporvarillisuus uhkaa enemmän kuin lajitoveriensä vapausoikeuksia. Ilmastonmuutos ja kiihtyvä lajikato ovat asettaneet kysymyksen kokonaan uudelleen.

Kun maailma on ajautumassa kohti ympäristökatastrofia, ei ihmiskunnalla ole varaa tuhlailevaan, yksityisomistusta ja kuluttamista juhliivaan kulttuuriin. Vaikka pikkuporvari ei vaatisi muita elämään tavallaan, on pikkuporvarilliset arvot omaksuneita jo nyt enemmän kuin planeettamme pystyy kantamaan.

PIKKUPORVARILLISUUDEN VETO

”Jokainen teko, joka tähtää olemassa olevien instituutioiden tuhoamiseen ja niiden korvaamiseen joillain edistyneemmillä ja täydellisemmällä rakenteilla, saa kannattajia, jotka ovat teoriassa radikaalien ajatusten puolella, mutta jotka siitä huolimatta tuovat arkisessa käytöksessään esiin oman keskinkertaisen poroporvarillisuutensa, teeskentelevät kunniallisuutta ja pitävät meteliä vastustajiensa mielipiteistä. On esimerkiksi sosialisteja ja jopa anarkisteja, jotka puolustavat ajatusta siitä, että omaisuus on varkaudesta, mutta samaan aikaan närkästyvät, jos joku on heille velkaa puolentusinan neulan hinnan.”¹⁶⁴

EMMA GOLDMAN

Pikkuporvarillinen mielenmaisema ei viettele vain luokkasemaltaan pikkuporvaria, vaan meitä kaikkia. Sen varjo häilyy jopa radikaaleimpien muutosvoimien yllä.

Pikkuporvarillisuus on sukua syömishäiriöille, liian hygieenisestä ympäristöstä johtuville allergioille ja liikku-mattomuuden aiheuttamille tukielinsairauksille. Evoluution niukkuuteen ja vaivaan virittämä elimistömme ajautuu runsauden keskellä häiriötilaan. Se säilyttää valppautensa ja rekisteröi uhkia, vaikka vaara on jo ohi. Se varautuu pahan päivän varalle, vaikka jäljellä on vain sellaisia riskejä, joihin yksilö ei voi ennalta valmistautua. Se jatkaa taistelua, vaikka viimein olisi mahdollista vain rakastaa.

Pikkuporvarillisuus saa ihmisen toimimaan tavoilla, joita suurin osa maan päällä vuosituhansien kuluessa eläneistä ihmisistä ei voisi mitenkään käsittää. Se saa heräämään suden hetkellä painajaisiin, jotka useimmille maailman ihmisistä ovat unelmia.

Katalinta pikkuporvarillisuudessa on, että kukaan meistä ei ole sille immuuni. Se vastaa niin moneen haluis-tamme: ahneuteen, henkiseen laiskuuteen sekä turvalli-suuden ja hyväksynnän tarpeeseen. Kukapa ei ajoittain haaveilisi turvatusta, pehmustetusta ja kiiltävästä elämästä muiden kunnioittamana?

Heittäköön ensimmäisen kiven se, joka ei ole tuntenut houkutusta.

Pikkuporvarillisuuden kytkeminen yksinomaan keski-luokkaan on mahdotonta, sillä tästä mielenmaisemasta

on tullut yhteiskunnan normi, jota myös monet muiden yhteiskuntaluokkien edustajat ihailevat ja tavoittelevat. Tämä ei ole kummallista sellaisen työväenluokan keskuudessa, jota koko elämänsä ajan on vähätelty ja rangaistu luokka-asemansa perusteella: heille pikkuporvarillinen elämäntapa tarkoittaa samaa kuin keskiluokan etuoikeudet – autonomiaa, yksilöllisyyttä ja yhteiskunnan tasavertaista jäsenyyttä.¹⁶⁵ Suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteenä kuitenkin on, että myös luokkahierarkiassa alemman keskiluokan yläpuolelle sijoittuvista ihmisistä monet katsovat maailmaa pikkuporvarin silmin. Näin pienessä maassa on parempi kuulua joukkoon.

Edes pikkuporvarillisuuden kiihkeimmät vastustajat eivät ole sen laululta suojassa. Itse Karl Marx, joka sentään käytti kunnioitettavan määrän työtunteja pikkuporvarien sättimiseen, pani omat tyttärensä pianotunneille. Hermann Hesse, aikansa tunnetuimpia pikkuporvarillisen elämäntavan kriitikkoita, pohtii *Arosuden* päähenkilön kautta pitkään, miten hetytymättömän paheksunnan alla uinui yhtä sitkeä kaipuu osaksi pikkuporvarillista maailmaa:

”Hän halveksi tietoisesti poroporvariutta ja oli ylpeä siitä, ettei itse ollut porvari. Kuitenkin oli hänen

*elämänsä monessa suhteessa peräti porvarillista, hänellä oli rahaa pankissa, hän avusti köyhiä sukulaisiaan, hän pukeutui siististi ja säädyllisesti, joskin huolimattomasti, hän koetti elää sovinnossa poliisin, verotusviranomaisten ja muiden yhteiskunnan pykälämahtien kanssa. Kaiken lisäksi hän poti alituisen salaista ikävää pikkuporvarilliseen maailmaan, hiljaisiin, säädyllisiin perhetaloihin, joissa on sievät pienet puutarhat, kiiltäviksi hangatut portaat ja järjestyksen ja hyveellisyyden leimaama vaatimattoman herttainen ilmapiiri. Hän viihtyi hyvin pikku paheittensa parissa, häntä huvitti tuntea itsensä porvarillisuuden viholliseksi, originaaliksi, neroksi, ja kuitenkin hän ei koskaan hakenut kotipaikkaa niistä elämän reunavaltioista, joissa porvarillisuus ei enää vaikuta.*¹⁶⁶

George Orwell kuvaa samaa proosallisemmin tarkastellensa sosioekonomiselta asemaltaan porvarillisia työväenliikkeen aktivisteja. Hän on varsin skeptinen sen suhteen, onko ilman elettyä työväenluokkaista kokemusta ylipäättään mahdollista olla muuta kuin teennäinen:

”Keskiluokkainen henkilö hyväksyy sosialismin ja kenties jopa liittyy kommunistiseen puolueeseen. Miten paljon tämä loppujen lopuksi sittenkään merkitsee? Kapitalistisen yhteiskunnan puitteissa eläessään hänen on epäilemättä edelleen hankittava toimeentulonsa, eikä häntä voi moittia siitä, että hän pitää kiinni porvarillisesta taloudellisesta asemastaan. Mutta muuttuvatko hänen makunsa, hänen tapansa ja tottumuksensa, hänen mielikuvistusmaailmansa – hänen ’ideologiansa’, kommunistisella jargonilla – millään tavalla? Tapahtuuko mitään muuta muutosta kuin että hän nyt vaaleissa äänestää Labouria, tai, milloin mahdollista, kommunisteja? Selvästikin hän itse yhä yleensä liittää itsensä omaan luokkaansa; hän tuntee olonsa suunnattomasti paljon kotoisammaksi häntä vaarallisena polsuna pitävän oman luokkansa jäsenen seurassa kuin kanssaan luultavastikin samalla kannalla olevan työväenluokan jäsenen seurassa; hänen makunsa ruoan, viinien, vaatteiden, kirjojen, elokuvien, musiikin ja baletin suhteen ovat yhä mitä ilmeisimmin porvarillista perua; ja mikä merkitsevintä; hän edelleen poikkeuksetta nai omasta luokastaan. Ottakaapa kuka

tahansa porvarillinen sosialisti. Ottakaa Toveri X, Ison-Britannian kommunistisen puolueen jäsen ja Marxismia vastasyntyneille -teoksen kirjoittaja. Toveri X on sattumoisin vanha etonilainen. Hän olisi valmis kuolemaan barrikadeilla, teoriassa ainakin, mutta havaitsette, että hän yhä jättää alimman liivinnappinsa auki. Hän ihannoii työväenluokkaa, mutta on huomionarvoista, miten vähän hänen tapansa muistuttavat työväenluokan tapoja. Kenties kerran hän on, silkkaa uhmakkuuttaan, polttanut sikaarin poistamatta siitä vyötä, mutta hänelle olisi lähes fyysisesti mahdotonta panna pala juustoa suuhun veitsenkärjellä, tai istua sisällä hattu päässä, taikka vain juoda teensä vadilta. Olen tuntenut lukuisia porvarillisia sosialisteja, olen kuunnellut tuntikausia heidän vuodatuksiaan omaa luokkaansa vastaan, ja siltikään en ole koskaan, kertaakaan tavannut yhtäkään joka olisi omaksunut proletaariset pöytätavat.”¹⁶⁷

Toisaalta on myös historiallinen tosiasia, että pikkuporvariston keskuudesta on noustu pikkuporvarillisuuden yläpuolelle ja sitä vastaan, että itse asiassa monet ihmiskuntaa parempaan suuntaan vieneet toimijat

ovat omanneet pikkuporvarilliset juuret. Tämä osaltaan todistaa, että porvarillinen kulttuuri ei ole kokonaan tyhjä ja hedelmätön tai kykenemätön kääntämään kriittistä katsetta itseensä. Jopa pikkuporvarillisuuden julmin ja hellittämättömin vihollinen Gustave Flaubert oli taustaltaan – niin, mitä pikkuporvarillisin: hänen vapaa kirjailijan uransa perustui lääkäri-isän keräämään omaisuuteen.¹⁶⁸

Onko meillä siis sittenkin toivoa?

Mikään pikkuporvarillisuuteen ihmisiä viettelevistä tarpeista ei sinällään ole väärin tai teennäinen. On hyvää ja luonnollista, että ihmiset pyrkivät huolehtimaan omasta ja läheistensä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Vastanaiden halujen yhtyminen kapitalistiseen tuotantoon tuottaa pikkuporvarillisuuden ilmiön täydellistymisen. Se pakottaa ihmiset jatkuvaan kriisitilaan ja pudotuspeliin, maailmaan ilman turvallisuutta ja solidaarisuutta. Kapitalismi myös tarvitsee pikkuporvaria, sillä kapitalismin moottoreita ovat ahkera työkansalainen, velka ja kulutuskulttuuri.

Siten pikkuporvarillisuuden hillitseminen edellyttää kapitalismin hillitsemistä: Aluksi pienempiä sosiaalisia taskuja, joissa ihmiset voivat oppia luottamukseen, yhteistyöhön ja demokratiaan. Sitten toisenlaista tuotantotapaa,

joka voi toimia asettamatta jokaista joka hetki kuilun reunalle.

Sen tiedostamista, että meidän ei ole pakko pelätä.

VIITTEET

- 1 Ibsen 2009, 13.
- 2 En ole löytänyt tutkimusta, joka tarkastelisi yleisesti porvarillisuuskritiikkiä 1800- ja 1900-luvuilla. Tämä pääluku ja eritoten sen alkupuoli perustuu kuitenkin löyhästi artikkeliin Gay 1998.
- 3 Proust 1968, osa II, 77.
- 4 Gay 1998.
- 5 Zola 2018, 1. luku.
- 6 Gay 1998.
- 7 Keynäs 1997, 174.
- 8 Flaubert 2005, 99. Tässä nimenomaisessa sitaatissa Flaubert kuvaa rouva Bovarya naisena, vastakohtana miehelle. Romaanin kontekstissa sen voidaan katsoa kuvaavan myös porvarillisuuden heikkouksia, joita kirja kuvaa eri hahmojen kautta – rouva Bovaryssa ehkä lempeämmin ja ymmärtäväisemmin kuin eräissä muissa henkilökuvissa. (Smith 2016, 224–225.)
- 9 Smith 2016, 240–241.
- 10 Ibsenin teoksen tulkinnasta, ks. esim. Viljanen 1962, 8, 171. Ibsenin päätuotannossa keskitytään tarkastelemaan lähinnä porvariston sisäisiä kysymyksiä ja jännitteitä, ei niinkään luokkien välisiä suhteita tai luokkia suhteessa toisiinsa (Moretti 2013, 170–171).
- 11 Tässä referoidun analyysin on laatinut Ossowska 1986, 42–52.

- 12 Ks. esim. Autio 2001.
- 13 ”For after all it is my bourgeois conscience that makes me see the whole business of being an artist, of being any kind of exception or genius, as something profoundly equivocal, profoundly dubious, profoundly suspect; and it too has made me fall so foolishly in love with simplicity and naïvety, with the delightfully normal, the respectable and mediocre.” (Mann 1998, 194.)
- 14 Pikkuporvariston määrittelystä tiivistelmä esim. Shmoop-kirjaesittelyt.
- 15 Marx & Engels 1914, 59–60.
- 16 ”Porvaristo ei voi pysyä olemassa, ellei se alituisesti pane toimeen kumouksia tuotannon välikappaleitten suhteen ja sen kautta tuotantosuhteissa sekä sen mukaan koko yhteiskunnan suhteissa. [– –] Alituinen tuotannon kumoutuminen, keskeytymätön sekasotku kaikissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa, alati kestävä epävarmuus ja kiihko erottavat porvarillisen aikakauden kaikista aikaisemmista. Kaikki määrätty kiinni jäätyneet suhteet sekä niihin liittyvät muinaisten kunnia-arvoisten ennakokuluulojen ja mielipiteitten jonot on laastu pois, kaikki vasta muodostuneet käyvät vanhanaikuisiksi, ennen kuin ovat ehtineet rungottua. Kaikki mikä on vankkaa, se sulaa ilmaan, kaikki mikä on pyhää, sitä häväistään, ja lopuksi on ihmisen pakko terveisin aistimin katsella todellisia elinehtojaan sekä suhteitaan omaan sukuunsa.” (Marx & Engels 1914, 47–48.)
- 17 Marx & Engels 1914, 66–67. Ks. myös Pappi 1981, 106–107.
- 18 Marx 2014. Ks. myös Ossowska 1986, 19–20.
- 19 Goldman 2011, 244.
- 20 Ossowska 1986, 21–25.
- 21 Orwell 1986, 161.
- 22 Ks. esim. Lenin 1975. Leninin teksteissä näkyy selvästi myös se, miten syytöstä pikkuporvarillisuudesta käytettiin liian maltillisena pidettyjen toverien leimaamiseen. Marxilaisessa luokka-

- tutkimuksessa ajatus pikkuporvaristosta väistyvänä ja vähitellen kapitalistisen yhteiskunnan pääluokkien väliin jauhautuvana toimijana säilyi kuitenkin pitkälle 1900-luvun loppupuolelle. Siirtymä ymmärrykseen pikkuporvaristosta laajenevana ryhmänä ja modernien kapitalististen talouksien olennaisena osana vahvistui vähitellen. (Bechhofer & Elliott 1985, 184–188.)
- 23 ”As a matter of fact, certain features were characteristic for this part of the middle class throughout its history: their love of the strong, hatred of the weak, their pettiness, hostility, thriftiness with feelings as well as with money, and essentially their ascetism. Their outlook on life was narrow, they suspected and hated the stranger, and they were curious and envious of the acquaintances, rationalizing their envy as moral indignation; their whole life was based on the principle of scarcity – economically as well as psychologically.” (Fromm 1994, 210.)
 - 24 Wilkinson & Conze. Kirjassa ei ole painovuotta, mutta kirjoittajien elämäkertatietojen mukaan se olisi 1935 tai lähellä tätä. Kirjallisuuskatsaus pikkuporvariston roolista Saksan kansallissosialistisessa liikkeessä, ks. myös Ranulf 1938, 8.
 - 25 Trotski 2007.
 - 26 Fasismien tutkimuksesta tiivis yhteenveto mm. Korvela 2008.
 - 27 Ossowska 1986, 59–60.
 - 28 Fromm 1994, 218–219. Samoihin aikoihin samantapainen argumentaatio pikkuporvariston ja antisemitismin suhteesta esimerkiksi Sartrella (1995, 26–27).
 - 29 Reines 1999, 215, 224. Frankfurtin koulukunnan fasismitulkinnoista, ks. myös Moisio & Huttunen 1999, 31.
 - 30 Anttonen 1999, 102–104. Sivistys yhdistää Frankfurtin koulukunnan muitakin pohdintoja fasismista, pikkuporvarillisuudesta ja massakulttuurista.
 - 31 Arendt 2013, 410–411. Tässä sitaatissa puhutaan ”poroporeista”, jolle hän antaa hieman normaalimerkityksestä (tai

-merkityksistä) poikkeavan sisällön. Arendtin mukaan ”Poroporvarin vetäytyminen yksityiselämään, määrätietoinen omistautuminen perheelle ja uralle, oli viimeinen ja jo rappeutunut tulos porvariston uskosta, että oma etu oli tärkeämpi kuin mikään muu. Poroporvari on omasta luokastaan eristetty porvari, porvarisluokan romahduksesta syntynyt atomisoitu yksilö.” (Arendt 2013, 411.)

- 32 Arendt 2013, 407.
- 33 Arendt 2016.
- 34 Hyvä yleisesitys luokkatutkimuksen traditioista, ks. Anttila ym. 2016.
- 35 Lisäksi marxilainen poliittinen luokkatutkimus painottaa kamppailussa muodostuvaa luokkatietoisuutta, eli ihmiset eivät tunnista olevansa työväenluokkaa ennen luokkakonfliktia. Luokka ei siis muodostu vain taloudellisesti, vaan itseasiassa ”itselleen” vasta kamppailussa. Siinä missä sosiologinen lähestymistapa siis toteaa luokan ikään kuin ”ylhäältä käsin”, poliittisessa tarkastelussa luokka on tiedostamista osana toiminnallista prosessia.
- 36 Ks. mm. OECD 2019, 19. Keskiluokan ja keskituloisuuden samastamisesta suomalaisessa keskustelussa, ks. esim. Haavisto 2018.
- 37 Erola 2010b.
- 38 Erola 2010a, 42.
- 39 Palkansaajaluokittelu on Tilastokeskuksen sosioekonominen asema -luokittelun alajako. Sosioekonominen luokituksen pääjako on yrittäjät/palkansaajat/muut.
- 40 Tilastoista, ks. esim. Tilastokeskus: Sosioekonominen asema ja mediasta Nykänen 2015.
- 41 Erola 2010a, 38-41. Sekä eliitissä että työväenluokassa (erit. ammattitaitoisen työvoiman osalta) näyttää myös osa objektivisen ammattiasemansa puolesta toisin asemoituvista mieltävän itsensä keskiluokkaan. (Blom ym. 2012.)

- 42 Melin 1999.
- 43 Ojajärvi ym. 2016, 44.
- 44 Niemelä 2004. Vaikka asuminen todennäköisesti eriytyisi myös ilman näitä tukijärjestelmiä, vertailu muihin maihin antaa syyn epäillä tukijärjestelmien vahvistavan polarisaatiota (monissa muissa länsimaissa vuokra-asuminen on tavallista myös keskiluokassa).
- 45 Järvinen & Kolbe 2007; Erola 2010a, 39–40.
- 46 Luokkatutkimuksen kerrostumista esim. Kivinen 1987, erit. luku 2.
- 47 ”The petty bourgeoisie, of all the products of capitalism, none is more unlovely than this class. WHOEVER DOES NOT ESCAPE FROM IT IS DAMNED. It is necessarily a class whose whole existence is based on a lie. Functionally, it is exploited, but because it is allowed to share in some of the crumbs of exploitation that fall from the rich bourgeois table, it identifies itself with the bourgeois system on which... it seems to depend. It has only one value in life, that of bettering itself, of getting a step nearer the good bourgeois things so far above it. It has only one horror, that of falling from respectability into the proletarian abyss which, because it is so near, seems so much dangerous. It is rootless, individualist, lonely and perpetually facing, with its heckles up, an antagonistic world.” Sitaatti on peräisin Christopher Caldwellin tekstistä *Studies and Further Studies in a Dying Culture*. Koska en saanut alkuperäistä käsiini, se on lainattu tähän kuitenkin toisen käden lähteestä Dixon 1976, 4.
- 48 Bechhofer & Elliot 1981, 182–184.
- 49 Ks. Bechhofer & Elliot 1981, 183–184.
- 50 Newby ym. 1981, 62–63. Kirjoittajat kuitenkin korostavat, että tästä ei tule vetää suoraan johtopäätöstä pikkuporvariston poliittisesta suuntautumisesta, vaan historian kuluessa pelko aseman menettämisestä on tuottanut varsin monenlaisia puoluepoliittisen osallistumisen muotoja. Ks. myös Pappi 1981, 108.

- 51 Leppänen 2017.
- 52 Launis ym. 2016, 144.
- 53 Tässä ja seuraavassa kappaleessa erikseen lähteyttämättömät eksaktit väitteet keskiluokan elämäntyylistä ovat teoksesta Purhonen ym. 2014, 75–200. On syytä huomata, että sosioekonomiset erot määritellään kirjassa ensisijaisesti koulutuksen kautta. Valintaansa tekijät perustelevat sillä, että koulutus antaa yhdensuuntaisen ja usein tarkemman kuvan luokkamausta kuin esimerkiksi ammatin tai tulotason kautta tapahtuva jaottelu (joita he myös jonkin verran käyttävät, ks. s. 209 ja 321). Ratkaisun ongelmana meitä kiinnostavan pikkuporvarillisuuden näkökulmasta kuitenkin on, että alempi keskiluokka on nuoremmissa ikäluokissa korkeakoulutettua, mutta vanhemmilla keskiasteen tutkinto on yleinen. Tulosten käyttö edellyttää siis jonkin verran soveltamista ja tulkintaa.
- 54 Anttila 2016, 277.
- 55 Poulantzas 1975, 206–207.
- 56 Esim. Smith 2016, x.
- 57 Wax & Alexander 2017. Ks. myös esimerkkinä suomalaisesta keskustelusta Lillrank 2011.
- 58 Newby ym. 1981, 65; Aaltonen 2008, 36–37.
- 59 Frisch 2000, 77–78.
- 60 Reay 2005, 923. Uuden oikeiston noususta pikkuporvariston tuella, ks. Mulholland 2012, 254–258.
- 61 Blom & Melin 2014, 28; Kirkanen & Toivonen 2012.
- 62 Vrt. Fiona Deviden (2005, 161) analyysiin samantyyppisistä ilmiöistä Yhdysvalloissa.
- 63 Ks. esim. Ojajarvi ym. 2016, 35.
- 64 ”But you must not think that he is ashamed of his mediocrity; he takes pleasure in it; I will even assert that he has chosen it. This

man fears every kind of solitariness, that of the genius as much as that of the murderer; he is the man of the crowd.” Sartre 1995, 22. Sartre käsittelee kirjassaan antisemitismii, ei siis pikkuporvarillisuutta. Hän kuitenkin määrittelee tässä kuvailemansa antisemiitin sekä sosioekonomisesti että henkisesti pikkuporvariksi, ”valkokaulusproletaariksi”, joka kuuluu kurjistuvaan yhteiskuntaryhmään ja on luonteeltaan pelokas ja herkkähipiäinen. (Walzer 1995, ix.)

- 65 Savage 2000, 115.
- 66 Savage 2000, 115–117. Savage esittää myös (s. 108), että luokkakokemuksen heikentyminen työväenluokan keskuudessa voi johtua hallitsevan luokan hegemonian vahvistuneesta kyvystä stigmatisoida muut luokkapositiot, jolloin luokkakulttuuri ei yhdistä ihmisiä ylpeäksi yhteisöksi, vaan leimaa jäsenensä kielteisesti.
- 67 Berg & Salasuo 2017.
- 68 Kinnari 2020, 439.
- 69 Pikkuporvari ei tokikaan kiellä laatuviinien ja pienpanimoluiden (omasta mielestään) kohtuullista nauttimista eikä kenties edes miellä sitä päihteiden käytöksi. Tämä laillisen päihteen ”kohtuukäytön” hyväksyminen yhdistettynä päihteiden laitoman/vääränlaisen käytön paheksuntaan on tärkeä kunniallisuuden rakennuspalikka, mutta samalla jälleen yksi osoitus pikkuporvarin kaksinaismoralismista, normatiivisuudesta, älyllisestä laiskuudesta tai näistä kaikista.
- 70 Osa edellä referoidusta perustuu mainittuun tv-uutiseen, osa taas aiheesta YLE:n verkkosivuilla julkaistuun oheisjuttuun (Kröger 2020).
- 71 Ranulf 1938, 198.
- 72 Swaan 1989.
- 73 Siltala 2017, 346.
- 74 Siltala 2017, 345–346.

- 75 Siltala 2017, 347.
- 76 Siltala 2017, 350.
- 77 Kinnunen & Parviainen 2016.
- 78 Erinomainen tiivistelmä dystopiakirjallisuuden kehityskaaresta, ks. Isomaa & Lahtinen 2017, 9–11.
- 79 Adorno 2020, 17–19.
- 80 Kierkegaard 2016, 70.
- 81 Hesse 1955, 15–16.
- 82 Siltala 2017, 133–136.
- 83 Turvallisuusteknologian merkityksestä osana porvarillisen kodin ideaalia, ks. Brown 2008.
- 84 Kerttula 2010, 34.
- 85 Turvallisuusalan koosta ja luonteesta on vähän seurantatietoa. Kappale perustuu siksi eduskunnan tietopalvelun Finanssiala ry:n turvallisuusasiantuntija Aku Pänkäläisen sähköpostihaastatteluun kesäkuussa 2020.
- 86 Suomen virallinen tilasto 1993–2019.
- 87 Siltala 2017, 95.
- 88 Studebaker 2017.
- 89 Porvarillisen kodin säilytysratkaisujen kaanonista, ks. Brown 2008.
- 90 Tarkemmin liian ja sosiaalisen järjestyksen suhteesta, ks. Douglas 2000.
- 91 Bohmer & Shuman 2004, 408 ja 2007, 615.
- 92 Adorno 2020, 28–29.
- 93 Bergroth 2016, 172–173.
- 94 Bergroth 2016, 172–174.

- 95 Kinnunen & Parviainen 2016, 67.
- 96 Kinnunen & Parviainen 2016, 72.
- 97 Harjunen 2012.
- 98 Harjunen 2012.
- 99 Purhonen ym. 2014, 171.
- 100 Siltala 2017, 162.
- 101 Flaubert 1997, 113.
- 102 Vrt. Yesilova 2008, 109.
- 103 Hiitola 2015.
- 104 Ibsen 2009, 109.
- 105 Ibsen 2009, 120.
- 106 Gorki 1970, 89.
- 107 Kunniamerkin myöntökriteereinä ovat ”keskitason yläpuolelle” yltävät henkilökohtaiset ansiot ja hyvämaineisuus. Kuka tahansa voi esittää kunniamerkkiä. Yleensä niitä ehdottavat erilaiset organisaatiot jäsenilleen tai työntekijöilleen. Kunniamerkkiä seuraa kunniakirja, josta Suomen kansalaisten osalta on suoritettava ritarikuntien hallituksen vahvistama lunastusmaksu. Merkin arvosta riippuen summa on 215–1 900 euroa. Yleensä sen maksaa kunniamerkkiä ehdottanut organisaatio. Ulkomaalainen saa kunniamerkin maksutta.
- 108 Kinnari 2020, 440.
- 109 Moretti 2013, 35–37; Defoe 1966.
- 110 Lahikainen & Harni 2016, 34.
- 111 ”Yhteiskunnan todellinen rikkaus ja sen uusintamisprosessin jatkuvan laajentumisen mahdollisuus ei siis riipu lisätyön pituudesta, vaan sen tuottavuudesta sekä niistä enemmän tai vähemmän runsaista tuotantoehdoista, joiden vallitessa se toteutuu. Vapauden valtakunta alkaa tosiasiaassa vasta siellä, missä puutteen

ja ulkopuolisen tarkoituksenmukaisuuden sanelema työnteko loppuu, siis asian luonteesta johtuen se on varsinaisen aineellisen tuotannon alueen tuolla puolen.” Edelleen Marx viittaa mm. luonnonvoimien hallintaan ja välttämättömyyden valtakuntaan, joka aina on väistämättä olemassa. ”Sen tuolla puolen alkaa inhimillisten voimien kehitys, joka on itsetarkoitusta, tosi vapauden valtakunta, joka voi puhjeta kukoistukseen ainoastaan tuon välttämättömyyden valtakunnan ollessa sen perustana. Perusedellytyksenä on työpäivän lyhentäminen.” (Marx & Engels 1980, 807–808.)

112 Vrt. Lahikainen & Harni 2016, 34.

113 Orwell 1998, 66–67.

114 Orwell 1998, 307.

115 Orwell 1998, 354–355.

116 Journal of Financial Planning 2005.

117 ”Just look at them, the good pupils and the solid mediocre ones! They don’t find the masters ridiculous, they don’t write poetry and they only think the kind of thoughts that one does and should think, the kind that can be spoken aloud. How decent they must feel, how at peace with everything and everyone!” (Mann 1998, 141.) Thomas Mann kuvaa tässä osin omaelämäkerrallisessa novellissaan 14-vuotiaan päähenkilönsä Tonio Krögerin hämmennystä, kun tämä on heräämässä erilaisuuteensa ja seuraa koulutovereitaan.

118 Ks. esim. Moretti 2013, 48–49.

119 Proust 1968, osa 1, 114.

120 Pinkster 2014, 810.

121 Jääskeläinen 2008, 81–82.

122 Ks. Junnilainen 2019, 249–250 & 282–283; Kahma 2010, 88–89; Kontula 2016, 104–105.

123 Fishman 1987. Ks. myös Fogelson 2005.

- 124 Junnilainen 2019, 10 & 115. Kuitenkin, vaikka omistusasuminen on Suomessa poikkeuksellisen yleistä ja normi lähes kaikissa väestöryhmissä, nimenomaan alemman keskiluokan parissa se on ollut tärkeä ja yleinen omistamisen muoto muuallakin, ks. Savage ym. 1995, 81.
- 125 Siltala 2017, 101–103.
- 126 Pinkster 2014; Benson & Jackson 2012, 6–9.
- 127 Kierkegaard 2016, 71.
- 128 Allen & Andersson 1994. Eritoten 2000-luvulla on sosiologiassa keskusteltu paljon siitä, miten erilaisten kulttuurin muotojen sijaan luokkia erottaisi pikemminkin maun laaja-alaisuus. Siinä missä ylemmät luokat aikaisemmin erottautuivat harrastamalla korkea-kulttuuria, viininmaistelua ja tennistä ja pysyttelemällä kaukana iskelmämusiikista, piimästä ja tatuoinneista, nyt yläluokkaiselle kulutusprofiilille on pikemminkin tunnusomaista kiinnostus kaiken, kun taas työväenluokka on pitäytynyt kapeammassa makuprofiilissa. Muutos ei tarkoita erojen häviämistä, vaan piirtymistä toisin: legitiimiä makua osoittaa nyt uteliaisuus, avoimuus ja kyky arvostaa kulttuuria mahdollisimman laajasti. ”...kaikkiruokaisuus ei todellisuudessa merkitse ’aitoa’ kulttuurista suvaitsevaisuutta ja avoimuutta. Sen sijaan se ilmentää korkeiden sosiaalisten asemien haltijoiden omia intressejä tukevaa uutta versiota legitiimistä mausta, eräänlaista käännteistä (tai ainakin verhoitua) snobismia.” (Purhonen ym. 2014, 62–63, 343.)
- 129 Gay 1998. Ks. myös esim. Gorki 1970, Lavastuksen kuvaus.
- 130 Purhonen ym. 2014, 15–16.
- 131 Purhonen ym. 2014, 84.
- 132 Teoksesta Romay 2006, 17–22. Sitaatin käännös Kontulan. Tuolloinen tangoksi kutsuttu tanssi sisälsi jo joitakin nykyisestä tangosta tuttuja elementtejä, mutta oli ilmeisesti huomattavasti dynaamisempaa ja häpeämättömämpää.
- 133 Ennekari 1996.

- 134 Pori Jazz -tapahtuman keskiluokkaisuudesta, ks. Purhonen ym. 2014, 186–187.
- 135 ”Lakialoite F2 ja F3 luokkiin kuuluvien pyroteknisten tuotteiden käytön rajoittamiseksi”: www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3573 Aloite lähetettiin eduskuntaan 7.11.2019. Lähetekeskustelu pidettiin 27.11.2019, jonka jälkeen se lähetettiin talousvaliokuntaan. Tämän kirjan kirjoittamisajankohtana talousvaliokunta ei ole vielä lausunut aloitteesta.
- 136 On kuitenkin huomattava, että varsinainen 1700-luvulla nousseen ”porvarillisen oopperan” genre on saanut nimensä ennen muuta siitä, että se käsittelee nousevalle porvaristolle tuttuja teemoja ja nojaa sille ominaiseen maailmankuvaan (Castelvecchi 2013, 59–62).
- 137 Hesse 1955, 55–56.
- 138 Henkilöhahmo Teterev, Gorki 1970, 52.
- 139 Siltala 2017, 348–349.
- 140 Ks. esim. Rothermel 2011.
- 141 Adorno 2020, 12–13. Joskin marxilaisten kirjoittajien jo 1800-luvun lopulla analysoima keskiluokan poliittinen häilyväisyys ja sen äänestyskäyttäytymisen muita ryhmiä heikompi ennakoitavuus ei ole hävinnyt minnekään, ks. esim. Savage ym. 1995, 187–189.
- 142 Mulholland 2012, 300–306.
- 143 Skeggs 1998, 99.
- 144 Ks. esim. Skeggs 1998, 3. Tässä kohtaa yhdistän Skeggsin huomiot, 1900-luvulla nousevan keskiluokan ja siihen liitetyn ”respectability”-käsitteen, rohkeasti nykypäivän kunnollisuuspuheeseen (ks. myös Launis ym. 2016, 141; Pinkster 2014, 820). On totta, että kunnollisuudella on nykyisissä diskursseissa muitakin merkityksiä, mutta puhuttaessa luokkaperustaisesta moraali-kontrollista on yhteys ilmeinen.

- 145 Skeggs 1998, 99–100.
- 146 Kahma 2010, 88.
- 147 Anttila 2016, 301.
- 148 Anttila 2016, 300.
- 149 Jallinoja 1997, 204–233. Jallinoja tuo esiin, että vaikka viktoriaaninen aika tuotti myös eksplisiittisiin kieltoihin ja käskyihin perustuvan moraalin, sen rinnalla kukoisti toinen koodi, jossa kunniallista ja oikein oli pikemminkin vaieta ja peitellä pahoja asioita, eritoten kodin piirissä.
- 150 Vrt. Aaltonen 2008, 52; Yesilova 2008, 109–116.
- 151 Benson & Jackson 2012, 9–11.
- 152 Pinkster 2014.
- 153 Gorman 2000, 109–115.
- 154 Junnilainen 2019, 243–244.
- 155 Danielsson 2012.
- 156 Heloma ym. 2012, 24.
- 157 Heloma ym. 2012, 30–31.
- 158 Jääskeläinen & Virtanen 2018.
- 159 Helakorpi ym. 2012.
- 160 Ridgeway & Fisk 2012, 147.
- 161 Lillqvist 2010.
- 162 Orwell 1986, 128. Orwell käyttää kirjassaan porvarillisuutta ja keskiluokkaisuutta rinnakkaiskäsitteinä.
- 163 Niskakangas 2018.
- 164 Goldman 2011, 213.
- 165 Skeggs 1998, luku 5.

166 Hesse 1955, 54.

167 Orwell 1986, 131–132.

168 Gay 1998.

KIRJALLISUUS

Aaltonen, Sanna (2008) Itseluottamusta, varovaisuutta ja vaaraa. Yhteiskuntaluokka ja tyttöjen tulkinnat sukupuolisesta häirinnästä. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.

Adorno, Theodor W. (2020) *Näkökulmia uuteen oikeistoradikalismiin*. Vastapaino, Tampere.

Allen, Douglas E. & Anderson, Paul F. (1994) Consumption and social stratification: Bourdieu's distinction. *Advances in Consumer Research*, vol. 21. acrwebsite.org/volumes/7565/volumes/v21/NA-21 [1.6.2019].

Anttila, Anu-Hanna (2016) Luokkajärjestyksen muotoutuminen kotityöpalveluprosessissa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila ym. (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.

Anttila, Anu-Hanna ym. (2016) Luokkatutkimuksen tavoista. Teoksessa Anu-Hanna Anttila ym. (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.

Anttonen, Salla (1999) Kasvatus, sivistys ja yhteiskunta. Kriittisen teorian sivistysdiskursseja. Teoksessa Olli-Pekka Moisio (toim.) *Kritiikin lupaus. Näkökulmia Frankfurtin koulun kriittiseen teoriaan*. SoPhi, Jyväskylän yliopisto.

- Arendt, Hannah (2013) *Totalitarismin synty*. Vastapaino, Tampere.
- Arendt, Hannah (2016) *Eichmann Jerusalemissa. Raportti pahan arkipäiväisyydestä*. Docendo, Jyväskylä.
- Autio, Minna (2001) *Kapinallisen kuluttajan jäljillä – rock, nuoret ja kulutuskriittisyys*. Nuorisotutkimus 19(1).
- Bechhofer, Frank & Elliot, Brian (1981) Petty Property: the Survival of a Moral Economy. Teoksessa Frank Bechhofer & Brian Elliot (toim.) *The Petite Bourgeoisie. Comparative Studies of the Uneasy Stratum*. The Macmillan Press LTD, Lontoo.
- Bechhofer, Frank & Elliott, Brian (1985) The Petite Bourgeoisie in Late Capitalism. *Annual Review of Sociology* 11.
- Benson, Michaela & Jackson, Emma (2012) Place-making and Place Maintenance: Performativity, Place and Belonging among the Middle Classes. *Sociology* 47(4).
- Berg, Päivi & Salasuo, Mikko (2017) Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnon kansalaisuutena. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(3).
- Bergroth, Harley (2016) Luokan ruumiillisuus arjen kokemuksissa köyhyydestä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila ym. (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- Blom, Raimo; Kankainen, Toni & Melin, Harri (2012) *Jakaantunut Suomi*. Raportti ISSP 2009 aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoariston julkaisuja 10. urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8867-2 [8.7.2016].
- Blom, Raimo & Melin, Harri (2014) Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Kirsti Lempinen & Tiina Silvasti (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- Brown, Julia Prewitt (2008) *The Bourgeois Interior*. University of Virginia Press, Charlottesville.

Castelvecchi, Stefano (2013) *Sentimental Opera. Questions of Genre in the Age of Bourgeois Drama*. Cambridge University Press, Cambridge.

Danielsson, Petri ym. (2012) Tupakkapolitiikka kansalaisasenteissa ja päivänpolitiikassa. Teoksessa Antero Heloma ym. (toim.) *Kohti savutonta Suomea. Tupakoinnin ja tupakkapolitiikan muutokset*. THL, Helsinki.

Defoe, Daniel (1966) *Robinson Crusoe*. Otava, Helsinki.

Devine, Fiona (2005) Middle-Class Identities in the United States. Teoksessa Fiona Devine ym. (toim.) *Rethinking Class. Culture, Identities and Lifestyle*. Palgrave Macmillan, New York.

Dixon, Marlene (1976) The American Petty Bourgeoisie and Socialism. *Synthesis* 1(2).

Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Vastapaino, Tampere.

Ennekari, Risto (1996) *Pori jazz. Kolme vuosikymmentä improvisointia*. WSOY, Porvoo.

Erola, Jani (2010a) Luokkarakenne ja luokkiin samaistuminen Suomessa. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.

Erola, Jani (2010b) Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.

Flaubert, Gustave (1997) *Valmiiden ajatusten sanakirja*. Loki-kirjat, Helsinki.

Flaubert, Gustave (2005) *Rouva Bovary*. WSOY, Helsinki.

Fogelson, Robert M. (2005) *Bourgeois Nightmares. Suburbia 1870–1930*. Yale University Press, New Haven.

Frisch, Max (2000) *Tuhopolttajat*. Like, Helsinki.

Fromm, Erich H. (1994) *Escape from Freedom*. An Owl Book, New York.

Gay, Peter (1998) *Bourgeois Experiences*, V. archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/g/gay-pleasure.html?scp=53&sq=public%2520pianos&st=cse [18.4.2019].

Goldman, Emma (2011) *Anarkismi ja muita esseitä*. Savukeidas, Turku.

Gorki, Maksim (1970) *Pikkuporvareita*. Suomen Teatteriliitto, Helsinki.

Gorman, Thomas J. (2000) Cross-class perceptions of social class. *Sociological Spectrum* 20.

Haavisto, Ilkka (2018) *Vankistuva keskiluokka*. EVA analyysi No 63. www.eva.fi/wp-content/uploads/2018/05/eva_analyysi_no_63.pdf [8.5.2019].

Harjunen, Hannele (2012) Lihavuus yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa Hannele Harjunen & Tuija Saresma (toim.) *Sukupuoli. Nyt! Neuvotteluja ja purkamisia*. Kampus Kustannus, Jyväskylä.

Helakorpi, Satu ym. (2012) Tupakointi Suomessa. Teoksessa Antero Heloma ym. (toim.) *Kohti savutonta Suomea. Tupakoinnin ja tupakkapolitiikan muutokset*. THL, Helsinki.

Heloma, Antero ym. (2012) Suomen tupakkapolitiikka ja -lainsäädäntö – kehitys vuodesta 1976 nykypäivään. Teoksessa Antero Heloma ym. (toim.) *Kohti savutonta Suomea. Tupakoinnin ja tupakkapolitiikan muutokset*. THL, Helsinki.

Hesse, Hermann (1955) *Arosusi*. WSOY, Helsinki.

Hiitola, Johanna (2015) *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Ibsen, Henrik (2009) *Nukkekot*. WSOY, Helsinki.

Isomaa, Saija & Lahtinen, Toni (2017) Kotimaisen nykdydystopian monet muodot. Teoksessa Saija Isomaa & Toni Lahtinen (toim.) *Pakkovaltiosta ekodystopiaan. Kotimainen nykdydystopia*. Joutsen erikoisjulkaisuja 2. Suomalainen klassikkokirjasto, Helsinki.

Jallinoja, Riitta (1997) *Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Gaudeamus, Tampere.

Journal of Financial Planning (2005) Many Wealthy Americans Have Done Nothing to Protect Assets. www.onefpa.org/journal/Pages/Many%20Wealthy%20Americans%20Have%20Done%20Nothing%20to%20Protect%20Assets.aspx [12.4.2020].

Junnilainen, Lotta (2019) *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Vastapaino, Tampere.

Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007) *Luokkaretkellä hyvinvointi-yhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Kirjapaja, Helsinki.

Jääskeläinen, Marke & Virtanen, Sirpa (2018) *Tupakkatilasto 2017*. THL, Tilastoraportti 37. urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018102938947 [31.5.2019].

Jääskeläinen, Paula Piritta (2018) Korkeakoulutettujen asumispreferenssit osana pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä. Pro gadu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Kahma, Nina (2010) Keskiluokan valossa. Suomalaisten luokkasamaistuminen empiirisessä tarkastelussa. *Sosiologia* 47(2).

Kerttula, Timo (2010) *Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Keynäs, Ville (1997) Jälkisanat. Teoksessa Gustave Flaubert. *Valmiiden ajatusten sanakirja*. Loki-kirjat, Helsinki.

Kierkegaard, Søren (2016) *Kuolemansairaus*. Basam Books, Helsinki.

Kinnari, Heikki (2020) *Elinikäinen oppiminen ihmistä määrittämässä. Genealoginen analyysi EU:n, OECD:n ja UNESCO:n politiikasta*. Suomen kasvatustieteellinen seura, Kasvatusalan tutkimuksia 81.

Kinnunen, Taina & Parviainen, Jaana (2016) Rekrytointikonsulttien tuntuma ”hyvästä tyypistä”. Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.) *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Vastapaino, Tampere.

Kirkanen, Henri & Toivonen, Sari (2012) Arkkipiispa: Puhun köyhyydestä varovasti. YLE 27.11. yle.fi/uutiset/3-6391519 [27.5.2020].

Kivinen, Markku (1987) *Parempien piirien ihmisiä*. Tutkijaliiton julkaisusarja 46.

Kontula, Anna (2016) *Luokkalaki. Miten Suomen lait ja viranomaiskäytännöt syrjivät työväenluokkaa*. Into, Helsinki.

Korvela, Paul-Erik (2008) Poliittinen liike ja määrittelyn politiikka. Italialaisesta fasismista ja sen tutkimuksesta. Teoksessa Paul-Erik Korvela & Kia Lindroos (toim.) *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. Minerva kustannus oy, Helsinki. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43154/978-952-492-111-4.pdf> [2.5.2019].

Kröger, Tanja (2020) Tuhansien nuorten kesätyöt peruttu – Viveka Tiitolan, 22, unelma romahti viikossa: ”Olin jo miltei toinen jalka Helsingissä” YLE 2.4. yle.fi/uutiset/3-11281012 [12.4.2020].

Lahikainen, Lauri & Harni, Esko (2016) Yrittäjämäinen ruumis palvelutaloudessa. Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.) *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Vastapaino, Tampere.

Launis, Kati ym. (2016) ”Luokattomuus” ja eriarvoisuuden kokeminen köyhyyskirjoituskilpailun teksteissä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila ym. (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.

Lenin, V. I. (1975) *Valtio ja vallankumous: marxilaisuuden oppi valtiosta ja proletariaatin tehtävät vallankumouksessa*. Edistys.

Leppänen, Teemu (2017) Etunimesi voi kertoa yllättäviä asioita vanhemmistasi – nämä nimet ovat varakkaiden suosiossa. *Ilta-Sanomat* 6.7. www.is.fi/kotimaa/art-2000005280836.html [5.6.2019].

Lillrank, Paul (2011) *Maailman parantaja. Miksi porvarilliset arvot voittavat populismin ja totalitarismin*. EVA, Helsinki.

Lillqvist, Ella (2010) Työtön suomalaisessa diskurssissa: Korpus-avusteinen tutkimus työttömiä koskevista puhetavoista. Maisterintutkinnon tutkielma. Kielten ja viestinnän laitos, Aalto-yliopisto, Kauppakorkeakoulu.

Mann, Thomas (1998) *Death in Venice and Other Stories*. Vintage, Lontoo.

Marx, Karl (2014) Marxin kirje Annenkoville [Proudhonin kirjasta ”Kurjuuden filosofia”] mikasofia.blogspot.com/2014/05/marxin-kirje-annenkoville-proudhonin.html [14.12.2018].

Marx, Karl & Engels, Friedrich (1980) *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 3. osa*. Kustannusliike Progress.

Marx, Karl & Engels, Friedrich (1914) *Kommunistinen manifesti*. Työmies kustannusyhtiön kirjapaino, Hancock.

Melin, Harri (1999) Katosivatko luokat? Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Gaudeamus, Helsinki.

Moisio, Olli-Pekka & Huttunen, Rauno (1999) Totuuden ja oikean elämän kaipuu. Max Horkheimerin perustus Frankfurtin koulun kriittiselle teorialle. Teoksessa Olli-Pekka Moisio (toim.) *Kritiikin lupaus. Näkökulmia Frankfurtin koulun kriittiseen teoriaan*. SoPhi, Jyväskylän yliopisto.

Moretti, Franco (2013) *The Bourgeois. Between History and Literature*. Verso, Lontoo.

Mulholland, Marc (2012) *Bourgeois Liberty and the Politics of Fear. From Absolutism to Neo-Conservatism*. Oxford University Press, Oxford.

Newby, Howard ym. (1981) Farming for Survival: The Small Farmer in the Contemporary Rural Class Structure. Teoksessa Frank Bechhofer & Brian Elliot (toim.) *The Petite Bourgeoisie. Comparative Studies of the Uneasy Stratum*. The Macmillan Press LTD, Lontoo.

Niemelä, Mikko (2004) Pienituloisten kulutus ja kulutuksen väestöryhmittäiset erot. *Sosiologia* 41(2).

Niskakangas, Tuomas (2018) Vihattu aktiivimalli voi pelastaa hyvinvointivaltion. *Helsingin Sanomat* 15.6.2018.

Nykänen, Anna-Stina (2015) Näin rikkaat ajattelevat köyhistä. *Helsingin Sanomat* 20.12.2015.

OECD (2019) *Under Pressure: The Squeezed Middle Class*. OECD Publishing, Pariisi. www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/under-pressure-the-squeezed-middle-class_689afed1-en [8.5.2019].

Ojajärvi, Jussi ym. (2016) Miten Suomi muuttui 2000-luvulle tultaessa? Teoksessa Anu-Hanna Anttila ym. (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.

Orwell, George (1986) *Tie Wiganin Aallonmurtajalle*. WSOY, Helsinki.

Orwell, George (1998) *Eläköön tuonenkielo!* WSOY, Porvoo.

Ossowska, Maria (1986) *Bourgeois Morality*. Routledge & Kegan Paul, Lontoo.

Pappi, Franz Urban (1981) The Petite Bourgeoisie and the New Middle Class: Differentiation or Homogenisation of the Middle Strata in Germany. Teoksessa Frank Bechhofer & Brian Elliot (toim.) *The*

Petite Bourgeoisie. Comparative Studies of the Uneasy Stratum. The Macmillan Press LTD, Lontoo.

Pinkster, Fenne M. (2014) "I Just Live Here": Everyday Practices of Disaffiliation of Middle-class Households in Disadvantaged Neighbourhoods. *Urban Studies* 51(4).

Poulantzas, Nicos (1975) *Classes in Contemporary Capitalism.* Humanities Press, Lontoo.

Proust, Marcel (1968) *Kadonnutta aikaa etsimässä.* Otava, Helsinki.

Purhonen, Semi ym. (2014) *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen.* Gaudeamus, Helsinki.

Ranulf, Svend (1938) *Moral indignation and Middle Class Psychology. A Sociological Study.* Levin & Munksgaard; Ejnar Munksgaard, Kööpenhamina.

Reay, Diane (2005) Beyond Consciousness?: The Psychic Landscape of Social Class. *Sociology* 39(5).

Reines, Ilona (1999) Heikot, onnelliset ja vainotut. Theodor W. Adornon antisemitismitulkinta. Teoksessa Olli-Pekka Moisio (toim.) *Kritiikin lupaus. Näkökulmia Frankfurtin koulun kriittiseen teoriaan.* SoPhi, Jyväskylän yliopisto.

Ridgeay, Cecilia L. & Fisk, Susan R. (2012) Class Rules, Status Dynamics, and "Gateway" Interactions. Teoksessa Susan T. Fiske & Hazel Rose Markus (toim.) *Facing Social Class. How Societal Rank Influences Interaction.* Russel Sage Foundation, New York.

Romay, Hector (2006) *El Tango y sus protagonistas.* Bureau Editor S. A.

Rothermel, Jay (2011) Right-wing trends in the petty bourgeois strata. Marxist update -blogialusta. marxistupdate.blogspot.com/2011/07/right-wing-trends-in-petty-bourgeois.html [1.6.2019].

Sartre, Jean-Paul (1995) *Anti-Semite and Jew. An Exploration of the Etiology of Hate.* Schocken Books, New York.

Savage, Mike ym. (1995) *Property, Bureaucracy and Culture. Middle-Class Formation in Contemporary Britain*. Routledge, Lontoo.

Savage, Mike (2000) *Class Analysis and Social Transformation*. Open University Press, Buckingham.

Shmoop-kirjaesittelyt. The Communist Manifesto by Karl Marx. The Petit Bourgeoisie. www.shmoop.com/communist-manifesto/petit-bourgeoisie.html [31.5.2019].

Shuman, Amy & Bohmer, Carol (2004) Representing Trauma: Political Asylum Narrative. *The Journal of American Folklore* 117(466).

Shuman, Amy & Bohmer, Carol (2007) Producing Epistemologies of Ignorance in the Political Asylum Application Process. *Identities: Global Studies in Culture and Power* 14.

Siltala, Juha (2017) *Keskiluokan nousu, lasku ja pelot*. Otava, Helsinki.

Skeggs, Beverly (1998) *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. SAGE Publications, Lontoo.

Smith, Steven B. (2016) *Modernity and Its Discontents. Making and Unmaking the Bourgeois from Machiavelli to Bellow*. Yale University Press, Lontoo.

Studebaker, Benjamin (2017) The Right Doesn't Know What the Word "Bourgeois" Means. benjaminstudebaker.com/2017/10/14/the-right-doesnt-know-what-the-word-bourgeois-means/ [1.6.2019].

Suomen virallinen tilasto: Yritykset toimialoitain, Etsivä-, vartiointi- ja turvallisuuspalvelu [verkkojulkaisu]. Syyskuu 2007, Taulukko: Yritykset toimialoitain 1993–2000 (muuttujina toimiala, vuosi ja yritysten tiedot). Helsinki: Tilastokeskus. pxnet2.stat.fi/PXWeb/sq/dc9b6b71-92e3-4f00-a592-818c331dc9ee [28.10.2019].

Suomen virallinen tilasto: Yritykset toimialoitain, Turvallisuus-, vartiointi- ja etsiväpalvelut [verkkojulkaisu]. Helmikuu 2009, Taulukko:

Yritykset toimialoittain 2007–2012 (muuttujina toimiala, vuosi ja yritysten tiedot). Helsinki: Tilastokeskus. pxnet2.stat.fi/PXWeb/sq/d8bb1b30-d33b-4ae7-ac80-ec39874d2c9f [28.10.2019].

Suomen virallinen tilasto: Yritykset toimialoittain, Etsivä-, vartiointi- ja turvallisuuspalvelu [verkkojulkaisu]. Joulukuu 2009, Taulukko: Yritykset toimialoittain 2001–2007 (muuttujina toimiala, vuosi ja yritysten tiedot). Helsinki: Tilastokeskus. pxnet2.stat.fi/PXWeb/sq/5604a503-15dd-4307-a48a-8f7a8cea5e71 [28.10.2019].

Suomen virallinen tilasto: Yritykset toimialoittain, Turvallisuus-, vartiointi- ja etsiväpalvelut [verkkojulkaisu]. Helmikuu 2019, Taulukko: Yritykset toimialoittain 2013–2019 (muuttujina toimiala, vuosi ja yritysten tiedot). Helsinki: Tilastokeskus. pxnet2.stat.fi/PXWeb/sq/3b0d5d9f-de1a-49d2-a0d8-92cfd71b2001 [28.10.2019].

de Swaan, Abram (1989) Jealousy as a Class Phenomenon: The Petite Bourgeoisie and Social Security. *International Sociology* 4(3).

Trotsky, Lev (2007) Fasismi. Mitä se on ja kuinka taistella sitä vastaan. Marxilainen työväenliitto. www.mtl-fi.org/artikke-lit/1195692563953000.html [14.12.2018].

Viljanen, Lauri (1962) *Henrik Ibsen. Elämä ja draamat*. WSOY, Helsinki.

Walzer, Michael (1995) Preface. Teoksessa Jean-Paul Sartre. *Anti-Semite and Jew. An Exploration of the Etiology of Hate*. Schocken Books, New York.

Wax, Amy & Alexander, Larry (2017) Paying the price for breakdown of the country's bourgeois culture. *The Philadelphia Inquirer* 9.8.2017. www.philly.com/philly/opinion/commentary/paying-the-price-for-breakdown-of-the-countrys-bourgeois-culture-20170809.html [1.6.2019].

Wilkinson, Ellen & Conze, Edward (1935?) *Why Fascism?* Selwyn & Blount, Lontoo.

Yesilova, Katja (2008) Onnellinen perhe asuu tiilitalossa. Yhteiskuntaluokista keskimääräiseen hyvinvointiin. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.

Zola, Émile (2018) *Naisten aarreaitta*. SAGA Egmont.

1. e-kirjapainos.